

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Renata Matousek

Narkotikabrott genom
underlåtenhet
– Var går gränsen för passivitet?

Examensarbete
30 högskolepoäng

Helén Örnemark-Hansen

Straffrätt

HT 2008

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och frågeställning	5
1.3 Disposition och avgränsning	6
1.4 Metod och material	7
2 UNDERLÅTENHET	8
2.1 Allmänt om underlåtenhet	8
2.2 Äkta och oäkta underlåtenhetsbrott	9
2.2.1 Lagtolkning och legalitetsprincipen	9
2.2.2 Effektbrott eller beteendebrott	10
2.2.3 Olika typer av oäkta underlåtenhetsbrott	11
2.3 Garantläran	12
2.3.1 Garantläran enligt Strahl	13
2.3.2 Garantläran enligt Jareborg	14
2.3.3 Garantläran enligt Leijonhufvud och Wennberg	16
2.4 Sammanfattande synpunkter	16
3 UNDERLÅTENHET ATT AVSLÖJA ELLER HINDRA BROTT	18
4 MEDVERKAN	20
4.1 Allmänt om medverkan	20
4.2 Objektiva och subjektiva rekvisit	21
4.3 Medgärningsmannaskap	21
4.4 Främjande	22
4.5 Medverkan genom underlåtenhet	23
4.5.1 Fysiskt medverkan genom underlåtenhet	24
4.5.2 Psykisk medverkan genom underlåtenhet	24

4.6	Medverkan genom passivitet	25
4.7	Medverkan såsom underlåtenhet att avslöja eller hindra brott	26
4.8	Sammanfattande synpunkter	27
5	SKYDDANDE AV BROTTSLING	29
6	NARKOTIKABROTT	31
6.1	Allmänt om narkotikabrott	31
6.1.1	Innehav	32
6.1.2	Förvaring	33
6.1.3	Förvaring eller befordran av vederlag för narkotika	33
6.2	Vårdslöshet med narkotika	35
6.3	Medverkan till narkotikabrott	36
6.4	Narkotikabrott genom underlåtenhet	36
6.5	Narkotikabrott genom passivitet	38
6.6	Sammanfattande synpunkter	38
7	HÄLERI	40
7.1	Allmänt om häleri	40
7.1.1	Sakhäleri	41
7.1.2	Vinningshäleri	41
7.1.3	Penninghäleri	42
7.1.4	Häleriförseelse	43
7.2	Häleri genom underlåtenhet	44
7.3	Häleri genom passivitet	45
7.4	Häleri och narkotika	46
7.5	Ansvar för häleri eller medverkan?	47
7.6	Sammanfattande synpunkter	49
8	PRAXIS	50
8.1	NJA 2003 s. 254 – förvaring av vederlag för narkotika	50
8.1.1	Tingsrätt och hovrätt	51
8.1.2	HD:s bedömning	52
8.1.3	Egna kommentarer	53
8.2	NJA 2003 s. 361 – skäligt rådrum	54
8.2.1	Tingsrätt och hovrätt	54
8.2.2	HD:s bedömning	55

8.2.3	Egna kommentarer	56
8.3	NJA 2003 s. 473 – förvaring av narkotika hos inneboende	57
8.3.1	Tingsrätt och hovrätt	57
8.3.2	HD:s bedömning	58
8.3.3	Egna kommentarer	59
8.4	NJA 2004 s. 797 – förvaring av narkotika i annans lägenhet	60
8.4.1	Tingsrätt och hovrätt	60
8.4.2	HD:s bedömning	61
8.4.3	Egna kommentarer	61
8.5	Rättsfallskommentarer i litteraturen	62
8.5.1	”Underlåtenhet inget brott utan stöd i lag”	63
8.5.2	”Att vara bekant med en knarkare – tankar kring ett prejudikat angående innehav av narkotika”	63
8.6	Sammanfattande synpunkter	65
9	ANALYS	67
9.1	Generella regler och principer	67
9.2	Innehav och förvaring genom underlåtenhet	68
9.3	Medverkan genom underlåtenhet	69
9.3.1	Allmänna ansvarsprinciper	70
9.3.2	Garantställning	71
9.3.3	Ansvar enligt praxis	72
10	SLUTSATSER	73
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	74
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	76

Summary

This essay deals with the issue of liability for crimes through omission. The crimes in focus are narcotics crimes and the crimes of handling stolen goods. The starting point of this issue is the situation when people who are related or close to those who sell or abuse drugs discover that they have drugs or compensation for narcotics in their possession or in their vicinity. Someone who discovers that they possess narcotics or money from narcotics can be punished for storage of narcotics, storage of compensation for narcotics or the crime of handling stolen goods. To clarify which prerequisites have to be fulfilled for liability I will describe the concept of omission, complicity and also the narcotics crimes and the crimes of handling stolen goods.

There is no general obligation in Swedish law to prevent someone from committing a crime, with some exceptions. Firstly there is an obligation according to BrB 23:6 for parents and custodians to prevent children which are under their custody from committing criminal acts. According to BrB 23:6 there is also a general obligation for everybody to unveil crimes, but only for crimes where this is stated in the regulation and this is not the case with neither narcotics crimes nor the crimes to handle stolen goods. Another crime which can be applied in these situations is the criminal act of hiding a crime or a criminal. In addition to this a person can be punished for the omission to act as complicity to the crime.

The cases which are discussed in this essay answer some of my questions, but are not in consistency with doctrine. A person who discovers that what he or she is keeping for someone else is money for narcotics is obliged to request the owner to take the money back. If he or she omits to do this they can be punished for possessing compensation for narcotics, for handling money from stolen or illegal goods, for hiding a criminal or for the omission to prevent crime according to BrB 23:6. If the case is that someone discovers that they possess narcotics they are obliged to notify the police or another authority.

Another situation where omission can result in liability for a crime is when someone discovers that narcotics are being stored in a shared apartment. If the person in question omits to intervene he or she can be punished for complicity to the crime if he is considered to be a so called guarantor. No one in the cases discussed in this essay has been considered to be a guarantor according to the Swedish Supreme Court. With the support of doctrine I would consider that a parent could be a guarantor for preventing his child from committing crimes. There is also reason for liability as a guarantor regarding previous actions and possibly even liability as a guarantor due to the dangerous nature of narcotics.

Sammanfattning

Denna uppsats behandlar hur personer kan bli ansvariga för narkotikabrott och häleribrott genom underlåtenhet eller passivitet. Frågeställningen utgår från situationer då personer som är närstående till narkotikamissbrukare upptäcker att de har narkotika eller pengar från narkotika i sin besittning eller i sin närhet. Den som upptäcker narkotika eller pengar från narkotika i sin besittning kan straffas för förvaring av narkotika, förvaring av vederlag för narkotika eller häleribrott, men endast under vissa förutsättningar. För att reda ut vad som krävs för ansvar redogörs i denna uppsats för begreppen underlåtenhet och medverkan samt för narkotikabrott och häleribrott.

I svensk rätt finns det ingen skyldighet att ingripa mot annans brottslighet, med vissa undantag. Först och främst finns det en skyldighet i BrB 23:6 för föräldrar och vårdnadshavare att under vissa förutsättningar hindra de som står under deras vårdnad från att begå brott. Enligt BrB 23:6 finns det dessutom en skyldighet för envar att avslöja brott, men detta gäller endast för brott där det särskilt stadgas och varken narkotikabrott eller häleribrott tillhör denna kategori. Ett annat brott som kan aktualiseras är skyddande av brottsling i BrB 17:11 som straffbelägger att någon döljer att ett brott har begåtts eller döljer den som förövat brottet. Dessutom kan en person bestraffas för sin underlåtenhet att ingripa såsom medverkan till brott.

De rättsfall som behandlas i detta arbete besvarar till viss del mina frågeställningar, men stämmer inte helt överens med vad som anses gälla enligt doktrin. Den som upptäcker att den förvara något åt annan som visar sig vara vederlag för narkotika har enligt praxis en skyldighet att uppmana ägaren att få förvaringen att upphöra. Om så inte sker kan den underlåtande straffas för förvaring av vederlag för narkotika, penninghäleri, skyddande av brottsling eller för underlåtenhet att hindra brott om rekvisiten i BrB 23:6 är uppfyllda. I fall då någon upptäcker att de förvarar narkotika har de istället en skyldighet att kontakta polisen eller annan myndighet för att undgå ansvar.

En annan situation där underlåtenhet kan leda till ansvar är när någon upptäcker narkotika i en bostad som de delar med någon annan. Om personen i fråga underlåter att ingripa mot den andres brottslighet kan han straffas för medverkan genom underlåtenhet under förutsättningen att han anses vara i garantställning. Någon garantställning har däremot inte ansetts vara fallet i något av de rättsfall som Högsta domstolen har behandlat. Med stöd i doktrin menar jag att det kan anses finnas en garantställning i relationen mellan föräldrar och barn som grundar ett straffansvar för föräldrar som underlåter att ingripa mot sina barns brottslighet, utöver vad som gäller enligt BrB 23:6. Det borde dessutom anses finnas en garantställning gentemot eget föregående beteende och möjligen även en garantställning för själva narkotika på grund av dess farlighet.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken (1962:700)
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
f.	Följande sida
HD	Högsta domstolen
JT	Juridisk Tidskrift (vid Stockholms universitet)
Kap.	Kapitel, kapitlet
NJA	Nytt juridiskt arkiv
NSL	Narkotikastrafflagen (1968:64)
p.	Punkt(en)
Prop.	Proposition
RH	Rättsfall från hovrätterna
s.	Sida(n), sidor(na)

1 Inledning

Narkotikabrottslighet behandlas som ett mycket straffvärt brott, både i Sverige och utomlands. De skador som narkotika orsakar är mycket stora och kostsamma för både individen och hela samhället. Det är fråga om direkta personskador som själva narkotikan orsakar hos dem som brukar narkotika, men även skador på andra människor som är ett resultat av den påverkan droger har på människokroppen och det mänskliga psyket. Många förmögenhetsbrott är ett direkt resultat av narkotikamissbruk och en rad brott begås för att brukaren ska kunna finansiera sitt missbruk. Otaliga inbrott, rån och våldsbrott har sin grund i narkotikamissbruk och om narkotikabruket kan begränsas, så kommer med stor sannolikhet även många andra brott att minska. Detta är mycket tungt vägande argument för att narkotikamissbruk och framförallt narkotikahandel ska bekämpas med alla medel.

Det finns även andra intressen i sammanhanget som ofta glöms bort. Den enskilde brukaren, som är beroende av narkotika och i behov av vård och hjälp, har familj, vänner och bostad. Och i många fall delar en missbrukare sin bostad med någon närstående. Både narkotika och pengar från narkotikahandel kan då komma att förvaras i utrymmen som flera personer har tillgång till. Hur ska de närstående behandlas i dessa situationer? Ska de drabbas av ett större ansvar för att de har normala mänskliga kontakter med en person som är just narkotikamissbrukare? Hur förväntar sig rättssystemet att en person ska bete sig som upptäcker narkotika i en gemensam bostad? Det kan vara fråga om personer som är i beroendeställning och inte kan eller vill blanda sig i den olagliga verksamheten. Det förekommer även situationer då det rör sig om stora mängder narkotika eller stora mängder pengar och då kan det finnas en hotbild mot personer som ägnar sig åt angiveri eller liknande.

Förutom narkotikabrott kan även reglerna gällande häleri aktualiseras i fall då det är fråga om egendom och pengar som härrör från någon form av brottslig verksamhet. Om någon kommer i kontakt med egendom eller stora summor pengar brukar de ofta undra var dessa kommer från och inte sällan är det då fråga om förbjuden egendom. Finns det en misstanke om att det är fråga om stulet gods eller pengar från brottslig verksamhet kan det bli fråga om straff enligt reglerna för häleri i fall då situationen hanteras på ett felaktigt sätt.

1.1 Bakgrund

Ämnet till denna uppsats berörde jag under en fördjupningskurs inom straffrätten och skrev där en kortare uppsats med titeln ”*Förvaring av narkotika genom underlåtenhet – Var går gränsen för kriminalisering?*” Syftet med den uppsatsen var att undersöka om någon kan straffas för

innehav eller förvaring av narkotika genom underlåtenhet eller passivitet. Eftersom det i uppsatsen inte finns en möjlighet att reda ut alla begrepp och diskutera alla aspekter som kan aktualiseras bestämde jag mig för att skiva min avslutande examensuppsats om just detta. I min examensuppsats har jag för avsikt att ge en mer heltäckande bild av vilka ansvar för brott som kan vara tillämpliga för de personer som av olika anledningar har kommit i besittning av något som visar sig vara narkotika eller pengar från narkotika.

Inom juristutbildningen ligger ofta fokus på hur en specifik lag eller ett specifikt lagrum ska tolkas och appliceras på olika situationer. I detta arbete utgår jag istället från en företeelse, en situation, och redogör för vilka brottsrubriceringar och lagrum som kan bli aktuella.

1.2 Syfte och frågeställning

Avsikten med den här uppsatsen är att undersöka i vilken utsträckning narkotikabrott och häleribrott kan begås genom underlåtenhet.

Utgångspunkten är framförallt situationer där någon av en eller annan orsak visar sig inneha eller förvara narkotika eller pengar som visar sig ha sitt ursprung i narkotikabrottslighet, eller där de upptäcker att det förvaras sådan egendom i en gemensam bostad. Vad händer om det visar sig att en person har förvarat något i sin systers bostad som visar sig vara narkotika? Kan systemen då anses skyldig till narkotikabrott? Eller om pengar som förvaras åt en god vän visar sig komma från narkotikaförsäljning? Kan en sambo bli ansvarig för att den andre förvarar narkotika i bostaden? Kan villaägaren bli straffad för att någon som hyr ett rum i villan förvarar pengar som härrör från brottslig verksamhet? Vilket ansvar finns i dessa situationer? Kan passivitet i dessa fall leda till ansvar? *Måste* man göra något? *Kan* man göra något? *Vad* kan man göra för att undgå ansvar?

Huvudsyftet med uppsatsen är att undersöka var gränsen för kriminalisering av förvaring av narkotika genom underlåtenhet eller passivitet går. De finns framförallt två situationer då en person av en eller annan anledning visar sig inneha eller förvara narkotika eller pengar från narkotika. Avsikten med denna uppsats är att besvara dessa två specifika frågeställningar:

- Under vilka förutsättningar kan en person bli ansvarig för brott i fall då de upptäcker att de förvarar något som visar sig vara narkotika eller vederlag för narkotika?
- Under vilka förutsättningar kan en person bli ansvarig för brott i fall då de upptäcker att det i en gemensam bostad förvaras narkotika eller vederlag för narkotika?

1.3 Disposition och avgränsning

Uppsatsen består av en genomgång av gällande rättsregler och principer på området, några nyligen avgjorda rättsfall och slutligen en analys.

Varje kapitel inleds med en kort beskrivning av vad kapitlet handlar om och varje kapitel avslutas med sammanfattande synpunkter. Detta för att löpande knyta an till syftet med uppsatsen och frågeställningarna och för att underlätta läsningen för läsaren. I slutanalysen knyts dessa kommentarer samman till en avslutande och sammanfattande analys och slutsats.

Inledningsvis går jag igenom vad som menas med att begå brott genom underlåtenhet. I anslutning till detta tar jag även upp brottet underlåtenhet att avslöja eller hindra brott, eftersom det aktualiseras i fall då någon inte agerar när de upptäcker ett brott. Därefter tar jag upp medverkansbegreppet och redogör för de delar som är av störst intresse för detta arbete. Tyngdpunkten ligger på medverkan genom underlåtenhet, men även medgärningsmannaskap och medverkan genom oaktsamhet diskuteras. Det finns inte utrymme att i denna uppsats heltäckande redogöra för begreppet medgärningsmannaskap, men det tas ändå upp eftersom några av rättsfallen aktualiserar detta begrepp. Brottet skyddande av brottsling behandlas i ett kort avsnitt och syftet är att på det sättet ge en mer heltäckande bild av vilket straffansvar som kan följa av att inte agera då någon t.ex. upptäcker narkotika i en gemensam bostad.

Fortsättningsvis går jag igenom de lagrum i narkotikastrafflagen (NSL) som aktualiseras. Begreppen *innehav* och *förvaring* förklaras och jag redogör för straffbestämmelserna kring medverkan och underlåtenhet i samband med narkotikabrott. Därefter redogörs för häleribegreppen på motsvarande sätt. Även här ligger fokus på förvaring och innehav och jag går igenom de rättsregler som aktualiseras i samband med medverkan och underlåtenhet. Både narkotikabrott och häleri kan begås genom oaktsamhet och eftersom även detta kan vara fallet när någon upptäcker narkotika i sin närhet kommer även dessa behandlas. I denna framställning ligger fokus på innehav och förvaring och därför behandlas inte frågor kring vilka preparat som är narkotikaklassade, vilken hantering av narkotika som är laglig och liknande frågor. Detsamma gäller häleri där endast brottsbeskrivningar som kan innefatta befattningsmed narkotika och pengar från narkotika presenteras. Denna begränsning har gjorts eftersom dessa frågor ligger utanför huvudsyftet med uppsatsen.

Därefter redogör jag för praxis på området genom att presentera ett antal rättsfall rörande förvaring av narkotika och pengar från narkotika. I anslutning till detta tar jag upp några artiklar där rättsfallen har behandlats och kommenterats.

Slutligen görs en analys av rådande rättsläge gällande innehav eller förvaring av narkotika eller vederlag för narkotika genom underlåtenhet och

jag drar även några egna slutsatser. Här behandlas även syftet med uppsatsen och uppsatsens frågeställningar besvaras.

Uppsatsen gör inget anspråk på att ge en heltäckande bild av rättsreglerna på varje rättsområde, utan behandlar de frågor som kan uppstå i samband med situationer då någon upptäcker narkotika i sin närhet.

1.4 Metod och material

Under arbetet med uppsatsen har jag använt mig av doktrin, förarbete och praxis. Min arbetsmetod har varit att reda ut varje begrepp för sig och redogöra för de lagrum och brottsrubriceringar som kan vara aktuella i nämnda situationer. Jag undersöker vad som sagts i doktrin och praxis och ser på vad som kan anses vara gällande lag utifrån det.

Det första och mest betydelsefulla materialet för mitt arbete har varit Sverker Jönssons artikel ”Att vara bekant med en knarkare – tankar kring ett prejudikat angående innehav av narkotika”. Ett annat mycket värdefullt material har varit SOU 1996:185, som framförallt behandlar frågan om underlåtenhet och medgärningsmannaskap, men även ger en någorlunda heltäckande bild av de lagregler som aktualiseras. Utredningen sammanfattar på ett överskådligt sätt vad som anses vara gällande rätt vid den tidpunkten och har framförallt hänvisningar till doktrin. Detta gör att jag mer sällan hänvisar till utredningen, utan oftast direkt till respektive författare och det material utredarna har haft som litteraturkälla.

De författare som jag behandlar och hänvisar till i störst utsträckning är Nils Jareborg, Madeleine Leijonhufvud och Suzanne Wennberg samt Ivar Strahl. Gällande narkotikalagstiftningen och hälerilagstiftningen är de mest tongivande författarna Olle Hoflund respektive Göran Elwin.

2 Underlåtenhet

Begreppet underlåtenhet kan ge intrycket av att det är fråga om motsatsen till en handling, men det är inte riktigt så enkelt. Det finns många andra begrepp och förutsättningar att ta hänsyn till. I detta kapitel behandlas begreppet underlåtenhet och under vilka förutsättningar underlåtenhet är straffbart. Lagtolkning och legalitetsprincipen utgör den första frågan och därefter presenteras hur underlåtenhetsbrotten delas upp i olika kategorier utefter straffstadgandets formulering.

2.1 Allmänt om underlåtenhet

I svensk rätt finns det inte något generellt straffstadgande som kriminaliserar underlåtenhet att avvärja skada. Däremot är det så att många brott kan begås både genom handling och genom underlåtenhet. Vissa brott kan dessutom endast begås genom underlåtenhet.¹ Underlåtenhet betyder i dessa fall inte detsamma som passivitet, utan det betyder att en person avstår från att agera på ett visst sätt eller att inte utföra en viss handling som han/hon borde ha gjort.²

Generellt sett är underlåtenhet mindre straffvärd än en handling enligt både Strahl och Jareborg. Detta eftersom ett påbud inte är lika lätt att följa som ett förbud och det ställer därmed större krav på människor.³

En förutsättning för att personen i fråga ska vara ansvarig för sin underlåtenhet är att det är hans underlåtenhet som har orsakat den effekt eller den följd som har kriminaliserats, dvs. det måste finnas ett orsakssamband mellan underlåtenheten och resultatet.⁴ Underlåtenheten ska alltså ha varit en förutsättning för att effekten ägde rum. Huruvida så är fallet kan lätt undersökas genom ett hypotetiskt prov; Skulle den brottsliga effekten ha ägt rum om personen i fråga hade agerat eller skulle den ha uteblivit om den eftersträvade handlingen hade företagits?⁵

Den handling som borde ha vidtagits av den underlåtande måste vara något som är möjligt att åstadkomma. Om t.ex. en läkare bara har tillräckligt med läkemedel att rädda den ena av två patienter, så kan hans underlåtenhet att rädda den andra patienten inte anses vara brottsligt. Den underlåtande eller eftersträvansvärda handlingen är något som skäligen kan begäras av den underlåtande och som han därför borde ha gjort. Enligt Strahl ska vid skälighetsbedömningen tas hänsyn till individens förutsättningar och omständigheterna i det konkreta fallet, men Jareborg menar att ansvar kan

---

¹ Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 308.

² Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 131f.. Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 39.

³ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 181. Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 311.

⁴ Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 42.

⁵ Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 66f.

krävas oavsett om handlingen är omöjlig i det enskilda fallet. Jareborg intar ståndpunkten att det inte finns ett strikt krav på att den önskvärda handlingen ska ha varit möjlig att utföra, utan bara att den inte ska ha varit generellt omöjlig att utföra.⁶

Underlåtenhet att agera kan bestraffas för såväl uppsåtlig som oaktsam underlåtenhet, beroende på vilket straffstadgande som aktualiseras. Ansvar utkrävs t.ex. om någon har orsakat annan persons död genom oaktsamhet för att han underlåtit att agera på sätt som förväntades av honom. Straffet för vållande till annans död blir då aktuellt.⁷

2.2 Äkta och oäkta underlåtenhetsbrott

Underlåtenhetsbrotten brukar delas upp i äkta och oäkta underlåtenhetsbrott. Vid äkta underlåtenhetsbrott framgår det direkt av brottsbeskrivningen i lagtexten att brottet kan begås genom underlåtenhet. Ett exempel på detta är fyndförseelse i 10:8 Brottsbalken (BrB) där straffansvar stadgas för underlåtenhet att tillkännage hittegods. Ett annat är underlåtenhet att avslöja eller hindra brott som behandlas nedan i kapitel 3. Oäkta underlåtenhetsbrott är de brott där det inte direkt framgår av brottsbeskrivningen att brottet kan ske både genom handling och genom underlåtenhet. Sådan neutral utformning har t.ex. brottsbeskrivningen för trolöshet mot huvudman (10:5 BrB) där begreppet *missbrukar* kan innebära både handling och underlåtenhet.⁸

2.2.1 Lagtolkning och legalitetsprincipen

Det är inte alltid helt lätt att avgöra om ett brott som begås genom underlåtenhet är straffbart när det inte direkt kan läsas ur lagtexten. I dessa fall måste lagtexten tolkas för att klargöra om underlåtenhet omfattas av stadgandet.⁹

Först och främst ska det undersökas om orsakande genom underlåtenhet över huvud taget omfattas av straffstadgandet om det läses och förstås med användning av allmänt språkbruk. Om tolkning sker ska denna göras i enlighet med legalitetsprincipen.¹⁰ Vid tolkning av stadgandet ska dessutom hänsyn tas till vad som måste antas vara lagens mening. Att tolkningsvis utsträcka straffbudets räckvidd till att omfatta underlåtenhet borde ske med försiktighet enligt Strahl.¹¹

---

⁶ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 132. Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 291-293.

⁷ Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 305f.

⁸ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 182f. Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 39. Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 313.

⁹ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 186. Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 40.

¹⁰ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 186. Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 40.

¹¹ Prop. 1982/83:141 s. 34. Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 291.

Exempel på oäkta underlåtenhetsbrott är brottet vållande till annans död i BrB 3:7 som använder ordet *orsakar* för att beskriva den brottsliga gärningen och det borde inrymma aktivt handlande såväl som underlåtenhet. Även i BrB 3:1, som fastställer att mord är när någon *berövar* annan livet, bör begreppet anses kunna innefatta ett berövande genom underlåtenhet.¹²

Enligt Jareborg kan de flesta brott, åtminstone teoretiskt sett, begås genom underlåtenhet. Endast de brott som består av en egenhändig handling kan aldrig begås genom underlåtenhet. Detta gäller främst situationer där olika levnadssätt bestraffas, som t.ex. tvegifte eller koppleri.¹³

Vilka som kan straffas för sin underlåtenhet att agera framgår inte ur lagtexten. Detta är enligt Strahl inte helt i enlighet med legalitetsprincipen, men en lagstiftning som skulle avgränsa gruppen ansvariga personer hade varit alltför komplicerad och svårtillämpad. Det har därför överlåtits till rättspraxis och doktrin att utarbeta olika principer som bestämmer vilka personer som kan åläggas ansvar för sin underlåtenhet att agera.¹⁴ Jareborg instämmer med Strahl och menar att något lagstadgande för att begränsa kretsen ansvariga personer inte är nödvändig, utan garantläran kan användas som en princip som avgränsar underlåtenhetsansvaret. Att ansvar för oäkta underlåtenhet tidigare har förknippats med analogitolkning eller extensiv tolkning av straffstadganden på bekostnad av legalitetsprincipen är enligt Jareborg ett felaktigt synsätt. Det är inte nödvändigt att göra på det viset om garantläran istället tillämpas.¹⁵

Hur kretsen av ansvariga personer avgränsas gällande underlåtenhetsbrott diskuteras nedan under avsnittet om gärningslära.

2.2.2 Effektbrott eller beteendebrott

Strahl delar upp brotten i *effektbrott* och *beteendebrott*, där brott som har orsaksrequisit i sin brottsbeskrivning benämns effektbrott och övriga brott är beteendebrott. Vilken typ av brott det är fråga om är av betydelse för tillämpningen av underlåtenhet. Beteendebrott kan endast anses vara straffbara för underlåtenhet om brottsbeskrivningen omfattar och straffbelägger en underlåtenheten att vidta en viss åtgärd. Effektbrott kan däremot anses straffbara oavsett om brottsbeskrivningens ordalag straffbelägger underlåtenhet eller inte, men endast under vissa förutsättningar bl.a. där personkretsen avgränsas med hjälp av garantläran. Att avgöra vilka brott som är effektbrott och vilka som är beteendebrott är, enligt Strahl, inte helt enkelt och ibland måste straffstadganden tolkas. Vid

---

¹² Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 42.

¹³ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 183.

¹⁴ Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 309f.

¹⁵ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 186.

denna tolkning ska avseende fästas vid om det framstår som rimligt att ansvar ska krävas av den som underlåter att avvärja en effekt.¹⁶

Jareborg fäster inte lika stort avseende vid distinktionen mellan effektbrott (effektdelikt) och beteendebrott (beteendedelikt). Han menar att uppdelningen endast är traditionell och inte har någon större betydelse i praktiken. Enligt Jareborg är effektbrott sådana brott där det krävs en följd, förutom själva handlingen eller underlåtenheten, medan beteendebrotten inte har ett krav på någon följd. Denna indelning mellan handling och följd kan inte alltid göras enligt Jareborg. En handling består av en *primär handling*, en rörelse, och en *följd*, effekten. Ett exempel är den straffbelagda gärningen *att döda*, som består av t.ex. ett slag i huvudet och följden att den som blir slagen dör. Enligt Jareborg blir gränsdragningen mellan handling och följd mycket godtycklig och den brottsbelagda handlingen är egentligen ett händelseförlopp som innefattar både slaget och döendet.¹⁷

De brott som kan anses vara beteendebrott är endast sådana som straffbelägger en primär handling, dvs. den fysiska aktiviteten, själva rörelsen, som en person utför. Detta förekommer inte i praktiken. Uppdelningen mellan handling och följd, och därmed effektbrott och beteendebrott, har heller inget formellt stöd i brottsbeskrivningen. Som exempel på detta tar Jareborg rekviritet *dödar* i BrB 3:3 (barnadråp) och rekviritet *orsakar annans död* i BrB 3:7 (vållande till annans död). Enligt ordalydelsen straffbelägger det förstnämnda ett beteende att döda någon, medan det sistnämnda straffbelägger handlingar som har följden att någon annan dör. Med den traditionella uppdelningen i effektbrott och beteendebrott skulle det innebära att barnadråp är ett beteendebrott, medan vållande till annans död är ett effektbrott. Detta trots att personen i fråga inte i något av de två fallen skulle anses skyldig till brott om följden av handlingen uteblev, dvs. om någon annan inte dog.¹⁸

2.2.3 Olika typer av oäkta underlåtenhetsbrott

Strahl delar som sagt upp brotten i beteendebrott och effektbrott. Effektbrott är sådana brott där brottsbeskrivningen innehåller ett orsaksrekvisit och alla andra brott anses vara beteendebrott. Underlåtenhetsbrott kan vara både effektbrott och beteendebrott. Gällande beteendebrott genom underlåtenhet framgår det av brottsbeskrivningen att det är förbjudet att inte handla på visst sätt, dvs. påbjuder ett visst beteende. Av detta förstås att beteendebrott endast kan anses vara oäkta underlåtenhetsbrott om det framgår av brottsbeskrivningen vilket beteende som är eftersträvansvärt, och det med en tolkning av straffstadgandet som inte åsidosätter legalitetsprincipen. Effektbrott kan endast bestraffas som oäkta underlåtenhetsbrott om personen

---

¹⁶ Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 26-29, 296.

¹⁷ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 128-130.

¹⁸ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 128-130.

i fråga har en skyldighet att agera och vilka personer som har detta ansvar framgår av den s.k. garantställningen som beskrivs närmare nedan.¹⁹

Enligt Leijonhufvud och Wennberg finns det två typer av oäkta underlåtenhetsbrott. Den ena typen är s.k. effektbrott som bestraffar fysiskt orsakande av en effekt där straffstadgandet kriminaliserar en viss effekt, ett resultat, men utan att specificera hur detta ska ha gått till. Om personen i fråga hade utfört handlingen, istället för att underlåta att göra det, så hade effekten uteblivit. Ett exempel på denna typ av brott är mord. Den andra typen är brott där den brottsliga gärningen kan bestå i både handling och underlåtenhet att utföra en viss handling. Ett exempel på det senare är den abstrakta formuleringen av straffstadgandet förskingring, där det inte framgår om *åsidosättandet* består av en handling eller underlåtenhet att utföra en viss handling. Dessa brottsbeskrivningar riktar sig till specialsubjekt som har intagit en särskild ställning och då är det inte nödvändigt att tillämpa garantläran eller rättspliktsteorin för att avgränsa kretsen ansvariga.²⁰

Det finns tre olika typer av oäkta underlåtenhetsbrott enligt Jareborg. Den första är fall där underlåtenheten är detsamma som att göra något annat som närmast tyder på ett aktivt handlande. T.ex. när någon underlåter att avskilja viss egendom och därmed gör sig skyldig till förskingring. För det andra kan underlåtenheten att göra något psykiskt påverka en annan person. En person som inte säger något kan i vissa situationer förstås som ett tecken på att ett visst förhållande föreligger. En annan person kan då tolka detta som en uppmaning att begå brott och då kan tiganet ses som ett främjande.²¹ Slutligen kan underlåtenheten att göra något anses som ett fysiskt orsakande av en viss följd, att låta något ske istället för att förhindra att det sker. Det är i detta sistnämnda fall som kretsen av tänkbara gärningsmän begränsas genom den s.k. garantläran.²²

2.3 Garantläran

En förutsättning för att någon ska kunna straffas för oäkta underlåtenhet är att personen som har en skyldighet att agera kan identifieras. Detta eftersom straffansvaret inte alltid är begränsat genom att straffstadgandet utser vissa specialsubjekt, såsom är fallet i t.ex. 10:1 BrB där förskingringsbrottet endast kan begås av någon som har anförtrotts en viss egendom – t.ex. genom att använda pengarna för egen del eller genom att underlåta att avskilja en viss egendom.²³ Denna allmänna princip enligt vilken ansvar för

---

¹⁹ Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 26f, 296, 312, 320.

²⁰ Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 40f.

²¹ Detta behandlas nedan under avsnittet om medverkan genom underlåtenhet.

²² Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 183f.

²³ Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 40f.

underlåtenhet fastställs för vissa personer kallas *garantläran* eller ibland *rättspliktsteorin*.²⁴

Underlåtenhet är inte lika straffvärd som en handling, förutsatt att det är fråga om oäkta underlåtenhetsbrott. Detta beror på att påbud är svårare att följa än förbud, eftersom handlingsalternativen är snävare. Men det kan finnas faktorer som gör att underlåtenheten är lika straffvärd som motsvarande handling. Garantläran fastställer de faktorer och förutsättningar som gör underlåtenheten lika straffvärd och därmed brottslig.²⁵

Garantläran kan vara olika utformad vid olika brott och det finns ingen enhetlig grund för att gällande rätt har ett visst bestämt innehåll. Enligt Jareborg är garantläran dessutom outvecklad och inte tillräckligt genomarbetad och inte heller rättspraxis är omfattande nog för att ge tillräcklig ledning.²⁶

Garantläran beskrivs olika av olika författare och deras olika ståndpunkter presenteras i det följande.

2.3.1 Garantläran enligt Strahl

När effektbrott begås genom underlåtenhet används garantläran för att avgränsa kretsen ansvariga personer. Strahl har delat upp skyldigheten för personer att agera enligt garantställning i tre kategorier:

- A. Föreskrift i lag eller annan författning eller meddelande av myndighet
- B. Åtagande
- C. Farlighet²⁷

Till den förstnämnda kategorin hör t.ex. föräldrar och vårdnadshavare, som enligt föräldrabalken har en skyldighet att sörja för barnets person. Hit hör även hundägare som enligt lag ska behandla sina djur väl och ge dem mat. Den förälder som underlåter att ge sitt barn mat, så att denne skadas eller till och med avlider, kan göra sig skyldig till misshandel eller mord. Det är den lagstadgade skyldigheten att agera för att sörja för barnet, som används som ett argument för att ansvar ska ådömas för brotten i 3 kap BrB, även om de begås genom underlåtenhet. Viktigt är dock att föreskrifterna är tillräckligt specifika för att kunna utgöra ett argument till stöd för att aktualisera en garantställning.²⁸

---

²⁴ Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 40f Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 320.

²⁵ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 181, 187. Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 40, Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 310f, 320f.

²⁶ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 186f.

²⁷ Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 321-330.

²⁸ Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 321-323.

Gällande den andra kategorin, B, syftar denna på de personer som har åtagit sig att vara verksamma för att avvärja vissa effekter. Om de inte i en sådan situation agerar och effekten inträffar så kan deras åtagande vara ett argument för att deras underlåtenhet ska bedömas lika straffvärd som ett handlande. Till denna kategori hör det tidigare nämnda exemplet med vakten som underlät att ingripa mot en inbrottstjuv. Hit hör även läkare och annan vårdpersonal som genom sin underlåtenhet att agera orsakar skada på sina patienter. Detsamma gäller en lägenhetsinnehavare som genom hyreskontraktet åtagit sig att vårda lägenheten och kan göra sig skyldig till skadegörelse om han underlåter att stänga en vattenkran. Däremot är han inte ansvarig gentemot annan egendom än hyresvärdens, t.ex. sin egen egendom.²⁹

Den sistnämnda kategorin, farlighet, är något svårare att definiera. Strahl syftar här till de personer som har ett visst ansvar för sakers farlighet, t.ex. arbetsledare som ansvarar för visst farligt arbete. Arbetsledarens underlåtenhet att tillse att anordningar används på rätt sätt mycket väl kan vara lika straffvärd som om han hade instruerat arbetarna att använda dem till något de inte är avsedda för. Det finns även tillfällen då någon som framkallat en farlig situation kan bli ansvarig för sin underlåtenhet att avstyra densamma. Vissa av dessa fall regleras i lag, t.ex. när någon orsakar en trafikolycka och sedan smiter från platsen. Om den vållande personen har orsakat kroppsskada och den skadade personen avlider av långvarig blodförlust kan ansvar utkrävas om den dödliga utgången (effekten) hade kunnat avvärjas genom ett handlande från den vållande personens sida. Smitningen i sig är straffbelagd oavsett om en effekt har inträffat, men om effekten inträffar och den skadade avlider kan smitaren dömas till ansvar för vållande till annans död genom underlåtenhet. Ett annat exempel är när någon gräver en grop, men underlåter att sätta upp stängsel, säkerhetsanordning, varningsskyltar eller liknande. Ansvar för uppkommen skada när någon faller i gropen kan då utkrävas på grund av underlåtenheten att vidta nödvändiga skyddsåtgärder. Själva grävandet av gropen kan mycket väl ha varit korrekt utfört och beteendet i sig inte det minsta oaktsamt och detta kan då inte utgöra grund för ansvar.³⁰

2.3.2 Garantläran enligt Jareborg

Garantläran används för att begränsa kretsen ansvariga för brott när gärningen förövas genom *fysiskt* orsakande genom underlåtenhet. Straffrättsligt ansvar för underlåtenhet anses komma i fråga endast om det finns särskild anledning för den underlåtande att handla, dvs. när underlåtenheten är lika straffvärd som en handling.³¹

Det finns två typer av personer som befinner sig i garantställning; *övervakningsgaranter* och *skyddsgaranter*. Övervakningsgaranter är

²⁹ Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 324-326.

³⁰ Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 326-330.

³¹ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 184f, 187.

skyldiga att avvärja risker som utgår från vissa källor som de är ansvariga att övervaka och skyddsgaranter är skyldiga att avvärja risker som hotar någon eller något som de är ansvariga för att skydda.³²

Som övervakningsgarant är en person skyldig att avvärja fara som han själv har orsakat genom eget föregående handlande. Detta handlande ska ha varit en otillåten handling som satt igång en kausalkedja som personen i fråga är skyldig att avbryta. Det kan t.ex. i ett visst fall vara berättigat att någon misshandlar en annan person i självförsvar, men om misshandeln är så svår att personen avlider av skadorna så kan den som slår bli ansvarig för mord. Ansvaret är grundat på att den som utövade våldet underlät att begränsa den misshandlades skador, vilket han hade blivit övervakningsgarant för genom det egna föregående handlandet. Ett annat exempel på övervakningsgarant är den person som smiter från en olycksplats och underlåter att hjälpa en person som därmed dör av sina skador. En övervakningsgarant kan dessutom ha ett ansvar att avbryta ett händelseförlopp som har satts igång av någon annan. Detta ansvar förutsätter en rättslig övervakningsplikt eller befälställning. Som exempel kan ges att en förälder är ansvarig att avbryta sitt lilla barn när de tar något i affären och är på väg att gå ut utan att betala. Det finns även en skyldighet för övervakningsgaranter att skydda omgivningen från skador som kan uppkomma från djur, maskiner och andra farokällor som de äger eller besitter. Denna övervakningsskyldighet kan markeras genom bestämmelser i lagar, myndighetsföreskrifter, instruktioner gällande arbetsfördelning eller gängse uppfattning. Typexempel är att hundägare är ansvariga för skador som deras djur orsakar, att arbetsledare är skyldiga att företa skadeförebyggande åtgärder och att en vapenägare ska förvara sitt vapen på ett säkert sätt. Det bör påpekas att hus och även lägenheter inte är att anse som relevanta farokällor och att ingen är ansvarig att förhindra vad som pågår där.³³

Skyddsgaranter är i princip skyldiga att avvärja alla faror som hotar det de skyddar, men det finns även skyddsgaranter vars skyldighet är begränsad till att avse vissa typer av faror eller vissa typer av situationer. Ett exempel på en skyddsgarant är en nattvakt som skyddar den egendom han vaktar. Det bör påpekas att skyldigheten för skyddsgaranten att ingripa inte kan anses gälla i situationer där den andre är en vuxen och psykiskt normal person som själv medvetet utsätter sig för fara, t.ex. genom att mat- och vätskestrejka.³⁴

En ställning som skyddsgarant förutsätter en viss relation till det de skyddar. Denna ställning kan grunda sig i tre relationer; nära levnadsgemenskap (familj och nära släktingar eller deltagarna i en farlig expedition), ett frivilligt åtagande (sjuksköterska och simlärare) eller någon annan särskild yrkesskyldighet t.ex. till följd av tjänsteplikt eller offentlig ställning.³⁵

---

³² Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 187.

³³ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 188-192, 197.

³⁴ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 192-194.

³⁵ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 193f.

2.3.3 Garantlärans enligt Leijonhufvud och Wennberg

Rättspliktsteorin eller garantlärans tillämpas för att begränsa personkretsen som är skyldig att agera till den eller de personer som har haft en särskild skyldighet att utföra den påbjudna handlingen eller har befunnit sig i en garantställning.³⁶

Garantlärans begränsar kretsen av personer som genom sin underlåtenhet kan göra sig skyldiga till brott. Dessa kan delas upp i tre grupper:

1. Personer vars aktivitet påbjuds i lag, annan författning eller myndighets bud. T.ex. föräldrarnas vårdnadsplikt att ingripa för att hindra att barnets skadas eller läkares skyldighet att handla för att uppehålla patientens liv.
2. Personer vars aktivitet påbjuds i avtal. Badvakter, simlärare, livräddare, daghemspersonal och barnskötare hör till denna grupp.
3. Personer vars aktivitet krävs på grund av deras eget föregående handlande.³⁷

I den sistnämnda kategorin person inryms de personer som själva föranlett en farlig situation och sedan underlåter att avvärja faran. Man kan säga att de har ett ansvar att förhindra att det uppkommer en skada.³⁸

2.4 Sammanfattande synpunkter

Underlåtenhetsbrotten delas upp i äkta och oäkta underlåtenhetsbrott och de äkta underlåtenhetsbrotten är de som straffbelägger underlåtenhet direkt genom brottsbeskrivningen. Gällande de oäkta underlåtenhetsbrotten är det en förutsättning för straffbarhet att underlåtenhet kan intolkas i straffstadgandet. Denna tolkning ska ske inom ramarna för legalitetsprincipen och den ska göras med restriktivitet.

Alla författarna verkar vara överens om att vid de oäkta underlåtenhetsbrotten, som begås genom underlåtenhet att avvärja en viss effekt (effektbrott), så måste personers straffbarhet begränsas genom garantlärans. Den andra typen oäkta underlåtenhetsbrott, som alla i stora drag är eniga om, är de brott som kriminaliserar ett beteende, närmare bestämt en underlåtenhet att agera på ett visst sätt oberoende av effekten. Dessa brottsbeskrivningar utser oftast ett specialsubjekt och garantlärans tillämpas inte på denna typ av brott. Därtill har Jareborg en tredje grupp oäkta underlåtenhetsbrott där den straffbara gärningen består i att underlåtenheten att göra något innebär en psykisk påverkan som närmast är att se som ett främjande.

---

³⁶ Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 42.

³⁷ Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 42f.

³⁸ Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 43.

Principerna för tillämpning av oäkta underlåtenhetsbrott och den därtill hörande garantläran är outvecklad. Men för att kunna besvara min frågeställning ska jag summera de personer som kan anses befinna sig i garantställning i de situationer som beskrevs i inledningen.

Både Strahl och Jareborg anser att det skulle kunna finnas en garantställning som skyddsgarant för hyrd bostad, men detta gäller enbart själva bostaden. Skyldigheten att vårda bostaden kan inte anses innefatta ett ansvar och en skyldighet gällande vad som händer i en bostad. En hyresvärd, som efter uthyrning får veta att lokalen används för förvaring av narkotika, kan alltså inte anses ansvarig för sin underlåtenhet att agera enligt principerna för oäkta underlåtenhetsbrott och garantläran.

Garantläran är enligt alla författarna tillämplig gällande barn. Enligt Jareborg finns en skyldighet att såsom övervakningsgarant tillse att barnet inte begår en brottslig handling, såsom att stjäla eller förvara narkotika eller vederlag för densamma. Dessutom har föräldern ett ansvar som övervakningsgarant att avbryta ett händelseförlopp som satts igång av barnet. Föräldrar har även ett ansvar som skyddsgaranter och ska skydda sina barn från faror som hotar dem. Det finns andra relationer än föräldrar - barn som kan grunda en ställning som skyddsgarant, enligt Jareborg, men detta gäller endast en skyldighet att skydda dem från faror som hotar dem och inte ett underlåtenhetsansvar gällande faror de utsätter andra för eller deras eventuellt brottsliga handlingar.

Enligt Jareborg finns det en skyldighet som övervakningsgarant att avvärja fara som har orsakats av eget föregående handlande. Detta handlande ska ha varit en otillåten handling och som övervakningsgarant innebär det ett ansvar att avbryta en kausalkedja. Även Leijonhufvud och Wennberg menar att det finns en skyldighet att agera på grund av eget föregående handlande. Denna skyldighet gäller för de personer som själva föranlett en farlig situation och sedan underlåter att avvärja faran. Strahls garantställning är till stor del densamma, bortsett från att den grundar sig på farlighet, dvs. ett underlåtenhetsansvar gällande en farlig situation som personen i fråga själv orsakat. I vissa fall är det reglerat genom lag, såsom smitning, men även annat föregående handlande kan till grund för ett underlåtenhetsansvar.

Den nyssnämnda farligheten har även Jareborg som en grund för underlåtenhetsansvar. Jareborg förespråkar en ställning som övervakningsgarant för farlig egendom som en person har i sin besittning. T.ex. finns det en skyldighet att förvara vapen och sprängämnen på ett korrekt sätt och hundägare har ett strikt ansvar för den skada hunden orsakar. Denna garantställning brukar markeras genom åläggande i lag eller genom myndighetsbeslut, men det finns inget sådant krav för att garantställning ska antas föreligga.

Hur principerna för oäkta underlåtenhetsbrott tillämpas gällande narkotikabrott och häleri diskuteras nedan under respektive kapitel.

3 Underlåtenhet att avslöja eller hindra brott

Som redan har konstaterats finns det inte någon allmän plikt att hindra eller avslöja brott i svensk rätt, men det finns tillfällen då en person som närvarar vid ett brott kan lastas för sin underlåtenhet att agera. Enligt BrB 23:6 st.1 kan den som underlåter att avslöja ett brott straffas om det är särskilt stadgat i det aktuella brottets lagrum. Detta innebär att den som passivt ser på när någon mördas och hade kunnat slå larm utan fara för honom själv eller närstående kan straffas för sin underlåtenhet. BrB 23:6 är endast tillämplig om ett *brott* har kommit till stånd, dvs. de objektiva och subjektiva rekvisiten för straffbarhet är uppfyllda. Dessutom måste den underlåtande ha haft uppsåt gällande sin underlåtenhet att avslöja brottet. Däremot finns det i straffstadgandet inget krav på att han ska försöka *förhindra* brottet, bara avslöja det genom att t.ex. ringa polisen.³⁹

Enligt Strahl ska underlåtenheten att avslöja brottet vara en förutsättning för att huvudbrottet har kunnat slutföras och det innebär att ansvar inte ska drabba den vars underlåtenhet har varit utan betydelse för brottet.⁴⁰ Detta synsätt förändrades i och med RH 1997:1 och det får numera anses utan betydelse huruvida underlåtenheten har varit orsak till att brottet fullbordats eller inte.⁴¹ I RH 1997:1, det s.k. Kodemordet, fällde HD en person som stått avsidet och bevittnat en grov misshandel för underlåtenhet att avslöja brott. Detta eftersom han hade en mobiltelefon och borde ha använt sig av den för att avslöja brottet då det kunde ske utan fara för honom själv.

Enligt BrB 23:6 st. 2 har föräldrar och förmyndare dessutom en plikt att hindra den som står under deras vård från brott. Detta gäller alla slags brott, även narkotikabrott, men bara om det kan ske utan anmälan till myndigheter och utan fara för de själva och deras närmaste. Det ska vara fråga om ett brott, dvs. en gärning som uppfyller brottsrekvisiten och ett orsakssamband mellan underlåtenheten och brottets fullbordande måste styrkas.⁴² Det bör här påpekas att denna bestämmelse inte fullt ut reglerar under vilka förhållanden någon är ansvarig för annans beteende, utan det kompletteras av reglerna för oäkta underlåtenhetsansvar. Som exempel kan ges det barn som håller gift i ett glas som en annan ovetande person dricker. Barnets förälder, som ser denna händelse, kan inte dömas enligt BrB 23:6 om barnet som hällde giftet i glaset inte förstod att den som sedan drack ur glaset skulle dö. Det saknas då uppsåt och det föreligger därmed inget brott. På grund av detta, menar Jareborg, måste det anses finnas en allmän oskriven regel om ansvar för annans beteende, dvs. principerna om ansvar för annans beteende vid oäkta

---

³⁹ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 420. Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 138.

⁴⁰ Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 339.

⁴¹ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 420.

⁴² Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 421. Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 139.

underlåtenhetsbrott.⁴³ Det är inte helt klart hur skyldigheten att avslöja eller hindra brott förhåller sig till ansvaret för oäkta underlåtenhetsbrott.⁴⁴

I tidigare lagstiftning har underlåtenhet att ingripa mot brott betraktats som s.k. passiv eller negativ medverkan i annans brott.⁴⁵ Gränsdragningen mellan underlåtenhet att avslöja brott och medverkan genom underlåtenhet diskuteras nedan under avsnitt 4.7.

Underlåtenhet att avslöja grovt narkotikabrott är inte straffbelagt, men inför förändringarna i narkotikastrafflagen 1983 diskuterades denna möjlighet i BRÅ PM 1982:2 och i en del remissyttranden gällande promemorian. I promemorian framförs som argument för kriminalisering av underlåtenhet att avslöja brott att en sådan bestämmelse skulle kunna ha betydelse som en reservbestämmelse för fall då någon misstänks för brott eller medverkan till brott, men utan att det kan bevisas. Dessutom är nästan alla brott som har ett straffansvar gällande stämpling även belagda med straffansvar gällande underlåtenhet att avslöja brott. Trots dessa argument lades det inte fram ett förslag på ett straffansvar för underlåtenhet att avslöja grovt narkotikabrott. Anledningen till detta var främst att det aktuella straffstadgandet i praktiken används i mycket liten utsträckning och att det inte skulle komma att göra det gällande grovt narkotikabrott heller. I remissyttrandet från Föreningarna Sveriges länspolischefer och Sveriges polischefer uttrycktes att ett straffansvar för underlåtenhet att avslöja brott med stor sannolikhet skulle vara till hjälp i polisens utredningsarbete. Även Kriminalvårdsstyrelsen efterlyste en mer omfattande översyn gällande möjligheten till kriminalisering.⁴⁶

Det kan noteras att underlåtenhet att avslöja grovt häleri heller inte är straffbelagt.⁴⁷

Gällande föräldrarnas ansvar för sina barns agerande har vi redan diskuterat det oäkta underlåtenhetsansvar som åligger dem. Till detta ska alltså även läggas den skyldighet att avvärja brott som finns i BrB 23:6 st. 2. Detta innebär att föräldrar som inte agerar mot deras barn när de upptäcker att barnen förvarar narkotika eller liknande kan drabbas av straffansvar för sin underlåtenhet att agera. De kan straffas antingen för reglerna enligt denna paragraf för ett äkta underlåtenhetsbrott, eller så kan reglerna gällande oäkta underlåtenhetsbrott och garantläran aktualiseras.⁴⁸

---

⁴³ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 190f, 420.

⁴⁴ SOU 1996:185 s. 313.

⁴⁵ Elwin, *Brottet och straffet – En första bok i straffrätt*, s. 117. Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 339. SOU 1996:185 s. 311, 319.

⁴⁶ Prop. 1982/83:141 s. 62f. BRÅ PM 1982:2 s. 138-140.

⁴⁷ BrB 9 kap 11 §.

⁴⁸ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 190f, 420-423.

4 Medverkan

Detta kapitel kommer att behandla medverkan med fokus på just medverkan genom underlåtenhet. Medverkan aktualiseras gällande innehav och förvaring av narkotika och det är därför väsentligt att klargöra för vilka förutsättningar som föranleder straffansvar.

Medgärningsmannaskap är ett mycket omdiskuterat begrepp i doktrin och praxis och det finns inte utrymme att i denna framställning på ett heltäckande sätt redogöra för dessa. Anledningen till att medgärningsmannaskap ändå tas upp är att det aktualiseras i de rättsfall som behandlas nedan i kapitlet om praxis.

4.1 Allmänt om medverkan

Medverkansbestämmelsen i BrB 23:4 st.1 stadgar att ansvar för viss gärning ska ådömas inte bara den som utfört gärningen ”utan även den som främjat denna med råd eller dåd. Detsamma skall gälla beträffande i annan lag eller författning straffbelagd gärning, för vilken fängelse är föreskrivet.” Detta betyder att medverkan till alla brott i brottsbalken och alla brott beskrivna i specialstraffrätten som kan ge fängelse är straffbelagd.⁴⁹

I BrB 23:4 st. 2 stadgas att ”Den som inte är att anse som gärningsman döms, om han har förmått annan till utförandet, för anstiftan av brottet och annars för medhjälp till det.” Ur detta förstås att i termen medverkande ligger såväl (med)gärningsman som anstiftare och medhjälpare.⁵⁰

Gärningsman är den som har utfört ett brott, dvs. en person som uppfyller alla brottsrekvisit. I vissa fall finns det flera personer som uppfyller en eller flera brottsrekvisit och det kan då bli fråga om s.k. medgärningsmannaskap.⁵¹

I de fall det inte kan klargöras vad som har hänt och vem som har gjort vad så ska varje deltagande straffas enligt det mest gynnsammaste alternativet – *in dubio mitius*. Kan det klargöras att alla personer antingen har deltagit i utförandet av brottet eller i vart fall främjat gärningen ska det lindrigaste alternativet väljas och personerna i fråga ska enbart bestraffas för främjandet. Är det så att det finns en möjlighet att någon inte deltog alls, utan stod vid sidan av så ska den personen frikännas helt.⁵²

---

⁴⁹ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 397-399. Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 253.

⁵⁰ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 402. Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 124f. Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 246.

⁵¹ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 402. Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 124.

⁵² Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 417. Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 127.

Medverkande kan bara straffas fram tills huvudbrottet är avslutat. Efter avslutandet blir det fråga om häleri eller skyddande av brottsling.

4.2 Objektiva och subjektiva rekvisit

I medverkansbestämmelsen i BrB 23:4 st. 3 p.1 stadgas att varje medverkande ska dömas för det uppsåt eller den oaktsamhet som ligger honom till last. Om huvudbrottet är ett uppsåtligt brott kan medverkande endast dömas om de haft uppsåt och om det rör sig om ett oaktsamt brott kan medverkande dömas för sin oaktsamma medverkan. Det kan även vara så att gärningsmannen straffas för den oaktsamma varianten av en straffbelagd gärning medan medverkande kan straffas för medverkan till den uppsåtliga gärningen. Detta kan ske när gärningsmannen uppfyller de objektiva rekvisiten i det uppsåtliga brottet, men inte de subjektiva. Domstolen bortser helt enkelt från gärningsmannens subjektiva inställning vid bedömningen av övriga medverkande och ser till hur långt de medverkandes eget uppsåt eller oaktsamhet sträcker sig i förhållande till de objektiva rekvisiten av huvudbrottet. Det finns heller inget krav på att någon döms som gärningsman för att ansvar för medhjälp ska kunna utdömas.⁵³

För att en medverkande ska kunna straffas för sin medverkan måste han ha uppsåt i förhållande till sitt eget handlande och de faktiska omständigheterna. Han måste även ha uppsåt till huvudbrottet, men det krävs däremot inte en insikt att hans handlande är ett främjande av detta brott. Om någon hjälper en tjuv med dennes stöldgods, men utan vetskap om arten eller värdet av stöldgodset kan han endast dömas för det han hade uppsåt till.⁵⁴

4.3 Medgärningsmannaskap

När flera personer tillsammans utför ett brott kan de dömas som medgärningsmän för detta brott om de handlat ”*tillsammans och i samförstånd*” eller ”*gemensamt och i samråd*”. En förutsättning för att kunna döma i medgärningsmannaskap är att de inblandade personerna faktiskt har handlat i samråd eller i vart fall i tyst samförstånd. Det kan därför inte bli aktuellt att döma för medgärningsmannaskap för brott begångna genom oaktsamhet, eftersom det inte kan föregås av något samråd eller samförstånd. Detta är däremot inget hinder för att döma alla inblandade var för sig för sin oaktsamhet. Det finns två sorters medgärningsmannaskap; det ordinära medgärningsmannaskapet och det utvidgade medgärningsmannaskapet.⁵⁵

---

⁵³ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 405, 414, 416. Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 132f. Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 245f.

⁵⁴ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 414, Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 133f. Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 253-255.

⁵⁵ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 402, Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 125f.

Det ordinära medgärningsmannaskapet tillämpas när det finns flera personer som har hjälpts åt med ett brott utan att någon ensam person av dessa uppfyller alla brottsrekvisit. De straffas alla som gärningsmän och det behöver inte styrkas vems handlande som orsakade den brottsliga effekten. Om två personer skjuter på en person, både med avsikt att döda, kan båda två dömas till mord även om det bara var den ena personens skott som orsakade den dödande skadan.⁵⁶ Det behöver inte vara så att alla gärningsmän utför likadana handlingar och inte heller att någon intar en mindre central roll. Huvudsaken är att alla deltar i brottets utförande för att det ska vara fråga om medgärningsmannaskap.⁵⁷

Utvidgat medgärningsmannaskap används när någon snarare har främjat den brottsliga gärningen än att verkligen ha deltagit i brottets utförande. Detta innebär att någon som enbart har främjat gärningen kan straffas som gärningsman om han eller hon har spelat en central roll vid brottets planering eller haft en avgörande funktion för brottets tillkomst. Wennberg är kritisk till att utvidgat medgärningsmannaskap används allt oftare vid fall då det inte har kunnat klargöras vem av de tilltalade som har gjort vad.⁵⁸

4.4 Främjande

Medhjälp föreligger när någon (på annat sätt än genom anstiftan) främjat gärningen genom råd eller dåd. Främjandet kan bestå av både fysisk medhjälp (dåd) och psykisk medhjälp (råd), eller som Hoflund uttrycker det; all slags intellektuell och fysisk verksamhet.⁵⁹ Medhjälpen kan vara av fysiskt slag, såsom att räcka inbrottstjuven ett hjälpmedel eller skjutsa gärningsmannen till brottsplatsen, men även med råd och tips om hur brottet ska genomföras. Dessutom kan medhjälpen till gärningsmannen bestå av psykiskt stöd i form av uppmuntran och liknande. Att främja innebär att öva inflytande på händelseutvecklingen i brottsfrämjande riktning, om så bara genom att styrka gärningsmannen i hans uppsåt. Anstiftan innebär att någon genom psykisk påverkan, som har varit av angörande betydelse för gärningsmannens beslut, förmått annan till utförandet av gärningen.⁶⁰

Att främja betyder att underlätta, påverka eller vara till nytta, men för att räknas som medhjälp behöver inte hjälpen ha varit effektiv. Det kan till och med tänkas att medhjälparens agerande försvårar för gärningsmannen, men så länge medhjälparens avsikt var att underlätta den brottsliga gärningen kan handlingen vara straffbar. Anledningen till att det i praxis inte finns ett strikt krav på att medhjälpen faktiskt har underlättat gärningen är de bevisproblem

---

⁵⁶ Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 125.

⁵⁷ Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 126.

⁵⁸ Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 126. Wennberg, *Tillsammans och i samförstånd – ett nytt begrepp för gärningsmannaskap*, s. 617f., 633.

⁵⁹ BrB 23:6. Hoflund, *Medverkan till brott*, s 51.

⁶⁰ Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 129f. Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 406. Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 252f.

detta medför. Däremot har HD slagit fast i NJA 1984 s. 922 att en gärning som har varit helt utan betydelse för huvudgärningens genomförande inte är straffbar, eftersom den då inte utgör något främjande.⁶¹

En person kan göra sig skyldig till medhjälp genom att förmedla psykiskt stöd till en gärningsman. Detta psykiska stöd kan bestå i personen förhåller sig passiv gentemot gärningsmannens agerande och på detta främjar den brottsliga gärningen. När någon står och vaktar utanför så att en tjuv kan arbeta ostört, och denna vakthållning visar sig obehövlig, kan det vara fråga om psykisk medhjälp i form av stöd och uppmuntran. En förutsättning för detta är att vakthållningen faktiskt har inneburit psykiskt stöd för gärningsmannen. Gärningsmannen måste ha varit medveten om medhjälparens stöd och verkligen uppfattat detta som en uppmuntran. Ett annat exempel kan vara att någon ger en gärningsman råd om hur han ska utföra ett brott. Även om detta råd inte följs eller till och med försvårar för gärningsmannen kan det vara att anse som psykisk medhjälp eftersom det uppmuntrar gärningsmannen till brottet.⁶²

Medverkan genom psykiskt stöd aktualiserades i NJA 1963 s. 574 där en åskådare, som höll rocken åt gärningsmannen när denne misshandlade offret, dömdes till ansvar för medverkan. Medhjälparen styrkte gärningsmannen i dennes uppsåt med både fysisk hjälp och psykiskt stöd, men det var troligen medhjälparens närvaro och dennes psykiska inverkan på gärningsmannen som var den avgörande faktorn för domstolens bedömning. Medhjälparens agerande är i detta fall mycket litet och frågan är om han verkligen gjorde så mycket mer än den passive åskådare som med gillande min ser på när någon misshandlas. Enligt Wennberg hade troligen inte bedömningen varit densamma om medhjälparen inte hade varit en kamrat till gärningsmannen, utan en förbipasserande som tagit emot och hållit i rocken.⁶³

4.5 Medverkan genom underlåtenhet

Som konstaterades ovan kan en gärning, som inte har påverkat huvudgärningen, inte vara straffbar. Detta är däremot inget hinder för att ett brott kan främjas genom underlåtenhet att utföra en viss förväntad handling som åligger honom.⁶⁴ Medverkan genom underlåtenhet kan ske både genom fysiskt och psykiskt stöd till gärningsmannen.⁶⁵

---

⁶¹ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 406f. Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 129f. Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 252f.

⁶² Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 406f. Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 41.

⁶³ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 406f. Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 130.

⁶⁴ Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 131.

⁶⁵ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 421f.

Gällande medverkan kan ansvar träffa den person som medverkar genom underlåtenhet till både brott som är effektbrott och brott som är beteendebrott.⁶⁶

4.5.1 Fysiskt medverkan genom underlåtenhet

För fysisk medverkan genom underlåtenhet krävs dels att medhjälparen kan anses vara i garantställning och dels att den andres gärning underlättas. Endast om den andres gärning rent faktiskt underlättas kan det enligt Jareborg vara fråga om ett *främjande* genom underlåtenhet. Strahl menar att det inte finns ett strikt krav i detta avseende, utan att det blir en bedömningsfråga, men att det i vart fall inte kan krävas att underlåtenheten orsakade gärningen. Ett fysiskt stöd av gärningsmannens brottsliga handling kan t.ex. vara att en portvakt underlåter att låsa en port och på så sätt underlättar för en gärningsman att utföra en stöld i byggnaden. Genom garantläran/rättspliktsteorin begränsas kretsen av personer som är ansvariga att låsa porten till just portvakten. Vakten anses då ha ett oäkta underlåtenhetsansvar.⁶⁷

Även en portvakt som underlåter att avvärja ett inbrott kan anses skyldig till medhjälp till stöld. I detta hänseende är det inte av betydelse om huvudbrottet är ett effektbrott eller ett beteendebrott. Däremot måste kraven på garantställning vara uppfyllda och underlåtenheten ska vara lika straffvärd som handlingen. Garantställningen står här i förhållande till gärningsmannens gärning och det finns, enligt Strahl, ett krav på att den underlåtna handlingen skulle ha varit av betydelse. Om portvaktens agerande hade avbrutit, eller i vart fall väsentligt försenat stölden, bör hans underlåtenhet ses som en förutsättning för att stölden har kunnat komma till stånd och han kan dömas för medhjälp genom underlåtenhet. En förutsättning för att vakten ska kunna dömas till ansvar är att han har uppsåt till att stölden objektivt sett ska komma till stånd. Dessutom måste han ha uppsåt gällande sin egen garantställning, dvs. han måste ha förstått att det var hans skyldighet att ingripa.⁶⁸

4.5.2 Psykisk medverkan genom underlåtenhet

Vad gäller psykisk medverkan kan först och främst konstateras att anstiftan, som innebär psykisk påverkan, måste kunna ske genom underlåtenhet. Psykisk medhjälp i form av uppmuntran eller liknande kan ske genom underlåtenhet på samma sätt som anstiftan ske genom underlåtenhet. Som exempel kan sägas att om någon obehörigen bär uniform och en överordnad underlåter att påtala oriktigheten, kan hans underlåtenhet uppfattas som en uppmuntran eller tillåtelse. Något krav på att personen måste vara i

---

⁶⁶ Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 29.

⁶⁷ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 422. Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 41, 131. Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 335-337.

⁶⁸ Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 335-338.

garantställning eller liknande uppställs inte enligt Jareborg.⁶⁹ Här bör det påpekas att Jareborg menar att en av de tre typer av oäkta underlåtenhetsbrott är just underlåtenhet att göra något som psykiskt påverkar en annan person. Det vill säga en psykisk medverkan genom underlåtenhet.⁷⁰

Medverkan kan tillämpas i fall då någon förmedlar psykiskt stöd till gärningsmannen genom att förhålla sig passiv och inte ingripa mot dennes brott och därigenom främja det. Dock under den förutsättning, precis som tidigare konstaterats, att gärningsmannen har uppfattat det psykiska stödet. Detta innebär, enligt Wennberg, inte att psykisk medhjälp som förmedlas genom tystnad eller passivitet ska bestraffas som medhjälp genom underlåtenhet. Wennberg menar att psykiskt stöd till gärningsmannen endast ska bestraffas som vanlig medhjälp. Om bestraffning skulle ske enligt tillämpning av principerna för oäkta underlåtenhetsbrott så skulle det innebära en bestraffning av själva underlåtenheten att agera.⁷¹

4.6 Medverkan genom passivitet

En fråga som Jareborg ställer är om redan en underlåtenhet att ge uttryck för missnöje kan betraktas som psykisk uppmuntran i fall där en sådan reaktion av någon anledning förväntas.⁷² Något svar på denna fråga ges inte.

Wennberg har däremot besvarat denna fråga med att passiviteten kan fungera som ett kommunikationsmedel och i sådana fall är det fråga om psykisk medhjälp genom passivitet och inte underlåtenhet. I dessa fall ska då inte principerna för oäkta underlåtenhetsbrott användas, utan endast reglerna gällande vanlig medhjälp.⁷³

Strahl är av den åsikten att begränsningen av det straffbara området följer av vad han kallar ”livets regel” och att stå och se på ett slagsmål med en gillande min därmed borde vara straffritt. Om passivitet däremot är ett uttrycksmedel kan den räknas såsom en handling som orsakar något.⁷⁴

Hoflund menar att en persons passiva närvaro kan ha betydelse för händelseförloppet genom att gärningsmannen styrks i sitt handlande. Om det är så att personen i fråga flyttar sig till brottsplatsen med uppsåt att främja gärningsmannen och om hans närvaro hade betydelse för brottet kan det bedömas som medhjälp. Om däremot åskådaren i fråga råkade befinna sig på platsen och inte har något uppsåt att främja brottet, så kan det enligt Hoflund inte heller krävas att denne ska ingripa.⁷⁵

---

⁶⁹ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 421f.

⁷⁰ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 183.

⁷¹ Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 41, 131f.

⁷² Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 422.

⁷³ Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 41, 131f.

⁷⁴ Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s 281.

⁷⁵ Hoflund, *Medverkan till brott*, s 51.

4.7 Medverkan såsom underlåtenhet att avslöja eller hindra brott

Wennberg ställer en fråga i en artikel som lyder: ”... *under vilka förutsättningar underlåtenhet att ingripa och hindra ett brott bör bestraffas som en form av främjande av brottet...*”⁷⁶. Detta besvaras i det följande, bland annat av Wennberg själv.

Underlåtenheten att hindra brott är kriminaliserad i BrB 23:6, men under vissa förutsättningar anses emellertid underlåtenhet att avvärja annans brott kunna bestraffas som medverkan enligt samma principer som gäller för de oäkta underlåtenhetsbrotten. Medverkansansvar för underlåtenhet att avvärja annans brott bygger på samma principer som ansvar för orsakande av en effekt genom handling, dvs. att kretsen personer som är skyldiga att agera bestäms genom principerna för garantläran. För ansvar krävs att underlåtenheten ter sig lika straffvärd som en handling och att det kan anges på vilket sätt den underlåtande skulle ha handlat för att undgå straffansvar. Dessutom uppställer framförallt Jareborg ett krav på att den andres gärning faktiskt underlättades, eftersom det annars inte kan anses vara ett *främjande*. Strahl menar att det inte finns ett strikt krav i detta avseende, utan att det blir en bedömningsfråga, men att det i vart fall inte kan krävas att underlåtenheten orsakade gärningen. Leijonhufvud och Wennberg nämner inte att gärningen faktiskt måste ha underlättats som ett krav, vilket kan bero på att HD inte tog upp detta som ett krav i det rättsfall som Leijonhufvud och Wennberg hänvisar till.⁷⁷

Underlåtenhet att avslöja eller hindra brott sågs tidigare som en delaktighet i brott och även vid tillkomsten av BrB menade departementschefen att nämnda underlåtenhet kunde uppfattas som en särskild form av medverkan till brott.⁷⁸

Straffansvar för underlåtenhet att avslöja och hindra brott kan endast kommas ifråga om *brott* har kommit till stånd. Här finns alltså ett krav på att gärningsmannen har uppfyllt alla objektiva och subjektiva rekvisit i brottsbeskrivningen och att brottet inte har avvärjts eller av annan anledning inte fullföljts. Denna begränsning gör att föräldrar, vars barn inte har förstått konsekvenserna av sitt handlande, inte kan ställas till svars enligt denna paragraf, utan endast enligt de skyldigheter att agera som de har enligt garantläran. BrB 23:6 borde alltså ses som en specialreglering till den generella principen om garantställning och ansvar för annans beteende

---

⁷⁶ Wennberg, *Tillsammans och i samförstånd – ett nytt begrepp för gärningsmannaskap*, s. 630

⁷⁷ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 187, 419-422. Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 335-340.

⁷⁸ Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 339.

enligt vilken t.ex. föräldrar är skyldiga att avvärja barns agerande som annars hade kunnat orsaka skada.⁷⁹

Gränsdragningen mellan underlåtenhet att hindra brott och medverkan till det aktuella brottet genom underlåtenhet inte är helt tydlig. Jareborg är av den uppfattningen att det finns en allmän, oskriven regel om ansvar för annans beteende enligt reglerna om oäkta underlåtenhetsbrott och att bestämmelsen BrB 23:6 är en specialreglering.⁸⁰

Principerna för tillämpning av oäkta underlåtenhetsbrott och den därtill hörande garantläran är outvecklad och rättspraxis ger otillräcklig ledning för hur den ska tillämpas. Det är heller inte klart hur ansvaret för oäkta underlåtenhetsbrott förhåller sig till ansvaret att avslöja eller hindra brott.⁸¹

Enligt straffansvarsutredningen borde oäkta underlåtenhetsbrott i gärningsmannaskap vara primärt i förhållande till ansvaret för underlåtenhet att avslöja brott. Även medverkan genom underlåtenhet bör vara primärt i förhållande till ansvaret för underlåtenhet att avslöja eller hindra brott. Bestämmelsen om underlåtenhet att avslöja brott kan upplevas som en reservbestämmelse i fall där någon som misstänks för brott, eller medverkan till brott, inte kan överbevisas om mer än att han på förhand kände till brottet.⁸²

4.8 Sammanfattande synpunkter

Medverkan genom underlåtenhet är ett oäkta underlåtenhetsbrott och ansvar för medverkan aktualiseras både gällande effektbrott och gällande beteendebrott. Medverkan genom underlåtenhet kan ske både genom fysiskt och psykiskt stöd till gärningsmannen. Om medverkan sker genom fysiskt stöd krävs det att den medverkande befunnit sig i en garantställning och att den andres gärning har påverkats.

Psykisk medverkan genom handling och psykisk medverkan genom underlåtenhet uppställer samma krav på att gärningsmannen har uppfattat främjandet. Psykisk medverkan genom underlåtenhet har inget krav på garantställning och det verkar därför inte finnas någon anledning att bedöma psykisk medverkan genom underlåtenhet annorlunda en psykisk medverkan genom handling. Båda förutsätter ett främjande och om detta kan påvisas är det fråga om medverkan till brott. Wennberg menar att psykiskt stöd ska bestraffas som ett främjande, oavsett om det skett med handling eller underlåtenhet.

---

⁷⁹ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 190-191, 420.

⁸⁰ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 190-191.

⁸¹ SOU 1996:185 s. 313.

⁸² SOU 1996:185 s. 324 – 325; Holmqvist m.fl. *Brottsbalken - En kommentar*, s. 23:76f.

Medverkan genom ren passivitet kan inte anses ligga till grund för ett straffansvar såvida inte passiviteten utgör ett kommunikationsmedel och därmed påverkar gärningsmannen.

Underlåtenheten att avvärja annans brottslighet kan bestraffas som medverkan enligt samma principer som gäller för underlåtenhet som anses vara ett fysiskt orsakande av en viss följd. Straffbarhet förutsätter garantställning och att det kan anges på vilket sätt den underlåtande skulle ha handlat för att undgå straffansvar. Om det dessutom finns ett krav på att den andres gärning faktiskt underlättades är inte entydigt i doktrin.

Av det sagda framgår att medverkan genom underlåtenhet är straffbart både för medverkan till narkotikabrott och för medverkan till häleribrott. Medverkan kan ske både genom fysisk medverkan genom underlåtenhet och genom psykisk medverkan genom underlåtenhet. Ansvar förutsätter att gärningsmannen uppfattat det psykiska stödet eller att gärningen faktiskt har främjats av det fysiska stödet. I de fall det är fråga om en fysisk medverkan genom underlåtenhet uppställs dessutom ett krav på garantställning, vilket behandlades i avsnittet om garantläran ovan.

5 Skyddande av brottsling

Skyddande av brottsling är ett brott som tidigare bestraffades som efterföljande delaktighet i föregående brott, men har sedan 1942 en självständig reglering i BrB 17:11 som lyder:⁸³

Om någon döljer den som förövat brott, hjälper honom att undkomma, undanröjer bevis om brottet eller på annat dylikt sätt motverkar att det uppdagas eller beivras, döms för skyddande av brottsling till böter eller fängelse i högst ett år.

Är brottet grovt, döms till fängelse, lägst sex månader och högst fyra år.

Den som inte insåg men hade skälig anledning antaga att den andre var brottslig, döms till böter.

Till ansvar skall inte dömas om gärningen är att anse som ringa med hänsyn till gärningsmannens förhållande till den brottslige och övriga omständigheter.⁸⁴

Syftet med straffstadgandet är att bestraffa gärningar som är ägnade att försvåra för rättsskipningen genom att personen i fråga försöker dölja brottslingen eller brottsligheten. Det är t.ex. straffbelagt att undanröja bevis om brott eller att hindra att brott uppdagas genom att gömma undan eller städa bort bevis som visar att ett brott har begåtts. För att det ska vara fråga om ett *brott* ska alla objektiva och subjektiva rekvisit för brottet vara uppfyllda. Detta betyder att ansvar för döljande av brott och döljande av brottslighet inte kan komma ifråga för gärningar som begicks innan brottet förövades, utan i sådana fall kan istället ansvar för medverkan aktualiseras. För ansvar krävs däremot inte att gärningen i verkligheten har dolt den brottsliga verksamheten, utan även gärningar som är verkningslösa eller till och med har motsatt effekt kan innebära ansvar.⁸⁵ Det sistnämnda är dock omtvistat i doktrin och Hoflund anser att det inte finns skäl att straffa den person som faktiskt har minskat skadan och underlättat för rättsskipningen.⁸⁶

Enligt straffstadgandets tredje stycke bestraffas även den inte insåg, men hade skälig anledning att anta att den person han skyddade var en brottsling. Även i detta fall krävs att den person som utförde den döljande handlingen hade uppsåt avseende sitt eget agerande.⁸⁷

Det finns personer som har en plikt att anmäla brott, som t.ex. förmän som är i tjänst. Om dessa underlåter att göra sin plikt kan de ändå inte anses ha begått ett brott, eftersom skyddande av brottsling inte omfattar ett underlåtenhetsansvar. Underlåtenhet anses allmänt sett inte kunna intolkas i uttrycket på *annat dylikt sätt* och därför kan inte ansvar för skyddande av

⁸³ Holmqvist m.fl. *Brottsbalken - En kommentar*, s. 17:42.

⁸⁴ 17 kap 11 § Brottsbalken (1962:700).

⁸⁵ Prop. 1992/93:141 s. 48. Holmqvist m.fl. *Brottsbalken - En kommentar*, s. 17:43-17:49.

⁸⁶ Hoflund, *Medverkan till brott*, s. 59-63.

⁸⁷ Holmqvist m.fl. *Brottsbalken - En kommentar*, s. 17:49.

brottsling genom underlåtenhet bli aktuellt.⁸⁸ Därutöver finns det tillfällen då det kan uppstå intressekonflikter som borde innebära straffrihet. Ett exempel på detta är när en skadad person förs till sjukhus eller fordon flyttas, förutsatt att syftet är att förhindra ytterligare skada.⁸⁹

Gällande gränsdragningen mellan ansvar för skyddande av brottsling och häleri kan det under samma förutsättningar bli aktuellt att döma för båda brotten, men som regel går ansvar för häleri före ansvar för skyddande av brottsling. Ibland kan skyddande av brottsling anses vara en så fristående handling att både ansvar för medhjälp och skyddande av brottsling kan tillämpas. Vad gäller gärningar som uppfyller rekvisiten för skyddande av brottsling, men som begicks innan huvudbrottet förövades aktualiseras istället ansvar för medverkan. Det kan även finnas tillfällen då ansvar för medverkan eller häleri inte kan tillämpas p.g.a. bristande bevis eller dylikt och då kan stadgandet i BrB 17:11 vara tillämpligt.⁹⁰

Ett exempel på när skyddande av brottsling skulle kunna vara tillämpligt är då någon inser att de har narkotika eller vederlag för narkotika i sin besittning. Om personen i fråga förstör narkotikan eller pengarna så kan de göra sig skyldiga till skyddande av brottsling. Detta eftersom det kan uppfattas som ett försök att dölja brottslighet.⁹¹

---

⁸⁸ Holmqvist m.fl. *Brottsbalken - En kommentar*, s. 17:47.

⁸⁹ Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 405.

⁹⁰ Holmqvist m.fl. *Brottsbalken - En kommentar*, s.17:50, 23:70f.

⁹¹ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 201.

6 Narkotikabrott

I de föregående kapitlen har principerna för straffansvar gällande medverkan och underlåtenhet behandlats. Dessa principer och regler ska nu appliceras på narkotikabrottet med syftet att klargöra under vilka förutsättningar underlåtenhet är straffbart i samband med innehav och förvaring av narkotika.

Detta kapitel kommer endast att behandla de delar av narkotikabrott som är relevanta för uppsatsens frågeställning, dvs. innehav av narkotika, förvaring av narkotika och förvaring av vederlag för narkotika. Tyngdpunkten ligger på att definiera begreppen innehav och förvaring samt hur dessa brott kan förövas genom underlåtenhet. Medverkan är en central del även i detta kapitel och tar därför upp ett stort utrymme.

6.1 Allmänt om narkotikabrott

Narkotikastrafflagen kriminaliserar i stort sett nästan all direkt och indirekt befattning med narkotika. Undantaget från denna kriminalisering är den lagliga hanteringen av narkotika för medicinska syften, polismännens beslagtagning av narkotikan och liknande. Sedan tillkomsten av narkotikastrafflagen 1968 har kriminaliseringen successivt utvidgats och straffen skärpts.⁹²

I narkotikastrafflagen regleras olovlig befattning med narkotika. I 1 § 4 p. NSL stadgas bl.a. att den som olovligen *förvarar* narkotika som inte är avsedd för eget bruk döms för narkotikabrott. I 1 § 6 p. NSL stadgas att den som olovligen *innehavar* narkotika döms för narkotikabrott. Dessutom kan den person som *förvarar eller befordrar vederlag* för narkotika straffas enligt 1 § 5 p. Skillnaden mellan dessa stadganden kan tyckas marginell och endast språklig, men att den faktiskt är mycket väsentlig ska åskådiggöras nedan.

Brotten i 1 § NSL kräver uppsåt gällande alla gärningsmoment i brottsbeskrivningen. Om gärningsmannen inte insåg att det var narkotika det rörde sig om eller om något annat av rekviriten inte täcks av uppsåt kan han under vissa förutsättningar dömas för grov oaktsamhet enligt 3a § NSL, med undantag för innehavsbrottet i 1 § 6 p. NSL. Gällande konkurrensen mellan de olika brottsformerna i NSL, som till stor del överlappar varandra, gäller generellt att ansvar i först hand ska utdömas enligt gärningsformerna under punkterna 1-4 i 1 § NSL, även om gärningen också faller under punkterna 5 eller 6. Ansvar för innehav ska utdömas i sista hand.⁹³ Gränsdragningen

---

⁹² Zila, *Specialstraffrätten* s. 59, 61.

⁹³ Hoflund, *Narkotikabrotten - En straffrättslig studie*, s. 71, 140. Zila, *Specialstraffrätten* s. 64. Prop. 1982/83:141 s. 24.

mellan de olika gärningspunkterna diskuteras i det följande. Det bör anmärkas att det kan vara av stor betydelse vilken brottsbeskrivning som anses motsvara till gärningen, eftersom innehav av narkotika inte är straffbelagt gällande medhjälp och eller grov oaktsamhet.

6.1.1 Innehav

Sedan förändringarna i narkotikastrafflagen 1983 återfinns innehavsbrottet i 1 § p. 6 i NSL och har en självständig betydelse. Innehavsbrottet är inte straffbelagt för de osjälvständiga brottsformerna, dvs. det är inte brottsligt att t.ex. medverka till innehav av narkotika. Utgångspunkter brukar i allmänhet vara att *innehav* betyder detsamma som att ha *besittning* till något, och *besittning* brukar i sin tur civilrättsligt definieras som faktiskt *innehav*. Det avgörande för bedömningen är möjligheten att utöva *faktisk fysisk rådighet* över saken. Till exempel anses den som har nyckeln till en förvaringsbox, där det finns narkotika, ha besittning och därmed inneha narkotikan. Enligt motiven till NSL skulle det inte vara fallet om personen hade ett kvitto som han fått vid inlämningen av narkotikan på ett förvaringsställe.⁹⁴

Innehavsbrottet tillämpas främst vid innehav av narkotika för eget bruk och vid vissa andra mindre ingripande befattningar med narkotika.⁹⁵ För innehav kan även den person som har samverkat med en besittare under vissa omständigheter bestraffas. Exempel på detta är när någon följer med i en bil där det förvaras narkotika med avsikten att senare ta en mer konkret befattning med en del av narkotikan. Medbesittaren döms då för narkotikainnehav. I detta avseende kan sägas att innehavsbegreppet är något vidare än besittningsbegreppet, eftersom de medföljande i bilen inte hade faktisk rådighet över narkotikan och därmed inte heller besittning.⁹⁶

I propositionen framhålls att det i praktiken inte är av större betydelse om ett förfarande betraktas som innehav eller en mer kvalificerad form av innehav som t.ex. förvaring, såvida det inte är fråga om någon osjälvständig brottsform. Innehavsbrottet kan ligga till grund för åtal även om gärningen också kan falla under några av de andra punkterna i 1 § NSL. Däremot är det ofta så att innehavsbrottet aktualiseras och används som ett reservstadgande när det inte går att bevisa att det var fråga om en mer kvalificerad form av innehav, t.ex. en överlåtelse. Nackdelen i dessa fall är, som ovan konstaterats, att medverkande inte kan fällas till ansvar för sin inblandning vid innehavsbrott.⁹⁷

---

⁹⁴ Hoflund, *Narkotikabrotten - En straffrättslig studie*, s. 52, 59. Jareborg, *Brotten. Andra häftet. Förmögenhetsbrotten*, s.141. Machnow, *Specialstraffrätt - Om trafik- smugglingsnarkotika och skattebrott*, s. 59. Malmström, Agell, *Civilrätt*, s. 82f. BRÅ PM 1982:2 s. 35, 116, 118.

⁹⁵ Prop. 1982/83:141 s. 24,34 ; Hoflund, *Narkotikabrotten - En straffrättslig studie*, s. 59.

⁹⁶ Jareborg, *De särskilda strafflagarna*, s. 59, Zila, *Specialstraffrätten* s. 64, Se även NJA 1981 s. 444. BRÅ PM 1982:2 s. 35, 117f.

⁹⁷ Prop. 1982/83:141 s. 35. BRÅ PM 1982:2 s. 119.

6.1.2 Förvaring

De särskilda gärningsformerna under 1 § p. 4 i NSL, däribland *förvaring* av narkotika, infördes även de 1983. Dessa gärningsformer är kvalificerade former av befattning med narkotika som är särskilt straffvärda och som tidigare bedömdes som innehav. Förvaring kan vara ett exempel på en handling som utgör ett led i en verksamhet som har till syfte att överlåta eller smugla narkotika och ska därför kunna bestraffas vid sidan av innehavsbrottet. För att det ska anses vara fråga om förvaring av narkotika måste också alla förutsättningar för innehav vara uppfyllda, dvs. det krävs att gärningsmannen har omedelbar rådighet över narkotikan.⁹⁸

I propositionen förespråkas en restriktiv tolkning av de gärningar som beskrivs under punkt 4, t.ex. ska inte varje mer varaktig befattning med narkotika anses utgöra ett förvarande. Det bör i princip krävas att speciella eller någorlunda ingripande åtgärder vidtagits och att personerna i vart fall haft befattning med narkotikan som ett väsentligt ändamål.⁹⁹ Om det rör sig om förvaring av narkotika endast för privat bruk ska gärningen inte straffas som förvaring enligt punkt 4, utan endast som innehav enligt punkt 6.¹⁰⁰

Den nuvarande formuleringen och kommentarerna i motiven gällande tolkningen skulle, enligt Hoflund, betyda att den som *förvarar* narkotika hos en annan person, utan att ha omedelbar rådighet över den, inte kan komma att omfattas av 1 § p. 4. För att dra gränsen mellan innehav och förvaring av narkotika har det i praxis vid bedömningen tagits hänsyn till mängden och arten av den narkotika som har hanterats.¹⁰¹

6.1.3 Förvaring eller befordran av vederlag för narkotika

I 1 § 5 p. stadgas bl.a. att den som *förvarar eller befordrar vederlag för narkotika* kan dömas till narkotikabrott om förfarandet är ägnat att främja narkotikahandel. Detta är alltså en särskild reglering av främjandehandlingar som ligger vid sidan av medverkansbegreppet. Anledningen till denna specialreglering är att det för ”vanlig” medverkan i princip krävs att det finns en preciserad medverkanshandling som har bidragit till en konkret gärning som objektivt sett utgör ett brott.¹⁰²

Innan denna reglering i 1 § 5 p. NSL kunde befattning med pengar från illegal verksamhet inte bestraffas som medverkan till narkotikabrott när huvudbrottet var ett redan fullbordat brott. Detta var fallet i NJA 1982 s. 164 där en person gav 240 900 kr till en annan person och enligt HD var det

---

⁹⁸ Hoflund, *Narkotikabrotten - En straffrättslig studie*, s. 51f. Prop. 1982/83:141 s. 33f. BRÅ PM 1982:2 s. 120-122.

⁹⁹ Prop. 1982/83:141 s. 33-34; Hoflund, *Narkotikabrotten - En straffrättslig studie*, s. 52.

¹⁰⁰ Zila, *Specialstraffrätten* s. 62.

¹⁰¹ Hoflund, *Narkotikabrotten - En straffrättslig studie*, s. 52. NJA 2003 s. 361 (s. 365).

¹⁰² Prop. 1982/83:141 s. 19.

högst sannolikt att överlämnandet av dessa pengar utgjorde ett led i narkotikahandel. För att kunna bestraffa handlingar och transaktioner som detta har avsteg gjorts från beviskravet att gärningen i det konkreta fallet har främjat ett bestämt narkotikabrott.¹⁰³ Man kan säga att konkretiseringskravet i detta lagrum har ersatts med ett krav på att det ska vara fråga om narkotikahandel.

Förvaring och befordran av vederlag för narkotika är ett exempel på hur ett främjande av narkotikahandel kan gå till, men det finns alltså ett krav på att gärningen kan antas ha haft eller skulle få anknytning till transaktioner som är att anse som *narkotikahandel*. Det måste alltså vara fråga om en viss omfattning eller frekvens för att vara narkotikahandel. Av förarbetena framgår att straffbarheten bör inskränkas till åtgärder som typiskt sett är ägnade att främja den mer organiserade eller annars grövre narkotikabrottsligheten. Det ska även vara fråga om en mer vanemässig och yrkesmässig överlåtelseverksamhet eller större förvärv eller överlåtelser som uppenbarligen förutsätter en organiserad eller i vart fall mer omfattande försäljningsverksamhet i missbrukarledet. För att vara straffbar ska gärningen *typiskt sett* ha en mer omedelbar anknytning till den illegala handeln med narkotika och till en viss konkret transaktion. Det sistnämnda innebär att det alltså inte är straffbart att främja narkotikahandel i stort utan att ha anknytning till någon konkret transaktion, t.ex. genom allmänt lovprisande eller tips på hur narkotika ska användas.¹⁰⁴

Syftet med införandet av brottsbeskrivningen förvaring eller befordran av vederlag för narkotika var att komma åt kurirverksamhet och annan liknande verksamhet med vederlag för narkotika. Enligt departementschefen borde det inte ha någon betydelse om *vederlag* är pengar eller något annat. I motiven har riksåklagaren framfört att all befattning med pengar eller annat vederlag härrörande från narkotikabrott borde kriminaliseras och detta oavsett om pengar kommer att användas till köp av narkotika eller om det är pengar från försäljning av narkotika. Även departementschefen har i propositionen instämt i detta och menar att det inte är av betydelse om pengarna är *avsedda* som vederlag eller redan *är* vederlag för en genomförd transaktion. Detta invänder Hoflund mot och menar att denna tolkning av lagtexten strider mot legalitetsprincipen. Hoflund menar att medel som avsatts för att användas vid köp av narkotika inte kan anses som vederlag för narkotika om inte någon överenskommelse om köp har träffats eller i vart fall kontakt mellan köpare och säljare har etablerats.¹⁰⁵

Det bör här påpekas att det finns andra regler som straffbelägger liknande gärningar som denna och detta är bestämmelserna om efterföljande delaktighet i brott i form av häleri och skyddande av brottsling. Befattning med vederlag för narkotika kan inte bestraffas såsom sakhäleri, men däremot som penninghäleri. Penninghäleri kan tillämpas på mindre

---

¹⁰³ Hoflund, *Narkotikabrotten - En straffrättslig studie*, s. 55f. Prop. 1982/83:141 s. 20-24.

¹⁰⁴ Hoflund, *Narkotikabrotten - En straffrättslig studie*, s. 53f. Prop. 1982/83:141 s. 19-24, 34.

¹⁰⁵ Hoflund, *Narkotikabrotten - En straffrättslig studie*, s. 55f. Prop. 1982/83:141 s. 20-24.

kvalificerade fall, dvs. när gärningen inte är ägnad att främja narkotikahandel.¹⁰⁶ Förutsättningarna för detta diskuteras närmare i avsnittet om penninghäleri.

6.2 Vårdslöshet med narkotika

Straffbarhet för grov oaktsamhet infördes 1983 i NSL och regleras i 3a §. Denna paragraf stadgar att den som begår gärningarna i 1 § p. 1-5 NSL genom grov oaktsamhet gör sig skyldig till *vårdslöshet med narkotika*. Innehav (1 § p.6 NSL) genom grov oaktsamhet är alltså inte en straffbar handling, medan förvaring genom grov oaktsamhet är straffbart. I ringa fall ska inte dömas till ansvar stadgas i 3 a § st. 2.¹⁰⁷ För straffansvar är det tillräckligt att gärningsmannen uppfyller oaktsamhetskravet gentemot något av rekvisiten i straffbestämmelsen. Detta innebär t.ex. att ansvar kan krävas av den som inte visste men som borde ha insett att det var fråga om narkotika, men också av den som trodde att förvaringen var tillåten men som borde ha insett att förvaringen var otillåten. Det är i praktiken däremot så att oaktsamheten främst aktualiseras gällande insikten om egendomens beskaffenhet, dvs. vetskapen om att egendomen är narkotika.¹⁰⁸

Propositionen ger ingen ledning för vad som krävs för att oaktsamheten ska anses vara grov. Detta kan, enligt Hoflund, tolkas som ett tecken på att departementschefen instämmer i BRÅ:s promemoria. I promemorian framhålls att en betydande restriktivitet bör iaktas när det gäller att döma till ansvar för oaktsamhetsbrott. Gärningen bör i princip avse en större mängd narkotika och befattningen bör inte vara helt tillfällig eller osjälvständig. Gärningsmannen bör ha haft starka skäl att anta att det var fråga om narkotika och även vad gärningen i övrigt innebar. Det anmärktes också att om oaktsamheten varit omedveten är den mer sällan att anse som grov.¹⁰⁹ Exempel på vårdslöshet med narkotika kan vara att någon, som gömmer eller förvarar narkotika utan vetskap att det rör sig om narkotika, borde ha insett att egendomen var narkotika.¹¹⁰

Även den person som genom grov oaktsamhet har medverkat till narkotikabrott kan straffas för vårdslöshet med narkotika. Detta har stor betydelse för att komma åt omfattande och systematiskt brottslighet som är fallet med den organiserade narkotikaverksamheten. T.ex. kan personer som fungerar som kurirer för instruktioner eller liknande straffas för sin medverkan om de inte insåg men borde ha insett att deras handlande var en del i illegal hantering av narkotika.¹¹¹

---

¹⁰⁶ Prop. 1982/83:141 s. 20-23.

¹⁰⁷ Zila, *Specialstraffrätten* s. 65.

¹⁰⁸ BRÅ PM 1982:2 s. 128-136.

¹⁰⁹ Hoflund, *Narkotikabrotten - En straffrättslig studie*, s. 71-73. Prop. 1982/83:141 s. 25. BRÅ PM 1982:2 s. 128-136.

¹¹⁰ Prop. 1982/83:141 s. 25.

¹¹¹ Prop. 1982/83:141 s. 25, 35. BRÅ PM 1982:2 s. 130-132.

I RH 139:85 dömdes en person för en handling som var ägnad att främja narkotikahandel. Den tilltalade (N) hade i annan persons (L) närvaro kvitterat ut en telefonpostanvisning om 7 500 kr som utgjorde vederlag för narkotika som en tredje person (P) köpt av en fjärde person (A). N tog hand om en del av pengarna och överlämnade sedan dessa till A. A hade på liknande vis fått sammanlagt 35 000 kr från P via N. I målet har åklagaren och rätten uttalat sig att N var bekant och umgicks med A vid den aktuella tidpunkten och att tillvägagångssättet för betalningarna hade varit sådant att N borde ha insett att det var fråga om betalningar för narkotika. Det faktum att det rörde sig om postangivelser, att det var fråga om stora belopp samt att beloppen kom med jämna mellanrum och var nästan lika stora varje gång tyder på att N visste att det rörde sig om vederlag för narkotika. N dömdes för vårdslöshet med narkotika.

6.3 Medverkan till narkotikabrott

Medverkan till brott som avses i 1-4 §§ NSL, är straffbara enligt 5 § NSL, med undantag för innehavsbrottet i 1 § p. 6. Detta innebär att medhjälp till förvaring är straffbart, medan medhjälp till innehav kan ske utan straffansvar. Medverkansansvaret, som regleras i BrB 23 kap, omfattar både de uppsåtliga gärningarna och de grovt oaktsamma och varje inblandad bedöms efter sitt uppsåt eller sin oaktsamhet. Medverkansansvaret aktualiseras till exempel när en lägenhetsinnehavare låter någon använda lägenhet för olaga överlåtelser, eller hjälper till med transporten av narkotikan. Ansvar för medhjälp kräver uppsåt eller grov oaktsamhet, dvs. lägenhetsinnehavaren måste i vart fall ha haft insikt om vad som föregick i hans lägenhet.¹¹²

Gränsdragningen mellan medhjälp till narkotikabrott och främjande av narkotikahandel är inte helt enkel. Enligt förarbetena ska medverkansreglerna gå före och en gärningsman ska i första hand dömas för medverkan till gärningsformerna i 1 § p. 1-3 och i andra hand för främjande av narkotikahandel. Detta är ett undantag från den generella regeln att självständiga brottsformer ska gå före osjälvständiga brottsformer.¹¹³

6.4 Narkotikabrott genom underlåtenhet

Huruvida narkotikabrott kan begås genom underlåtenhet finns det inget enkelt svar på. Det beror på hur begreppen förvaring och innehav tolkas, dvs. kan dessa uppfyllas genom underlåtenhet? Svaret på den frågan har inte direkt behandlats av vare sig Strahl, Leijonhufvud och Wennberg eller Jareborg.

---

¹¹² BrB 23:6 st. 3. Hoflund, *Narkotikabrotten - En straffrättslig studie*, s. 71, 119.

¹¹³ Hoflund, *Narkotikabrotten - En straffrättslig studie*, s. 141-143. Prop. 1982/83:141 s. 24.

Enligt Strahl är det av betydelse om narkotikabrott anses vara ett effektbrott eller ett handlingsbrott, eftersom det gällande beteendebrott måste kunna tolkas av straffstadgandet att underlåtenhet omfattas. Effektbrott, brott med orsaksrekvisit, kan däremot vara straffbara för underlåtenhet även om det inte direkt kan utläsas av straffstadgandet, men bara för de personer som har en skyldighet att agera enligt garantläran.¹¹⁴ Strahls synsätt borde innebära att förvaring och innehav är beteendebrott och ansvar kan endast följa om straffstadgandet genom tolkning kan anses omfatta underlåtenhet.

Jareborg fäster ingen större vikt vid uppdelningen effektbrott och beteendebrott. Jareborg menar att de flesta brott kan begås genom underlåtenhet, men även han begränsar kretsen ansvariga personer genom garantläran för de brott som motsvarar ett fysiskt orsakande av en viss följd. Själva underlåtenheten här innebär inte att förhindra att en följd inträffar, utan att inte avbryta ett orsaksförlopp. Det kan konstateras att Jareborg anser att narkotikabrott kan begås genom underlåtenhet och att den som upptäcker narkotika i sin besittning kan göra sig skyldig till narkotikabrott om han inte avbryter förvaringen på rätt sätt.¹¹⁵ Huruvida garantläran är tillämplig gällande förvaring och innehav uttalar sig Jareborg inte om, men det kan antas att det för dessa gärningar inte är frågan om något orsakande av en viss följd. Detta skulle då betyda att innehav och förvaring kan begås genom underlåtenhet, men att garantläran inte ska tillämpas.

Hoflund, som hänvisar till förarbetena, menar att förvaring borde tolkas restriktivt och att för att en förvaring ska anses uppfylld bör befattningen med narkotika ha inneburit någorlunda omfattande åtgärder. Däremot ska begreppet innehav inte tolkas så snävt, utan av betydelse är då om personen i fråga har faktisk rådighet över saken.¹¹⁶ Detta tyder på att i vart fall innehav skulle kunna begås genom underlåtenhet. Huruvida det är fråga om en gärning som skulle kräva en garantställning för straffansvar framgår inte.

Norée är av den åsikten att narkotikabrott är rena handlingsbrott och därmed ska inte garantläran tillämpas gällande dessa brott. Detta innebär att det för ansvar gällande innehav eller förvaring genom underlåtenhet måste avgöras om brottsbeskrivningarna omfattar underlåtenheten att avbryta förvaringen.¹¹⁷

Ansvar för medhjälp genom underlåtenhet kan aktualiseras både gällande medhjälp till brott som är effektbrott och brott som är beteendebrott. Gällande medverkan genom underlåtenhet till narkotikabrott kan det därmed konstateras att garantläran är tillämplig i den utsträckning det är fråga om fysisk medhjälp. Gällande psykisk medhjälp genom underlåtenhet är garantläran däremot inte tillämplig. Underlåtenheten att avvärja annans brottslighet, även narkotikabrott, kan bestraffas som medverkan enligt samma principer som gäller för de oäkta underlåtenhetsbrotten, dvs.

---

¹¹⁴ Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 26-29, 296.

¹¹⁵ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 128-130, 183, 201.

¹¹⁶ Hoflund, *Narkotikabrotten - En straffrättslig studie*, s. 52, 59. Prop. 1982/83:141 s. 121.

¹¹⁷ Norée, *Underlåtenhet inget brott utan stöd i lag*, s. 979f.

underlåtenhet som anses vara ett fysiskt orsakande av en viss följd. Straffbarhet förutsätter garantställning och att det kan anges på vilket sätt den underlåtande skulle ha avvärjt brottet.¹¹⁸

6.5 Narkotikabrott genom passivitet

Den som påträffar narkotika i sin besittning är i en besvärlig situation, menar Jareborg, eftersom även rent passivt innehav är straffbelagt som narkotikabrott enligt NSL § 1 st. 1 p. 6. Han eller hon måste göra något för att undgå ansvar, men om handlingen är att förstöra narkotikan eller att placera den så att den blir hittegoods kan det innebära ansvar för skadegörelse (BrB12:1), olovligt förfogande (BrB 10:4) eller skyddande av brottsling (BrB 17:11). Utifall att han eller hon som innehar narkotikan bestämmer sig för att gå till polis kan det medföra att misstankar om narkotikabrott riktas mot dennes person.¹¹⁹

Det ovan sagda under avsnitt om psykisk medverkan genom underlåtenhet innebär alltså att det för psykisk medverkan inte krävs någon garantställning, utan att den som stödjer och ”styrker gärningsmannen i hans uppsåt” kan göra sig skyldig till medhjälp genom sin underlåtenhet. Kravet är att gärningsmannen verkligen har blivit påverkad i brottsfrämjande riktning. Man kan då ställa sig frågan om B, som inte ingriper mot sin make, A:s, förvaring av narkotika i deras gemensamma bostad därmed styrker maken i dennes uppsåt? Kan B anses styrkt i sitt uppsåt redan genom att han märker att B inte ingriper i förvaringen trots att B har kännedom om narkotikan? Enligt Wennberg skulle detta scenario kunna medföra ansvar, om underlåtenheten att ingripa mot makens brottsliga gärning tolkas som ett sätt att kommunicera.¹²⁰

6.6 Sammanfattande synpunkter

Narkotikastrafflagen kriminaliserar i stort sett nästan all direkt och indirekt befattning med narkotika. Man brukar i allmänhet utgå från att innehav betyder detsamma som att ha besittning till något, och det avgörande för bedömningen är möjligheten att utöva *faktisk fysisk rådighet* över saken. Förvaring är en mer kvalificerad form av innehav och kräver, förutom faktisk rådighet, en mer ingripande åtgärd med narkotikan. NSL straffbelägger även förvaring av vederlag för narkotika. Både förvaring av narkotika och förvaring av vederlag för narkotika är straffbart om gärningarna begås genom grov oaktsamhet eller genom medverkan till dessa gärningar.

---

¹¹⁸ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 421f. Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 29, 335-340.

¹¹⁹ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 201.

¹²⁰ Wennberg, *Tillsammans och i samförstånd – ett nytt begrepp för gärningsmannaskap*, s. 619.

Frågan om narkotikabrott kan begås genom underlåtenhet finns det inget självklart svar på. Enligt doktrin borde det vara så att narkotikabrott är ett beteendebrott och dessa kan begås genom underlåtenhet i den utsträckning förvaring och innehav kan begås genom underlåtenhet. I doktrin finns ingen gemensam ståndpunkt, men av det ovan presenterade bör en slutsats kunna dras att i vart fall narkotikainnehav, men även i vissa fall förvaring av narkotika eller vederlag för densamma, kan begås genom underlåtenhet. Denna slutsats bekräftas även av HD:s resonemang i rättsfallen som kommer att presenteras i kapitlet om praxis. Underlåtenhetsansvaret förutsätter inte någon garantställning gällande beteendebrott och bör därför inte heller anses tillämplig på förvaring och innehav.

Gällande medverkan genom underlåtenhet till förvaring av narkotika kan konstateras att det finns ett straffansvar. Om medverkan är av fysiskt slag krävs det att den medverkande varit i garantställning och att huvudgärningen verkligen underlättades. Gällande psykisk medverkan i motsvarande fall finns det inget krav på garantställning, men gärningsmannen måste ha påverkats av underlåtenheten. Underlåtenheten att avvärja annans brottslighet kan bestraffas som medverkan enligt samma principer som gäller för de oäkta underlåtenhetsbrotten, dvs. underlåtenhet som anses vara ett fysiskt orsakande av en viss följd.

Garantställning aktualiseras endast för fysisk medverkan genom underlåtenhet och det är endast tillämpligt gällande förvaring av narkotika eller förvaring av vederlag för narkotika. Medverkan till innehav är som sagt inte straffbart. De olika förutsättningarna för garantställning presenterades ovan i kapitel 2 och det finns situationer som kan aktualisera ett ansvar att agera gällande förvaring och innehav av narkotika eller vederlag för narkotika. Den första situationen är den som ålägger föräldrar ett ansvar gällande sina barn. Om barnen förvarar narkotika eller pengar för narkotika borde föräldrarna anses vara i garantställning och ha en skyldighet att avbryta förvaringen. Dessutom har de även en skyldighet att hindra brott enligt straffstadgandet i BrB 23:6. Den andra situationen som kan leda till en garantställning gällande förvaring är eget föregående handlande. Om någon försätter sig själv i besittning av något som först senare visar sig vara narkotika kan de anses ha en skyldighet att se till att besittningen upphör. Den tredje anledningen till att det skulle kunna finnas en garantställning gentemot en förvaring av narkotika är narkotikans farlighet. Om någon i sin besittning har egendom som är eller kan vara farlig för allmänheten om den hanteras på fel sätt, t.ex. vapen, sprängmedel eller gifter, så kan det finnas en skyldighet att agera. Gällande förvaring av narkotika genom underlåtenhet kan det tänkas att det finns ett ansvar för att den farliga narkotikan inte skada någon, dvs. att den brukas.

Brottet vårdslöshet med narkotika innebär att den som begått gärningarna i 1 § p. 1-5 NSL och som inte visste men som borde ha insett att det var fråga om narkotika straffas om det är fråga om grov oaktsamhet.

7 Häleri

Häleribrottet aktualiseras i samband med många brott, däribland stöld, och straffbelägger hanteringen av egendom som frånhänts annan genom brott. Häleriansvar är även tillämpligt i situationer som brukar benämnas som penningtvätt, vilket är synnerligen tillämpligt på pengar som härstammar från narkotikabrott.

I detta kapitel presenteras reglerna för häleriansvar och fokus ligger på de former av häleri som kan ha ett samband med narkotikabrottslighet. De häleribrott som behandlas är sakhäleri, vinningshäleri och penninghäleri samt de oaktsamma formerna för häleri. En stor del av kapitlet ägnas åt häleri genom underlåtenhet och i vilka situationer befattning med narkotika är straffbart som häleri. I slutet av kapitlet presenteras även vilka gränser som dras mellan olika brottsformer

7.1 Allmänt om häleri

Häleri är ett brott som tidigare har uppfattats som efterföljande delaktighet i tidigare begånget brott, men har sedan strafflagsrevisionen 1942 en självständig brottsbeskrivning. Stadgandet har förändrats vid flera tillfällen bl.a. 1991 när regler gällande penningtvätt infördes och 1999 då penningtvättbrottet flyttades och fick en egen paragraf; penninghäleri.¹²¹

För att häleri ska bli aktuellt måste det, med vissa undantag, finnas ett föregående brott. Förbrottet till häleri måste vara ett fullbordat brott, dvs. de objektiva och subjektiva rekvisiten för straffstadgandet måste vara uppfyllda. Dessutom måste förbrottet ha fullbordats innan häleriet ägde rum. Om brottet inte är fullbordat kan istället ansvar för medhjälp bli tillämpligt och en handling som företas i nära anslutning till förbrottet kan bedömas som medverkan även om förbrottet är fullbordat. Gällande penningtvätt kan transaktioner, som liknar penningtvätt, på ett tidigt stadium bedömas som medverkan till förbrottet.¹²² Gränsdragningen mellan häleri och medverkan diskuteras närmare i avsnitt 7.4.2.

Det bör redan här uppmärksammas att innehav av hälerigods inte är kriminaliserat, till skillnad från innehav av narkotika. Innehav finns inte med i straffstadgandet och förarbetena till hälerilagstiftningen talar emot att innehav skulle vara straffbart.¹²³

---

¹²¹ Holmqvist m.fl. *Brottsbalken - En kommentar. Kap. 1-12*, s.9:63-67.

¹²² Holmqvist m.fl. *Brottsbalken - En kommentar. Kap. 1-12*, s. 9:73, 78, 9:93b.

¹²³ Elwin, *Häleribrottet*, s 316.

7.1.1 Sakhäleri

BrB 9:6 p.1 stadgar ansvar för den som tar befattning med något som är frånhänt annan genom brott på ett sätt som är ägnat att försvåra dess återställande. Detta är s.k. *sakhäleri* och objektet i fråga är individuellt bestämd egendom som kan vara både saker och pengar, men däremot inte saker eller penningbelopp som trätt i dess ställe. Objektet ska dessutom ha varit frånhänt annan genom brott och domstolen måste finna det styrkt att ett sådant förbrott har ägt rum, men det är inte nödvändigt att fastställa genom vilket konkret förbrott objektet frånhänts annan. Dessa förbrott kan vara alla brott genom vilka den rätta ägaren berövats sin rätt, t.ex. stöld, utpressning, bedrägeri eller ocker. Straffbelagda gärningar som inte värnar någons rätt, som t.ex. narkotikabrott eller förvärv i strid med spritförfattning räknas inte som förbrott till sakhäleri.¹²⁴

Gällande uttrycket att *ta befattning med* menas främst det som enligt vanligt språkbruk betraktas som fysisk gärning, men i häleribestämmelsen ska befattning inte tolkas riktigt så snävt. I begreppet innefattas även att någon sätter sig i besittning av något utan att ta fysisk befattning med den, dock med kravet att han ska ha rådighet över saken. Dessutom kan med befattning även menas t.ex. att ingå avtal, utbjuda något till försäljning, förmedla kontakter vid försäljning eller att ha befattning med något som medför rådighet över häleriobjektet. I NJA 1956 s. 119 dömdes en person till ansvar för att han hade tagit emot ett inlämningsbevis avseende ett stöldgods. Ett annat rekvisit i paragrafen är att befattningen ska *vara ägnad att* försvåra återställandet, men det finns inget krav på att återställandet rent faktiskt försvårades. Det väsentliga här är *syftet* med gärningen. Däremot kan det vara straffritt att återlämna egendomen till tjuven om det sker så tidigt att det bedöms som ett avböjande att ta befattning med egendomen.¹²⁵

7.1.2 Vinningshäleri

Vinningshäleri regleras i BrB 9:6 p.2 och stadgar ansvar för den som bereder sig otillbörlig vinning av annans brottsliga förvärv. Syftet med vinningshäleri är att komma åt de fall där den stulna egendomen har ersatts av annan egendom, ett *substitut*. Exempel på detta är när tjuven sålt stulna smycken och sedan köpt en bil för pengarna. För att vinning ska kunna grunda ett häleriansvar ska det vara fråga om vinning av annans *brottsliga förvärv*, dvs. någon annan ska ha begått ett brott och genom detta brott förvärvat något. Detta förbrott ska vara en gärning som uppfyller de objektiva och subjektiva rekvisiten för ett brott. Förbrottet för vinningshäleri kan vara vilken brottslig gärning som helst som innebär ett förvärv för gärningsmannen. Kretsen av tänkbara förbrott är alltså större än vid

¹²⁴ Elwin, *Häleribrottet*, s. 195-198. Holmqvist m.fl. *Brottsbalken - En kommentar. Kap. 1-12*, s.9:68-73. Jareborg, *Brotten. Andra häftet. Förmögenhetsbrotten*, s 134f.

¹²⁵ Elwin, *Häleribrottet*, s. 293-296, 327. Holmqvist m.fl. *Brottsbalken - En kommentar. Kap. 1-12*, s.9:70, 75f., 78. Jareborg, *Brotten. Andra häftet. Förmögenhetsbrotten*, s.137-139. SOU 1983:50 s. 301f.

sakhäleri. T.ex. räknas stöld, bedrägeri och häleri som förbrott, medan olovlig tillverkning och smuggling av alkoholhaltiga drycker inte räknas som förbrott då de inte har förvärvats. I stadgandet ligger ett krav på samband mellan förbrottet och den vinning som häleren bereder sig, om så bara att vinningen hade uteblivit om förbrottet inte ägt rum.¹²⁶

7.1.3 Penninghäleri

Bestämmelsen rörande penninghäleri infördes 1999 med syfte att komma åt åtgärder som vidtas för att dölja eller omsätta vinning av brottslig verksamhet, d.v.s. penningtvätt. Penninghäleri kriminaliserar ett främjande som ökar annans möjlighet att dra nytta av det brottsliga förvärvet, dvs. få behålla egendomen eller dess värde. Exempel på hur detta kan ske är genom att någon, i syfte att hjälpa den brottslige att dra nytta av sitt förvärv, undangömmar, för bort eller förvarar egendomen. Det främsta målet med regleringen är att komma åt inkomster från t.ex. narkotikabrottslighet och hindra att dessa pengar flyter in i den legala ekonomin. Det är även ofta så att penningtvätt är det slutliga ledet i den organiserade brottsligheten och om penningflödet hindras så kommer även den bakomliggande brottsligheten, som t.ex. narkotikabrott, att minska. Om en gärning uppfyller rekvisiten för både häleri och penninghäleri ska domstolen i första hand döma för häleri.¹²⁷

I lagrummets första punkt anges att den som *främjar* möjligheterna för annan att tillgodogöra sig egendom eller värde av egendom som kommer från brottsligt förvärv ska dömas till ansvar för penninghäleri. Främjandet ska vara *otillbörligt*, vilket innebära att bestämmelsen inte omfattar normala vardagliga transaktioner. Det finns ett krav på *brottsligt förvärv* och det syftar till att förbrottet ska ha varit ett brott som innebär förvärv av något, t.ex. inkomst från försäljning av narkotika. Den andra punkten i 6 a § tar sikte på sådana gärningar som typiskt sett syftar till att underlätta för någon att dölja att viss egendom härrör från brott, t.ex. genom att föra ut egendomen ur landet. Straffansvar förutsätter uppsåt att dölja egendomens ursprung, men det är tillräckligt att den åtalade har insett att egendomen härrör från brottsligt förvärv. Personen i fråga behöver inte ha kännedom om exakt vilket förbrott det rör sig om.¹²⁸

Andra stycket BrB 9:6a är subsidiär till de första två punkterna i paragrafen och tar sikte på den som medverkar till att dölja egendom som annan berikat sig med genom en brottslig gärning. Handlingen ska vara *ägnad* att dölja att annan berikat sig, vilket inte ställer krav på att ursprunget faktiskt har dolts,

---

¹²⁶ Elwin, *Häleribrottet*, s. 159, 234-236. Holmqvist m.fl. *Brottsbalken - En kommentar. Kap. 1-12*, s.9:79-81. Jareborg, *Brotten. Andra häftet. Förmögenhetsbrotten*, s.257-259.

¹²⁷ Hoflund, *Narkotikabrotten - En straffrättslig studie*, s. 75, Prop. 1990/91:127 s. 53. Holmqvist m.fl. *Brottsbalken - En kommentar. Kap. 1-12*, s.9:89f.

¹²⁸ Hoflund, *Narkotikabrotten - En straffrättslig studie*, s. 76. Holmqvist m.fl. *Brottsbalken - En kommentar. Kap. 1-12*, s.9:90-9:93b. Jareborg, *Brotten. Andra häftet. Förmögenhetsbrotten*, s.257f.

utan träffar alla åtgärder som typiskt sett kan dölja det brottsliga berikandet. Förbrottet kan i detta fall även vara de tidigare uteslutna skatte- och tullbrotten där det inte är frågan om förvärv utan om undandragande av skatt från staten.¹²⁹

7.1.4 Häleriförseelse

Syftet med införandet av häleriförseelse som ett brott var att komma åt de personer som köpte eller på annat sätt tog befattning med brottsligt förvärvad egendom (eller det substitut som trätt i dess ställe) och som misstänkte att t.ex. säljaren inte var den rätta ägaren till egendomen, men medvetet avstod från att höra efter var egendomen kom ifrån. Detta för att kunna undgå straff för uppsåtlig befattning med tjuvgods. Dessutom kan man med detta stadgande komma åt gärningsmän i de fall då det inte kan bevisas att egendomen är frånhänt annan, men där omständigheterna är tydliga att så är fallet. Ett exempel är när polisen vid en husrannsakan påträffar ett stort antal bilradioapparater med avklippta sladdar. Ofta är det i sådana fall fråga om etablerad häleribrottslighet i större skala.¹³⁰

I BrB 9:7 st. 2 stadgas ansvar för den som begått gärningarna i BrB 9:6 genom oaktsamhet. Punkten 1 bestraffar den som förvärvat eller tagit emot något som han skäligen kunde ha antagit frånhänts annan genom brott. I punkt 2 bestraffas häleri i de fall som avses i 9:6 st.1 när gärningsmannen inte hade uppsåt gällande förbrottet, men hade skälig anledning att anta att brott förelåg. Punkt 3 straffbelägger den som har medverkat vid ett brott varigenom egendom har frånhänts någon annan och inte insåg men hade skälig anledning att anta att brott förövades.¹³¹

När det gäller den subjektiva sidan är det alltså tillräckligt att gärningsmannen hade skälig anledning att anta att egendomen härrörde från annans brottsliga förvärv. Däremot krävs fortfarande uppsåt gällande avsikten att dölja egendomens ursprung. Är omständigheterna sådana att gärningsmannen i fråga borde ha förstått att egendomen härrörde från brottslig verksamhet, men inte haft skälig anledning att anta att det var fråga om narkotika, så kan han straffas för häleriförseelse, men inte för vårdslöshet med narkotika. Oaktsam medverkan till häleri bestraffas som medverkan till häleriförseelse.¹³²

Regleringen om penninghäleriförseelse i 9:7 a i brottsbalken är en oaktsam form av penninghäleri. BrB 9:7a st. 2 stadgar för penninghäleriförseelse motsvarande vad som gäller för häleriförseelse. I andra stycket p. 1 stadgas att den som inte insåg men hade skälig anledning att anta att brott förelåg

---

¹²⁹ Holmqvist m.fl. *Brottsbalken - En kommentar. Kap. 1-12*, s.9:93b-9:93d.

¹³⁰ Prop. 1990/91:127 s. 39, 46. Holmqvist m.fl. *Brottsbalken - En kommentar. Kap. 1-12*, s.9:94.

¹³¹ Holmqvist m.fl. *Brottsbalken - En kommentar. Kap. 1-12*, s.9:95-9:97.

¹³² Hoflund, *Narkotikabrotten - En straffrättslig studie*, s. 76-78. Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 417.

ska dömas för penninghäleriförseelse. I p.2 hänför sig oaktsamheten till huruvida egendomen härrör från någon annan brottsliga förvärv.¹³³

7.2 Häleri genom underlåtenhet

Om en person tar befattning med något som är frånhänt annan genom brott utan att vidta någon åtgärd med det aktualiserar frågan om häleribrott och underlåtenhet.

Till att börja med kan konstateras att enbart innehav av ett häleriobjekt, utan att vidta någon fysisk åtgärd med egendomen, inte utgör en brottslig handling.¹³⁴ Däremot kan ett fortsatt innehav övergå i en mer aktiv förvaring om t.ex. saken göms undan eller flyttas. Om någon tillåter en fortsatt förvaring kan detta grunda ett häleriansvar, förutsatt att innehavaren har en viss rådighet över saken och låter andra ta befattning med den.¹³⁵

Ansvar för medhjälp genom underlåtenhet kan aktualiseras både gällande medhjälp till brott som är effektbrott och brott som är beteendebrott. Gällande medverkan genom underlåtenhet till häleri kan det därmed fastslås att garantläran är tillämplig i den utsträckning det är fråga om fysisk medhjälp. Gällande psykisk medhjälp genom underlåtenhet är garantläran däremot inte tillämplig. Underlåtenheten att avvärja annans brottslighet, även narkotikabrott, kan bestraffas som medverkan enligt samma principer som gäller för de oäkta underlåtenhetsbrotten, dvs. underlåtenhet som anses vara ett fysiskt orsakande av en viss följd.¹³⁶

Den första frågan att reda ut är, enligt Elwin, vilken typ av brott häleri är. I brottsbeskrivningen för häleri finns det inget krav på orsakande av en viss effekt och då kan straffbarhet heller inte följa på grund av ”gärningsmannens” tidigare handlande. Om häleri ska kunna begås genom underlåtenhet måste detta framgå av en tolkning av lagrummet. Att häleristadgandet skulle omfatta underlåtenhet skulle, enligt Elwin, i praktiken vara detsamma som att själva innehavet skulle vara kriminaliserat. Och detta överrensstämmer inte med lagtextens utformning och inget i lagens förarbeten tyder på att det fans en avsikt att häleribrott skulle omfatta innehav. Av detta drar Elwin slutsatsen att underlåtenhet inte är straffbart enligt häleribestämmelsen.¹³⁷

Strahl är av samma åsikt som Elwin och menar att häleri inte är ett effektbrott, utan ett beteendebrott och han anser inte att brottsbeskrivningen för häleri kan anses inrymma underlåtenhet. Detta innebär, enligt Strahl, att

---

¹³³ Hoflund, *Narkotikabrotten - En straffrättslig studie*, s. 76-78. Holmqvist m.fl. *Brottsbalken - En kommentar. Kap. 1-12*, s.9:99.

¹³⁴ Elwin, *Häleribrottet*, s 316.

¹³⁵ Jareborg, *Brotten. Andra häftet. Förmögenhetsbrotten*, s.141.

¹³⁶ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 421f. Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 29, 335-340.

¹³⁷ Elwin, *Häleribrottet*, s 316, 319.

häleri inte kan begås genom underlåtenhet. Däremot kan medverkan genom underlåtenhet till häleribrottet bestraffas om den medverkande anses vara i garantställning.¹³⁸

Enligt Jareborg kan sakhäleri inte förövas genom underlåtenhet. När någon begår häleribrottet sakhäleri (BrB 9:6 st. 1 p. 1) tar de ”befattning” med något. Sakhäleri är ett brott som inte kan begås genom underlåtenhet till den del befattning består av fysiska åtgärder. Däremot kan ansvar för häleri aktualiseras även för den som inte vidtagit fysisk åtgärder med egendomen, utan t.ex. ingått avtal eller låtit egendom komma i ens besittning eller liknande. Men det måste fortfarande vara något som kan jämföras med en befattning. En övervakningsgarant är skyldig att tillse att den eller det som han är övervakningsgarant för inte försätter häleriegendom i hans besittning. Underlåtenhet att förhindra skeendet medför ansvar. Detta kan däremot inte bli aktuellt för en skyddsgarant, som snarare har ett ansvar att viss egendom kommer i hans besittning.¹³⁹

Men häleribrotten omfattar även vinningshäleri och enligt Jareborg borde vinningshäleri kunna begås genom underlåtenhet bl.a. genom att avtal kan ingås genom underlåtenhet och att man på olika sätt genom underlåtenhet kan påverka någon annan att göra något.¹⁴⁰ Garantläran är inte aktuell gällande avtal som ingås genom underlåtenhet.¹⁴¹

Gällande penninghäleri har inte vare sig, Strahl, Elwin, Leijonhufvud och Wennberg, Jareborg eller Hoflund kommenterat om det kan begås genom underlåtenhet. Delvis kan detta beror på att straffstadgandet tillkom först 1991 och att mycket av litteraturen på ämnet är mycket äldre än så, och delvis på att frågan inte aktualiserats i praxis förrän med rättsfallet NJA 2003 s. 254. Vilka förutsättningar som kan anses föreligga för underlåtenhetsansvar gällande penninghäleri kommer därför främst bestå av mina egna tankar och egen analys och tas upp i anslutning till nämnda rättsfall.

7.3 Häleri genom passivitet

Det kan finnas situationer där en person, som har egendom i sin besittning, först i ett senare skede får insikt om att det rör sig om egendom som är frånhänt annan genom brott. I dessa fall gör han sig inte automatiskt skyldig till häleri, utan det krävs att han är aktiv genom att t.ex. gömma den eller låta någon annan ta befattning med den. I NJA 1961 s. 402 lät en person, i sin egen källare, förvara egendom som tillhörde annan. Den tilltalade trodde att egendomen var smuggelgods, men när egendomen hade lagts in i källaren förstod han att det var stöldgods. Den tilltalade vidtog ingen åtgärd.

---

¹³⁸ Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 312, 336.

¹³⁹ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 198.

¹⁴⁰ Jareborg, *Brotten. Andra häftet. Förmögenhetsbrotten*, s.251, 259.

¹⁴¹ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 198.

HD friade honom eftersom smuggling inte kan vara förbrott till häleri och för att hans passivitet, efter att han fått insikt om egendomens rätta ursprung, inte utgjorde häleri. En minoritet menade dock att omständigheterna kring hur förvaringen inleddes kunde medföra ett ansvar för förvararen att vidta åtgärder för att få förvaringen att upphöra därmed undgå ansvar för brott.¹⁴²

I doktrin har konstaterats att ren passivitet i denna situation inte kan grunda något ansvar för gärningsmannen. Detta har förklarats med att straffbestämmelsen i BrB 9:6 riktar sig mot att någon tar befattning med stöldgods och kan därför inte omfatta det rakt motsatta fallet, dvs. att någon underlåter att ta befattning med egendomen. Om någon upptäcker att de har ett häleriobjekt i sin besittning, så kan han utan att göra sig skyldig till häleri överlämna saken till ägaren, polisen eller den förutvarande besittaren. Men det finns ingen plikt att vidta några åtgärder över huvud taget. Detta under förutsättningen att innehavet inte övergår i något som kan betecknas som befattning, t.ex. aktiv förvaring eller tillåtande av fortsatt förvaring av en sambesittare.¹⁴³ Huruvida ansvar för denna mer aktiva förvaring genom underlåtenhet förutsätter garantställning diskuteras inte, men det öppnar upp för möjligheten att det kan finnas ett straffansvar för ett passivt innehav av häleriegendom om innehavet övergår i något som kan betecknas som en aktiv förvaring, eller ett tillåtande av fortsatt förvaring. Att inte agera och avbryta förvaringen kan i denna situation dessutom betraktas som ett mottagande av egendomen.¹⁴⁴

I samband med det ovan sagda har Jareborg uppmärksammat en skillnad mellan narkotika och häleri. Jareborg menar att det inte finns något straffansvar för passivitet när någon upptäcker att de har ett häleriobjekt i sin besittning, men om detsamma händer i fråga om narkotika kan ansvar för underlåtenhet aktualiseras. Detta beror på att även ett passivt *innehav* av narkotika är straffbart, medan det för häleriansvar krävs *befattning*.¹⁴⁵

7.4 Häleri och narkotika

Sakhäleri och vinningshäleri kan vara tillämpliga vid befattning med narkotika, men gärningarna brukar oftast bestraffas som narkotikabrott och inte häleri. Om gärningsmannen gjort sig skyldig till både häleri och narkotikabrott konsumeras häleriet av narkotikabrottet.¹⁴⁶

Det finns tillfällen då narkotika frånhänts annan genom brott, t.ex. genom stöld eller bedrägeri och narkotikan blir då häleriegendom. Den tilltalade kan oftast dömas i brottskonkurrens både för stölden och för

---

¹⁴² Holmqvist m.fl. *Brottsbalken - En kommentar. Kap. 1-12*, s.9:77.

¹⁴³ Jareborg, *Brotten. Andra häftet. Förmögenhetsbrotten*, s.141. Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 198. Elwin, *Häleribrottet*, s 315-320.

¹⁴⁴ Elwin, *Häleribrottet*, s 320.

¹⁴⁵ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 198, 201.

¹⁴⁶ Hoflund, *Narkotikabrotten - En straffrättslig studie*, s. 75.

narkotikabrottet, men endast under förutsättningen att narkotikan frånhänts annan som innehade narkotikan legalt och att narkotikan därmed har ett legalt marknadsvärde. I de flesta av dessa fall täcker narkotikastrafflagen gärningen och narkotikabrottet anses konsumera häleri.¹⁴⁷

Det finns tillfällen då någon tar befattning med egendom som är narkotika utan att ha kännedom om att det är narkotika, men borde ha insett det. I dessa fall kan han straffas för vårdslöshet med narkotika. Om det är så att domstolen anser att han inte borde ha insett att det var fråga om just narkotika, men att han borde ha förstått att det var fråga om egendom från brottslig verksamhet, så kan han i så fall dömas för häleriförseelse. Det är alltså vid varje enskilt tillfälle avhängigt vad den tilltalade insåg och vad han borde ha insett för att avgöra om den oaktsamma gärningen ska falla inom reglerna för häleri eller bedömas som ett narkotikabrott.¹⁴⁸

När det gäller förvaring eller befordran av vederlag för narkotika, som har ett särskilt straffstadgande i NSL 1 § 5 p, kan det i vissa fall bli aktuellt att bestraffas som penninghäleri istället. Detta aktualiseras när gärningen inte är ägnad att främja narkotikahandel eller när det i vart fall inte kan *bevisas* att så var fallet. Vid dessa mindre kvalificerade fall av befattning med vederlag för narkotika träder penninghäleri in som grund för ansvar.¹⁴⁹ Stadgandet i NSL tar i första hand sikte på kurirer och andra som är mera direkt inblandade och gäller normalt inte den omsätter pengarna när transaktionen är avslutad.¹⁵⁰

Gällande penninghäleri i BrB 9:6a är bestämmelsen utformad att tillämpas på gärningar som har ett samband med bl.a. narkotikabrottslighet. Detta gäller då främst tvätt av pengar som härrör från narkotikaförsäljning och liknande. I dessa fall är överlåtelse av narkotika förbrottet. Penninghäleri kan bli aktuellt i fall då 1 § p.5 NSL om förvaring eller befordran av vederlag för narkotika inte kan tillämpas. Är det så att gärningsmannen t.ex. inte visste eller borde ha förstått att egendomen i hans besittning härrörde från just narkotikaverksamhet, utan bara att de var stöldgods kan han inte dömas för narkotikabrott. Häleristadgandet i 9:6a p. 1 och 2 tillämpas även på fall där annan egendom trätt i den ursprungliga egendomens ställe, vilket inte är fallet för vederlag från narkotika i 1 § 5 p. NSL.¹⁵¹

7.5 Ansvar för häleri eller medverkan?

En och samma gärning kan bara bedömas som medverkan *eller* häleri. Medverkansansvaret är grundat på ett främjande, fysiskt eller psykiskt, av huvudbrottet. Ett främjande kan inte föreligga om huvudbrottet är avslutad utan då kan endast häleribestämmelsen tillämpas. För att någon ska kunna

---

¹⁴⁷ BRÅ PM 1982:2 s. 88f., 150.

¹⁴⁸ BRÅ PM 1982:2 s. 87.

¹⁴⁹ Hoflund, *Narkotikabrotten - En straffrättslig studie*, s. 55f. Prop. 1982/83:141 s. 20-24.

¹⁵⁰ Prop. 1990/91:127 s. 36.

¹⁵¹ Hoflund, *Narkotikabrotten - En straffrättslig studie*, s. 75.

dömas till ansvar för häleri måste förbrottets alla brottsrekvisit vara uppfyllda innan hälerigärningen företas. Medverkansansvaret kan vara aktuellt även efter det att huvudbrottet har *fullbordats*, men endast under förutsättningen att brottet inte är *avslutat*. T.ex. kan en person dömas för medhjälp till mordbrand om denne hjälper gärningsmannen genom att hålla på mer bensin på elden efter att branden anlades, dvs. efter tidpunkten då huvudbrottet fullbordades. Gällande tiden mellan det att huvudbrottet fullbordades och att det avslutas kan ansvar för både medverkan och häleri aktualiseras för den som tar befattning med stöldgodset.¹⁵² Medhjälp till ett fullbordat brott kan förekomma efter att fullbordanspunkten har passerats, men inte avslutats, om medhjälpen har främjat huvudbrottet. Om ett främjande inte anses föreligga och befattningen med egendomen inte förekommer i tämligen omedelbar anslutning i tid och rum till förbrottet så kan istället häleribestämmelsen aktualiseras.¹⁵³

Elwin menar att medverkansansvar som huvudregel ska gå före häleriansvar när det är fråga om ett främjande. Det subjektiva rekvisitet för medhjälp är uppsåt beträffande huvudbrottet, medan för häleri kan straffas även den som inte hade uppsåt, men hade skäligen anledning att anta att ett brott förelåg. Av betydelse kan även vara om främjandet/hälerigärningen företogs i nära samband med huvudbrottet. Om gärningen företogs nära i tiden efter huvudgärningen och på samma plats som huvudbrottet, kan detta tyda på att ett medverkansansvar ska aktualiseras framför ett häleriansvar.¹⁵⁴ Enligt Jareborg saknas det anledning att döma för både häleri och medverkan till brott när gärningsmannen och brottsobjektet är detsamma. Det bör istället anses att den andra gärningen, t.ex. det efterföljande häleriet, är inbakat i medverkansbrottet och bestraffas genom detta. Samma brottsliga aktivitet ska inte bestraffas två gånger enligt Jareborg, utan istället bör medbestraffning användas för för-, sido- och efterhandlingar.¹⁵⁵ Däremot kan det vara så att det inte kan bevisas att personen i fråga har stulit en viss egendom, men om han har företagit en hälerihandling så kan han i vart fall dömas för häleri. Gällande häleri kan narkotikabrott vara ett förbrott till vinningshäleri och penninghäleri, men i den mån det föreligger medverkan till förbrottet så anses medverkan konsumera vinningshäleri.¹⁵⁶

RH 73:81 behandlade frågan om förvaring och befordran av vederlag för narkotika. E hade tagit emot och tagit hand om pengar, som hon måste ha förstått hade sitt ursprung i narkotikahandel för en väns räkning. E fungerade som en mellanhand mellan P och de kurirer som befordrade pengarna ut ur landet. Förvaring och befordran av vederlaget för narkotikan bedömdes som häleri och inte som medhjälp till narkotikabrott, eftersom narkotikaöverlåtelsen var helt avslutad.¹⁵⁷

---

¹⁵²Elwin, *Häleribrottet*, s 237-239, 247.

¹⁵³Jareborg, *Brotten. Andra häftet. Förmögenhetsbrotten*, s.147f.

¹⁵⁴Elwin, *Häleribrottet*, s 249f.

¹⁵⁵Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 447f.

¹⁵⁶Holmqvist m.fl. *Brottsbalken - En kommentar. Kap. 1-12*, s.9:78. BRÅ PM 1982:2 s. 153f.

¹⁵⁷Det bör anmärkas att gärningsformen i 1 § 5 NSL, som kriminaliserar främjande av narkotikahandel genom förvaring och befordran av vederlag för narkotika, inte fanns 1981.

7.6 Sammanfattande synpunkter

I straffstadgandet för häleri används uttrycket att *ta befattning med* och då menas främst det som enligt vanligt språkbruk betraktas som fysisk gärning, men i häleribestämmelsen ska befattning inte tolkas riktigt så snävt. I begreppet innefattas även att någon sätter sig i besittning av något utan att ta fysisk befattning med den, dock med kravet att han ska ha rådighet över saken och t.ex. låta andra ta befattning med saken. Detta endast under förutsättningen att innehavet övergår i en aktiv förvaring eller tillåtande av fortsatt förvaring av en sambesittare.

Enligt både Elwin och Strahl kan sakhäleri inte begås genom underlåtenhet, eftersom det då skulle innebära straffansvar för passivt innehav, vilket skulle gå emot lagtexten. Även Jareborg instämmer till detta, men han menar samtidigt att befattning kan innebär mer än fysiska åtgärder och tar som exempel att avtal kan ingås genom underlåtenhet. Jareborg menar dessutom att häleri kan aktualisera ett ansvar för övervakningsgaranter att se till att den eller det som de är övervakningsgaranter för inte försätter häleriegendom i hans besittning. Det Jareborg syftar på här borde vara att häleri skulle kunna begås genom underlåtenhet som ett fysiskt orsakande av en viss följd och därmed aktualisera garantläran. Jareborg menar alltså att häleri kan begås genom underlåtenhet i de fall då gärningen kan jämföras med *befattning* och att principerna för oäkta underlåtenhetsbrott ska tillämpas på häleribrottet.

Gällande ansvar för medhjälp genom underlåtenhet till befattning med häleriegendom gäller detsamma som för medhjälp genom underlåtenhet till förvaring av narkotika. Garantläran är då tillämplig i den utsträckning det är fråga om fysisk medhjälp genom underlåtenhet, men den är inte tillämplig gällande psykisk medhjälp genom underlåtenhet. Underlåtenheten att avvärja annans brottslighet, t.ex. häleri, kan bestraffas som medverkan enligt samma principer som gäller för underlåtenhet att som anses vara ett fysiskt orsakande av en viss följd.

Penninghäleri kan aktualiseras i fall då någon medverkar till narkotikabrott genom att dölja egendomen som härrör från olaglig narkotikaverksamhet. Det finns gällande penninghäleri inget krav på vinning, utan den som förvarar narkotika eller pengar från narkotikahandel kan dömas för penninghäleri. Häleri och penninghäleri är även straffbara i sin oäktsamma form och den som misstänker att det de förvarar är stöldgod, eller substitut för stöldgodset, kan drabbas av straffansvar gällande häleriförseelse eller penninghäleriförseelse.

Narkotikabrott och häleri kan ofta bli tillämpliga på samma gärning. Huvudregeln är då att domstolen i första hand ska döma för medverkan till narkotikabrott. När det är fråga om avslutade huvudgärningar kan ett ansvar för häleri inträda istället för ett medverkansansvar.

8 Praxis

I detta kapitel kommer fyra rättsfall refereras och diskuteras. Därefter presenteras två artiklar som behandlar dessa rättsfall och författarna redogör för sina synpunkter gällande narkotika och underlåtenhet. I anslutning till varje avsnitt framför jag mina egna synpunkter och kommentarer och i slutet av detta kapitel ges några sammanfattande synpunkter.

Valet av just dessa rättsfall beror på att de är relevanta för min frågeställning och att det är dessa rättsfall som konsekvent används som exempel på när underlåtenhet och narkotika behandlas i doktrin.¹⁵⁸ Rättsfallen är dessutom mycket aktuella och angjordes relativt nyligen av Högsta domstolen.

Tre av rättsfallen rör förvaring och innehav av narkotika och ett av fallen behandlar förvaring av vederlag för narkotika. De frågor som ställs i rättsfallen är i stor utsträckning likadana som frågeställningarna i detta arbete; dvs. vilket ansvar som åligger den person som av en eller annan anledning visar sig förvara eller inneha narkotika eller pengar som visar sig ha sitt ursprung i narkotikabrottslighet? Vad händer om det visar sig att en hyresgäst har förvarat narkotika i den gemensamma bostaden? Vilket ansvar finns i dessa situationer? *Vad* kan man göra för att undgå ansvar? *Måste* man göra något? *Kan* man göra något?

8.1 NJA 2003 s. 254 – förvaring av vederlag för narkotika

Målet behandlar, förutom en rad andra åtalspunkter, att J har förvarat en större summa pengar härrörande från narkotikahandel. De aktuella straffbestämmelserna är *förvaring av vederlag för narkotika* 1 § p. 5 narkotikastrafflagen och *penningshäleri* i 9 kap. 6a § brottsbalken

E skulle på en resa till Chile hösten 1999 och hade bett sin fru, Y, att be sin bästa vän J att förvara pengar åt honom medan han var borta. J samtyckte till detta. Eftersom det var fråga om mycket pengar (ca 200 000 kr) misstänkte J att de kunde vara från någon form av brottslig verksamhet, men hon trodde inte att det var från narkotikahandel. Under sommaren 2001 fick hon ryktesväg höra talas om att E sysslade med narkotika. J bad då Y att ta hand om pengarna, men Y gjorde inte detta eftersom hon inte hade någonstans att göra av dem. Det var först i november, när J fick höra att E hade häktats för grovt narkotikabrott, som hon verkligen förstod att

---

¹⁵⁸ Kazimir Åberg i Karnov 2006/07, s. 2689. Holmqvist m.fl. *Brottsbalken - En kommentar*. Kap. 13-24, s.23:54. Zila, *Specialstraffrätten* s. 63. Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 132. Jönsson, *Att vara bekant med en knarkare – tankar kring ett prejudikat angående innehav av narkotika*, s. 652. Norée, *Underlåtenhet inget brott utan stöd i lag*, s. 976f.

pengarna hon hade förvarat måste komma från olaglig verksamhet, men hon kunde ändå inte föreställa sig att det var fråga om pengar från narkotika. Efter att J fått denna kännedom vidtog hon inte någon åtgärd med pengarna och polisen hittade dem i en husrannsakan i februari 2002

8.1.1 Tingsrätt och hovrätt

I tingsrätten medgav J att hon hade förvarat pengar åt E, men förnekade brott med hänvisning till att hon först varken insåg eller anade att pengarna härrörde från narkotikahantering.

Tingsrätten gjorde bedömningen att det var uppenbart att J inte kunde ha varit ovetande att det var fråga om pengar från brottslig verksamhet. Framförallt med hänvisning till att det rörde sig om så stora summor pengar. Dessutom ansåg domstolen att J gjort sig skyldig till narkotikabrott eftersom hon senast i slutet av november måste ha insett att pengarna härrörde från narkotikabrott, men trots detta hade hon fortsatt att förvara pengarna. J dömdes för penninghäleri avseende den första tiden av förvaringen och för grovt narkotikabrott avseende tiden från november då hon måste ha insett att pengarna måste härröra från narkotikabrott.

J överklagade domen till hovrätten som fastställde domen avseende häleribrottet och narkotikabrottet, men ändrade brottsrubriceringen från grovt narkotikabrott till narkotikabrott av normalgraden och sänkte straffet. Hovrättens motivering var bl.a. att J måste ha befunnit sig i en svårhanterlig situation där hon hade valt att inte göra någonting alls.

Hovrättsrådet Lundeholm var skiljaktig och förde en diskussion kring begreppen förvaring och underlåtenhet. Han hänvisade till HD:s motivering i NJA 1961 s. 402 och menade att en fortsatt passiv förvaring av egendom som en tid efter mottagandet visar sig vara hälerigods inte kan anses straffbart som häleri. I NJA 1961 s. 402 menade en minoritet att omständigheterna kring hur förvaringen inleddes kunde medföra ett ansvar för förvararen att vidta åtgärder för att få förvaringen att upphöra därmed undgå ansvar för brott. Lundeholm menade att den dominerande åsikten i doktrin och praxis var att underlåtenhet att agera inte var straffbart som häleri. Gällande narkotikabrottet menade Lundeholm att motiven till NSL talar för en restriktiv tolkning av 1 § 5 p. och begreppet *förvaring av vederlag för narkotika* inte innefattar underlåtenhet i förevarande fall. Han argumenterade för att endast stadgandet om penninghäleriet var tillämpligt och att J inte skulle dömas särskilt för narkotikabrott utan endast för grovt penninghäleri eftersom hennes gärning var att betrakta som endast ett brott och inte två.

J överklagade hovrättens dom och yrkade att HD inte skulle döma henne särskilt för narkotikabrott, utan endast för grovt penninghäleri.

8.1.2 HD:s bedömning

I enlighet med J:s yrkande skulle domstolen avgöra om J:s förvaring av pengarna medförde ansvar för narkotikabrott eller om hon endast skulle straffas för det underliggande häleribrottet. HD skulle alltså inte pröva ansvar för häleribrottet.

HD börjar med att konstatera att J:s förvaring av pengarna anses ha varit ägnad att främja narkotikahandel, även om det var fråga om en efterföljande delaktighet. Detta eftersom gärningen typiskt sett underlättar en vanemässig eller yrkesmässig överlåtelseverksamhet. Därefter tar HD upp frågan om bestämmelsen i 1 § 5p. omfattar underlåtenhet, dvs. om J kan straffas för sin underlåtenhet att vidta några åtgärder när hon insåg att risken fanns att pengarna kunde härröra från narkotikabrottslighet.

HD tar upp häleribrottet som en jämförelse och konstaterar att när någon förvarar egendom som visar sig vara frånhänt annan genom brott så kan personen i fråga bli ansvarig för häleribrott om han aktivt tillåter eller godtar en fortsatt förvaring. En ren passivitet i samma situation kan däremot inte ligga till grund för något straffansvar. Gällande narkotikabrott menar HD att trots att straffbestämmelsen i NSL har en annan språklig konstruktion än häleribestämmelsen och därmed skulle kunna ges en vidare tolkning, så kan det enligt motiven till NSL inte anses finnas någon skyldighet för J att överlämna ”egendom av sådant slag som pengar”¹⁵⁹ till polisen eller annan myndighet och ännu mindre vidta åtgärder som skulle kunna bedömas som förskingring eller olovligt förfogande. HD tillägger att J inte heller hade en skyldighet att återlämna pengarna till E, men om J i den förevarande situationen hade gjort det så hade gärningen varit straffri. Däremot så hade straffansvar för narkotikabrott varit rimligt om J hade kunnat anmoda ägaren att hämta pengar men underlåtit att göra det.

HD drar slutsatsen att J har försökt att få förvaringen att upphöra genom att uppmana E att hämta pengarna, men utan framgång. J hade inte heller möjligheten att kontakta pengarnas ägare då denne var häktad och något annat realistiskt handlingsalternativ kunde det inte anses finnas för J i den uppkomna situationen. J ska därför inte fällas till ansvar för narkotikabrott, utan endast för grovt penninghäleri avseende hela tiden av förvaringen.

Justitierådet Pripp var skiljaktig avseende motiveringen och menade att J:s passivitet efter att hon fått kännedom om att pengarna härrörde från narkotikahandel får anses som ett godtagande av förvaringen. För straffansvar måste däremot en prövning göras med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Förvararen måste till en början ges ett visst tidsutrymme att vidta åtgärder, förutsatt att det finns några realistiska handlingsalternativ som inte innebär att förvararen själv kommer att begå brott eller riskera straff för egen inblandning. I förevarande fall hade J gjort

---

¹⁵⁹ NJA 2003 s. 254 (s. 261).

vad som hon rimligtvis kunde anses skyldig att göra och ska därför inte fällas till ansvar för narkotikabrott.

8.1.3 Egna kommentarer

I detta rättsfall skulle domstolarna avgöra om J hade gjort sig skyldig till brott genom att fortsätta att förvara pengarna när hon insåg att de troligen härrörde från narkotikaförsäljning eller i vart fall från annan brottslig verksamhet. Prövningen i HD var begränsad till narkotikabrottet, men HD diskuterade även i viss utsträckning förutsättningarna för ett häleriansvar.

Det får anses klart att när någon förvarar egendom för annans räkning, först efter det att han tog emot egendomen för förvaring får kännedom om att den är frånhänd annan genom brott, kan straffansvar följa om han aktivt tillåter eller godtar fortsatt förvaring. Ren passivitet i denna situation kan däremot inte föranleda straffansvar gällande häleribrott. Enligt HD skulle ordalydelsen i NSL däremot kunna tyda på en annan bedömning i motsvarande fall. HD konstaterar därefter att det i enlighet med straffstadgandet i NSL kan anses finnas en skyldighet för J att anmoda ägaren att hämta pengarna, förutsatt att sådan möjlighet finns. Om J underlåter att göra detta så är straffansvar för narkotikabrott vara rimligt.

Vad HD gör i NJA 2003 s. 354 är en mycket vag och obestämd tolkning av lagtexten gällande förvaring av vederlag för narkotika. HD drar i alla fall slutsatsen att förvaring av vederlag för narkotika kan begås genom underlåtenhet. Detta under förutsättningen att det finns ett realistiskt handlingsalternativ för den som förvarar vederlag för narkotika och att denne underlåter att vidta detta. För att avgöra vilka handlingsalternativ som är att anse som realistiska använde sig HD av motiven till NSL. I vart fall de gärningar som är straffbelagda kan inte anses bli skyldigheter i underlåtenhetsfall. Som realistiska handlingsalternativ utesluts alla gärningar som skulle kunna bedömas som förskingring och olovligt förfogande, ett fysiskt återlämnande av pengarna till ägaren och även att överlämna egendom av sådant slag som pengar till polisen eller annan myndighet. Det enda realistiska alternativ som kan krävas av en förvarare blir då att denne ska uppmana ägaren att få förvaringen att upphöra.

Eftersom HD inte har diskuterat huruvida det föreligger en garantställning skulle man kunna anta att förvaring av vederlag för narkotika inte anses vara ett effektbrott, utan ett beteendebrott.

De principer som skulle kunna grunda ett underlåtenhetsansvar har behandlats i det föregående. Gällande förevarande fall skulle ett straffrättsligt underlåtenhetsansvar för förvaring av vederlag för narkotika förutsätta att straffstadgandet tolkas så att underlåtenheten innefattas. Men endast ett ansvar för underlåtenhet gällande realistiska handlingsalternativ, vilket i detta fall enligt HD var att anmoda ägaren att avbryta förvaringen.

HD redogör inte för vilka principer som tillämpas gällande underlåtenheten och inte heller kan det utifrån domskäl dras någon generell slutsats gällande detta. Men klart är att det finns ett straffrättsligt underlåtenhetsansvar för förvaring av vederlag för narkotika och att detta avser även rent passivt innehav. För att i denna situation undgå ansvar för underlåtenhet måste personen i fråga uppmana ägaren att få förvaringen att upphöra.

8.2 NJA 2003 s. 361 – skäligt rådrum

Detta rättsfall handlar om förvaring av narkotika, närmare bestämt ca 5 kg heroin.

S träffade sin vän X, som han inte hade träffat på 10 år, på en restaurang den 23 augusti 2003. X frågade S om han kunde hjälpa honom med att hämta ett paket. S gick med på detta och åkte till en parkeringsplats där han av en okänd man tog emot en plastkasse med paket invirade i tidningspapper. Efter detta åkte S tillbaka till restaurangen och åt. Under tiden som han var i restaurangen låg kassen på golvet i framsätet på bilen. Därefter åkte S hem till sin bostad och när han ställde kassen på golvet upptäckte han brun tejp på ett av paketen. Han misstänkte då att det kunde vara narkotika och greps av panik. Han tog på sig handskar och flyttade över paketen från kassen till en tom kartong som han sedan ställde i sitt vindsförråd av nät och låste det med hänglås. Därefter ringde S till X som sa att de måste träffas, vilket de också gjorde senare samma kväll. Då berättade X att påsen innehöll heroin och att S var den ende han kunde lita på och att han skulle hämta narkotikan någon av de närmaste dagarna. Den 27 augusti körde S till X för att hjälpa honom i hans affär och S bad då X att komma och hämta narkotikan. Vid besöket hos X bad denne S om ytterligare en tjänst genom att väga upp heroinet och gav S en våg för detta ändamål. När S körde hem från X anmälde han händelsen till polisen och polisen kom till hans lägenhet där han överlämnade narkotikan.

8.2.1 Tingsrätt och hovrätt

Tingsrätten gjorde bedömningen att S inte förvarade narkotikan med avsikt att gå till polisen, utan för att få X att ta tillbaka den. S hade full vetskap om att det var heroin han hade förvarat under några dagar och tingsrätten dömde honom för grovt narkotikabrott enligt 1 § 4 p. NSL.

S överklagade till hovrätt som bedömde gärningen på samma sätt som tingsrätten, men sänkte straffet avsevärt. Hovrätten menade att S kunde lastas för att han inte genast kontaktade polisen, men även att hänsyn bör tas till omständigheterna. Narkotikainnehavet var av betydande värde, ca 3-4 miljoner kronor ”på gatan” och S riskerade att bli utsatt för vedergällning när han lämnade in narkotikan och angav X. Dessa omständigheter var av vikt för rubriceringen av narkotikabrott och straffmätningen. Rätten tog även upp argumentet att straffet i detta fall inte får vara så högt att det skulle

motverka viljan hos enskilda människor att medverka till att förebygga brott.

Skiljaktiga var hovrättsassessorn Larsson och nämndemannen Dahlbäck som med hänsyn till omständigheterna i fallet menade att det var uppenbart oskäligt att döma till påföljd och meddelade påföljdseftergift.

8.2.2 HD:s bedömning

I HD gjorde S vissa förtydliganden och rättelser till sin berättelse. Han menade att han hade träffat X den 21 augusti och sedan hämtat paketet den 23 augusti och att han hade utgått från att det var fråga om matvaror och husgeråd som hade sänts till X från någon släkting i Turkiet, vilket var brukligt bland S och X bekanta. S menade även att han inte hade flyttat över påsarna till en kartong och inte heller att han haft handskar på sig när han bar upp plastkassen och att han tömde dess innehåll i ett utrymme på vinden.

HD började med att konstatera att S inte visste eller ens räknade med möjligheten att paketen innehöll narkotika när han tog emot dem. Det som läggs S till last är att han inte avbröt förvaringen av paketen när han fick kännedom om dess rätta innehåll, utan väntade till den 27 augusti (4 dagar senare) med att anmäla det till polisen. HD menade att det var fråga om ett s.k. oäkta underlåtenhetsbrott och att ansvar endast aktualiseras om S haft en realistisk möjlighet att avbryta förvaringen tidigare än han gjorde utan att genom denna handling göra sig skyldig till någon straffbar gärning. Vid bedömningen av vad som kan anses skäligen kunna begäras av S ska hans individuella förutsättningar och omständigheterna i det konkreta fallet beaktas. S ska även ha rätt till skäligt rådrum efter omständigheterna.

Därefter hänvisar HD till NJA 2003 s. 254 och menar att den slutsats som ska dras är att penninghäleri, till skillnad från sakhäleri, kan föranleda straffansvar om någon förhåller sig helt passiv gentemot en förvaring av pengar som visar sig härstamma från brottslig verksamhet. HD anser att den slutsatsen i än högre grad måste anses gälla när den mottagna egendomen visar sig vara narkotika. I samband med detta påpekar HD att det bakomliggande intresset gällande förbudet mot förvaring av vederlag för narkotika inte är lika starkt som förbuden som riktar sig mot förfaranden med själva narkotikan. Gällande det senare är det fråga om *”det utomordentligt starka intresset av att narkotikan inte kommer i omlopp bland missbrukare”*¹⁶⁰.

Med hänvisning till NJA 2003 s. 254 menar HD att det inte kan krävas att den som upptäcker att han har narkotika i sin besittning ska ta sådan befattning med narkotikan som är straffbelagd, t.ex. genom att förstöra den och därmed göra sig skyldig till skadegörelse, olovligt förfogande eller

---

¹⁶⁰ NJA 2003 s. 361 (s. 370).

skyddande av brottsling. Gällande skyldigheten att åstadkomma att förvaringen upphör, genom att exempelvis anmoda ägaren att hämta pengarna, kan detta inte anses tillämpligt i samma utsträckning gällande förvaring av själva narkotikan.

Den bästa lösningen i en situation som i förevarande fall är att omedelbart ta kontakt med polisen eller annan myndighet. Enligt HD ska detta göras även om det inte finns någon praktisk möjlighet att göra det anonymt. Motiveringen för denna skyldighet är det bakomliggande intresset av att narkotikan kommer under kontroll. HD påpekar att detta inte innebär ett straffansvar enligt BrB 23:6 om skyldighet att avslöja brott.

I förevarande fall har S befunnit sig i ett tillstånd av panik och desperation över hur han skulle ta sig ur situationen. S har dessutom anmodat X att omedelbart återta paketen och när detta inte skedde har S självmant överlämnat narkotikan till polisen. S är berättigad till ett ”*skäligt rådrum*”¹⁶¹ och med hänsyn till omständigheterna bör hans dröjsmål inte leda till att han skall anses ha förövat en brottslig gärning.

HD:s slutsats var att S självklart borde ha tagit kontakt med polisen direkt, men att han befunnit sig i ett paniktillstånd och har rätt till skäligt rådrum. Vid en samlad bedömning bör inte dröjsmålet med att kontakta polisen läggas S till last och HD friade S från ansvar.

8.2.3 Egna kommentarer

HD menar att det är fråga om ett s.k. oäkta underlåtenhetsbrott och att ansvar endast aktualiseras om S haft en realistisk möjlighet att avbryta förvaringen tidigare än han gjorde, utan att genom denna handling göra sig skyldig till någon straffbar gärning. Vid bedömningen av vad som kan anses skäligen kunna begäras av S ska hans individuella förutsättningar och omständigheterna i det konkreta fallet beaktas. HD hänvisade till den tolkning av förvaring av vederlag för narkotika som gjordes i NJA 2003 s. 254 och menade att det även i detta fall måste anses finnas en skyldighet att få förvaringen att upphöra. Att skyldigheten dessutom skulle vara ännu större gällande förvaring av narkotika motiverar HD med att det finns ett *utomordentligt starkt intresse* av att narkotikan inte kommer i omlopp bland missbrukare. Med denna tolkning måste förvaring av narkotika anse innefatta även underlåtenhet. Diskussionen HD förde kring vad som skäligen kan begäras av S berörde de fall där åtgärder med narkotikan skulle kunna innebära ett brott. HD hänvisade till Jareborg och menade att om någon placerar narkotika så att den blir hittegods, förstör den eller undanskaffar den så kan personen i fråga därmed göra sig skyldig till skadegörelse, olovligt förfogande eller skyddande av brottsling. Det enda handlingsalternativet som kvarstår är att kontakta polisen. Det måste därför anses straffbart att, i situationer som den förevarande, underlåta att

---

¹⁶¹ NJA 2003 s. 361 (s. 370).

omedelbart tar kontakt med polisen även om detta inte kan ske anonymt. Personen i fråga är i en mycket svår situation och är därför berättigad till ett skäligt rådrum.

HD menade alltså att det finns en skyldighet att kontakta polisen i fall som detta kan och det kan tyckas gränsa till vad som stadgas i BrB 23:6 om ansvar för underlåtenhet att anmäla brott, men HD konstaterade, mycket riktigt, att narkotikabrott inte omfattas av straffstadgandet. Trots detta anses det ändå finnas en skyldighet för den, som utan egen förskyllan, kommit i besittning av farliga föremål att anmäla detta till polisen eller annan myndighet.

Den utveckling som HD har gjort i detta rättsfall i jämförelse med NJA 2003 s. 254 är att utsträcka den straffbara underlåtenheten när det gäller förvaring av just *narkotika*. Gällande narkotika finns det ett straffrättsligt ansvar för den som upptäcker att de har narkotika i sin besittning att anmäla detta till polisen. Om han underlåter att göra detta, efter ett skäligt rådrum, kan han straffas för narkotikabrott.

8.3 NJA 2003 s. 473 – förvaring av narkotika hos inneboende

Rättsfallet behandlar förvaring av narkotika i gemensam bostad och aktualiserar medverkan, medgärningsmannaskap och sambesittning.

J var inneboende hos K och vid en husrannsakan hittade polisen bl.a. 100 ecstasytabletter inuti ett uppklippt gosedjur som J förvarade i en bokhylla i sitt rum. Under förundersökningen ändrade J och K sina uppgifter, men J:s slutliga version var att narkotikan tillhörde två andra personer och att han hade förvarat den för deras räkning i lägenheten samt att K hade varit medveten om att den hade förvarats i lägenheten. K vitsordade att han hade sett att J haft 100 ecstasytabletter.

8.3.1 Tingsrätt och hovrätt

J och K åtalades för att tillsammans och i samförstånd i gemensam bostad olovligen ha förvarat 853 gram cannabisharts och 250 ecstasytabletter. I tingsrätten yrkade åklagaren ansvar för förvaring av narkotika i första hand och innehav av narkotika i andra hand. Tingsrätten bedömde att K kände till och hade accepterat en fortsatt förvaring av 100 ecstasytabletter. K var lägenhetsinnehavare och rummet J innehade saknade dörr och var därmed inget avskilt område. Under dessa omständigheter dömde tingsrätten K för förvaring av 100 ecstasytabletter.

Hovrätten gjorde en liknande bedömning som tingsrätten och menade att K uppenbarligen hade godtagit att J hade haft narkotikan i lägenheten som de

båda disponerade på ett sådant sätt att var och en av dem kan anses ha haft besittning till egendom som har funnits där. Hovrätten fastställde tingsrättens dom.

Hovrättsrådet och två nämndemän var skiljaktiga och med hänvisning till lagstiftning¹⁶², doktrin¹⁶³ och rättspraxis¹⁶⁴ menade de att eftersom K inte hade vidtagit några åtgärder med narkotikan kunde han inte fällas till ansvar för förvaring eller innehav av tableterna.

8.3.2 HD:s bedömning

HD hade att avgöra om K gjort sig skyldig till narkotikabrott avseende de 100 ecstasytabletter som förvarades i bokhyllan.

HD började med att konstatera att K var ägare av bostadsrätten till den aktuella lägenheten och att J enligt ett skriftligt hyreskontrakt hyrde ett rum och hade tillgång till vardagsrummet och köket i lägenheten. Därefter för HD en diskussion kring förutsättningarna i NSL för ansvar gällande innehav respektive förvaring av narkotika. HD menar att J har haft den omedelbara rådigheten över narkotikan och att det inte har framkommit några omständigheter som skulle göra att även K borde betraktas som innehavare.¹⁶⁵ K visste inte ens var J gömt narkotikan och HD menar att innehav inte är aktuellt under sådana förhållanden.

Därefter konstaterade HD att J kan anses ha förvarat narkotikan med hänvisning till att han hade vidtagit särskilda åtgärder för att hålla den dold. Därmed aktualiserades frågan om medverkan enligt BrB 23:4 och HD konstaterade att K inte på ett aktivt sätt godtagit J:s förvaring av narkotikan, utan att han endast inte hade motsatt sig förvaringen. Ett godtagande av förvaring är uppenbarligen inte tillräckligt för att K ska anses vara gärningsman och inte heller medgärningsman enligt reglerna i BrB 23:4. Det enda som kunde läggas K till last var, enligt HD, att han hade underlåtit att ingripa mot J:s brottslighet. Någon allmän skyldighet att ingripa mot annans brottslighet finns inte och inte ens den som solidariserar sig med ett brott kan drabbas av ansvar, såvida hans inställning inte kommer till uttryck på ett sätt som styrker gärningsmannen i hans uppsåt.

Däremot kan, under vissa förutsättningar, underlåtenhet att avvärja annans brott bestraffas som medverka enligt samma principer som gäller för de oäkta underlåtenhetsbrotten, dvs. att den underlåtande är i garantställning.¹⁶⁶

---

¹⁶² Prop. 1982/83:141 s. 18, 33f.

¹⁶³ Olle Hoflund, *Narkotikabrotten - En straffrättslig studie*, s. 51f., 59–62.

¹⁶⁴ I NJA 1981 s. 444 fann HD att passagerare i en bil hade gjort sig skyldiga till innehav av narkotika som fanns i bilen gällande den del av narkotikan som senare skulle avskiljas för deras del.

¹⁶⁵ HD gjorde här en jämförelse med omständigheterna i NJA 1981 s. 444 där narkotikan i ett senare skede skulle fördelas mellan alla passagerare i bilen där narkotikan fanns.

¹⁶⁶ HD hänvisar till Strahl, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, s. 335f och Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 419f.

För ansvar krävs även att det kan anges på vilket sätt den underlåtande skulle ha avvärjt brottet.

Gällande K menade HD att det som skulle kunna medföra en skyldighet att agera kan vara att K är innehavare av den lägenhet där han bodde tillsammans med J. Detta betyder att han skulle stå i garantställning såsom lägenhetsinnehavare och ha ett ansvar för att narkotika inte förvarades i lägenhet. Gällande den nu aktuella situationen fastställde HD att K inte kan anses ha intagit en sådan garantställning gentemot ”i vart fall till sådana utrymmen i lägenheten”¹⁶⁷, som J enligt avtalet disponerade för egen del. K:s underlåtenhet att ingripa kunde inte medföra ansvar för medhjälp till brottet och K friades av HD.

8.3.3 Egna kommentarer

HD konstaterar att det inte var fråga om innehav eftersom J inte hade omedelbar rådighet över narkotikan. Därefter konstaterades att K:s befattning med narkotikan var så ingripande att den kunde anses vara förvaring. Därmed aktualiserades frågan om medverkan till förvaring.

J ansågs inte aktivt ha godkänt förvaringen, utan hade endast inte motsatt sig förvaringen. Såvida denna passivitet inte innebar ett främjande som gärningsmannen uppfattade kan det inte vara fråga om ansvar för medverkan genom psykiskt stöd. Därefter fastställer HD att underlåtenhet att avvärja annans brottslighet kan vara straffbart om den underlåtande intagit en garantställning. Det är då fråga om en underlåtenhet som bedöms enligt samma principer som ansvar för orsakande av en effekt genom handling, där effekten i detta fall är en brottslig handling.

Enligt doktrin krävs för straffansvar att underlåtenheten ter sig lika straffvärd som en handling och att det kan anges på vilket sätt den underlåtande skulle ha handlat för att undgå straffansvar. Huruvida det uppställs ett krav på att den andres gärning faktiskt underlättades är tvetydigt i doktrin och HD diskuterar inte det och inte heller om underlåtenheten är lika straffvärd som en handling och hur den underlåtande skulle ha agerat för att undgå straffansvar. HD kom inte in på detta eftersom redan bristen på garantställning utesluter ett underlåtenhetsansvar.

HD tar här inte ställning till frågan om en lägenhetsinnehavare generellt kan anses stå i garantställning gentemot saker som förvaras i lägenheten, utan konstaterar endast att en lägenhetsinnehavare inte står i garantställning gentemot den del av lägenheten som han hyr ut, enligt avtal, till någon annan. HD diskuterar alltså inte alls under vilka förutsättningar någon kan anses vara i garantställning. Kan det vara så att garantställningen är beroende på kännedom om var narkotikan förvaras, och därmed att det faktum att J inte ansågs ha besittning, dvs. faktisk rådighet över narkotikan?

---

¹⁶⁷ NJA 2003 s. 473 (s. 478).

HD lämnar här alltså en öppning för att en lägenhetsinnehavare skulle kunna anses vara i garantställning gentemot narkotika som förvaras på annan plats i hans lägenhet än sådan som en hyresgäst disponerar för egen del. Hur skulle HD ha resonerat om narkotikan hade förvarats i bostadens gemensamma utrymmen, såsom kök eller badrum? Skulle ett ansvar för underlåtenhet kunna aktualiseras i sådana fall? Detta resonemang har inget stöd i doktrin där både Jareborg och Strahl konstaterar att det finns ett ansvar att skydda lägenheten mot skada, men inte gentemot vad som händer i en lägenhet.

Slutsatsen som kan dras av detta rättsfall är att vid förvaring av narkotika kan underlåtenhet att avvärja annans brott bestraffas som medverka enligt samma principer som gäller för de oäkta underlåtenhetsbrotten, dvs. att det krävs en garantställning. En lägenhetsinnehavare står däremot inte i garantställning gentemot den del av lägenheten som han hyr ut.

8.4 NJA 2004 s. 797 – förvaring av narkotika i annans lägenhet

Detta rättsfall behandlar förvaring av narkotika i en lägenhet som flera personer har tillgång till.

T är gift med J och T är dotter till B. Både J och T har nyckel till B:s lägenhet, eftersom de använder den under sommarhalvåret när B bor på camping. T brukar även besöka sin mor dagligen för att hjälpa henne med inköp och städning.

J hade placerat ett stort parti amfetamin i en ryggsäck i ett överskåp i badrummet i sin svärmoders lägenhet och en kort tid därefter greps J av polisen. Första gången J fick ta emot obehagat besök berättade han för T om narkotikapartiet i B:s lägenhet. J förklarade hur det såg ut och var det låg och uppmanade T att inte befatta sig med det. Efter besöket hos J tittade T i skåpet och konstaterade att väskan låg där, men hon vare sig öppnade väskan eller tog annan befattning med dess innehåll. Efter en tids spaning gjorde polisen en husrannsakan i B:s lägenhet och hittade då narkotikan. T hade under ett antal veckor känt till narkotikapartiets existens när polisen grep henne i samband med husrannsakan.

Fråga var om T tillsammans och i samråd med J har innehaft och förvarat narkotikan.

8.4.1 Tingsrätt och hovrätt

Tingsrätten gjorde bedömningen att T hade direkt rådighet över narkotikan eftersom hon innehade en nyckel till B:s lägenhet och att hon visste var

narkotikan förvarades. Tingsrätten dömde T för grovt narkotikabrott, vilket T överklagade till hovrätten.

I hovrätten konstateras först att T inte hade deltagit vid förvärvet av narkotikan och inte heller när det placerades i B:s bostad. Hovrätten menade däremot att T:s uppgifter gällande väskan och dess placering var så detaljerade att det inte fanns någon annan rimlig förklaring än att hon i vart fall hade tittat i väskan och undersökt dess innehåll. Även hovrätten gjorde samma bedömning som tingsrätten, dvs. att T på grund av sitt innehav av nyckel till lägenheten samt vetskap om var narkotikan var placerad ansågs ha sådan direkt rådighet över narkotikan att hon måste anses ha förvarat den. Hovrätten hänvisar sedan till NJA 2003 s. 361 att det kan krävas av en person som utan egen förskyllan kommit i besittning av narkotika att efter skäligt rådrum kontakta polisen eller annan myndighet även om det inte kan ske anonymt. I förevarande fall har T inte övervägt någon åtgärd gällande narkotikan, utan accepterat att den skulle förvaras i hennes mors lägenhet tills någon kom och hämtade den. Hovrätten konstaterar att hon därmed på ett aktivt sätt medverkat till förvaringen och dömde henne i enlighet med tingsrättens dom för grovt narkotikabrott.

8.4.2 HD:s bedömning

HD börjar med att konstatera att lägenheten inte var T:s och att endast det faktum att hon innehade nyckel och fritt tillträde till den inte kan anses tillräckligt för att hon ska anses ha innehaft eller förvarat narkotikan sedan hon fick veta att den fanns där. Inte heller ett ansvar för medverkan är aktuellt, eftersom T inte kan anses ha åtagit sig någon uppgift i fråga om narkotikan och inte heller vidtagit någon åtgärd som kan bedömas som medverkan.

Därefter tar HD upp att under vissa förutsättningar kan underlåtenhet att ingripa mot en annans brott bestraffas som medverkan enligt samma principer som gäller för oäkta underlåtenhetsbrott och att ansvar förutsätter garantställning. HD menar att T:s kännedom och obehindrade tillträde till lägenheten där narkotikan förvarades inte är tillräckligt för att hon ska anses vara skyldig att ingripa. HD bedömde därför att T:s underlåtenhet inte kunde leda till ansvar för medverkan till förvaring av narkotika.

En skiljaktig, justitierådet Lennander, värderade bevisen på samma sätt som hovrätten och menade att T gjort sig skyldig till förvaring av narkotika såsom gärningsman. Någon motivering utöver att han instämde med hovrätten framförde inte Lennander.

8.4.3 Egna kommentarer

HD konstaterar att T inte var i garantställning i förevarande fall, men återigen lämnas en öppning för att hon skulle kunna ha ansetts vara det

under andra förutsättningar. J skulle exempelvis ha kunnat placera narkotikan i hennes och J:s gemensamma bostad.

Av HD:s domskäl framgår det att vid bedömningen om det föreligger en garantställning eller inte så väger HD in huruvida T har haft tillträde till lägenheten där narkotikan förvarades. Detta skulle kunna innebära att en garantställning kan grundas på någon form av faktisk rådighet över narkotikan och kännedom om var den är placerad. HD:s uttalande är tyvärr inte tillräckligt utvecklat för att någon slutsats ska kunna dras av detta.

Vad HD i detta rättsfall utvecklade i jämförelse med NJA 2003 s. 473 är att det för att anses vara förvaring eller innehav inte är tillräckligt att inneha en nyckel och fritt tillträde till en lägenhet där det förvaras narkotika samt att ha kännedom om var den är placerad. Inte heller ett ansvar för medverkan genom underlåtenhet är aktuellt, eftersom T inte kan anses vara i garantställning gentemot den förvarade narkotikan.

8.5 Rättsfallskommentarer i litteraturen

Rättsfallen som behandlades i föregående kapitel är relativt nyligen avgjorda och därför är de inte kommenterade i litteraturen i någon större utsträckning. De enda av de flitigt refererade författarna, som har kommenterat ett av rättsfallen (NJA 2003 s. 473) är Leijonhufvud och Wennberg. Rättsfallet användes som ett exempel på när underlåtenhet att avvärja brott kan straffas som en medverkan genom underlåtenhet.¹⁶⁸

I detta avsnitt kommer därför artiklar som behandlar dessa rättsfall presenteras. Den första artikeln är ”*Underlåtenhet inget brott utan stöd i lag*”¹⁶⁹ av Annika Norée och därefter presenteras huvuddragen i artikeln ”*Att vara bekant med en knarkare – tankar kring ett prejudikat angående innehav av narkotika*”¹⁷⁰, skriven av Sverker Jönsson.

Utöver dessa två artiklar har även Christoffer Wong i en artikel¹⁷¹ kommenterar rättsfallet NJA 2003 s. 473. Huvudsyftet med hans artikel var att diskutera medgärningsmannaskap och dess nedre gräns och berör inte underlåtenhet i någon större utsträckning än vad HD gjorde i det nämnda rättsfallet. Eftersom detta ligger utanför syftet och frågeställningarna för denna uppsats behandlas inte Wongs artikel ytterligare.

---

¹⁶⁸ Leijonhufvud och Wennberg, *Straffansvar*, s. 132.

¹⁶⁹ Norée, Annika, *Underlåtenhet inget brott utan stöd i lag*, Juridisk tidskrift, 2003-2004, nr 4, s. 976-990.

¹⁷⁰ Jönsson, Sverker, *Att vara bekant med en knarkare – tankar kring ett prejudikat angående innehav av narkotika*, Juridisk Tidskrift, 2005-2006, nr 3, s.652-660.

¹⁷¹ Wong, ”*Den magiska formeln har förlorat lite av sin magi – nya prejudikat om det straffrättsliga begreppet ”gemensamt och i samförstånd”*”.

8.5.1 ”Underlåtenhet inget brott utan stöd i lag”

Norée har i sin artikel kommenterat de tre första rättsfallen, dvs. NJA 2003 s. 254, NJA 2003 s. 361 och NJA s. 473, men även ett fjärde rättsfall som rör häleri genom underlåtenhet. Det sistnämnda rättsfallet har inte prövats av HD eller publicerats och kommer därför inte att behandlas.

Norées ståndpunkt är att underlåtenhet inte är något brott utan stöd i lag och hon redogör för vilka allmänna förutsättningar det finns för straffbarhet. Norée framhåller i stort det som presenterats ovan gällande oäkta underlåtenhetsbrott; uppdelningen i effektbrott och beteendebrott och garantställning. Härvid instämmer hon främst med Strahls uppfattning och drar slutsatsen att narkotikabrott och häleribrott måste anses vara rena handlingsbrott (beteendebrott) och att garantläran inte ska tillämpas på dessa förutom gällande medverkan. Norée framhäver de förutsättningar som krävs för underlåtenhetsansvar och då framförallt att personen i fråga måste ha haft en realistisk möjlighet att handla. Medverkan genom underlåtenhet förutsätter ansvar för fysisk medverkan en garantställning och att det kan anges på vilket sätt den underlåtande skulle ha avvärjt brottet samt att den underlåtande handlingen var av betydelse och tjänade något till.¹⁷²

Norée, som hänvisar till Wennberg¹⁷³, menar att det är viktigt att de oäkta underlåtenhetsbrotten inte används som någon slags reservreglering gällande personer där det inte kan klargöras, eller i vart fall bevisas, vilken handling de gjort sig skyldiga till. En medverkan genom underlåtenhet ger domstolarna ett utrymme och en möjlighet att dölja det faktum att det inte riktigt kan klargöras vad som har hänt i det aktuella fallet. Om underlåtenhetsbrotten används på detta sätt är risken stor att domstolarna kommer att fingera en handlingsplikt.¹⁷⁴

8.5.2 ”Att vara bekant med en knarkare – tankar kring ett prejudikat angående innehav av narkotika”

Utgångspunkten i Jönssons artikel är mer eller mindre densamma som i denna uppsats och fokuserar på vilket ansvar som kan drabba de personer som är bekanta med en knarkare. Jönsson redogör för omständigheterna i NJA 2004 s. 797 och diskuterar vilka slutsatser som kan dras av detta rättsfall tillsammans med NJA 2003 s. 254, NJA 2003 s. 361 och NJA 2003 473.¹⁷⁵

---

¹⁷² Noréen, *Underlåtenhet inget brott utan stöd i lag*, s. 979-980.

¹⁷³ Wennberg, *Tillsammans och i samförstånd – ett nytt begrepp för gärningsmannaskap*, s. 617f., 633.

¹⁷⁴ Noréen, *Underlåtenhet inget brott utan stöd i lag*, s. 982.

¹⁷⁵ Jönsson, *Att vara bekant med en knarkare – tankar kring ett prejudikat angående innehav av narkotika*, s. 652-660.

Jönsson ger ett antal exempel på situationer då personer av någon anledning har kommit att förvara eller inneha narkotika och analyserar dessa situationer med utgångspunkt i de refererade rättsfallen. I denna analys använder sig Jönsson av begreppet sambesittning och syftar då på det förhållande att två eller flera personer oberoende av varandra har faktisk tillgång till en sak. Att någon anses vara i besittning av narkotika beror antingen på att de har fått insikt om att egendom de förvarar är narkotika eller att de får insikt om att narkotika förvaras i ett utrymme som de har tillgång till samt var exakt narkotikan är placerad. Vilken aktivitetsgrad som krävs av en person för att vederbörande inte ska anses ha tagit brottslig befattning med narkotika är alltså beroende av vilken insikt de har gällande narkotikan.¹⁷⁶

I NJA 2003 s. 361 fick en person kännedom om att det var just narkotika han förvarade på vinden. Eftersom han då hade ensam besittning och insikt om att det var narkotika anser HD att han har en skyldighet att, inom ett efter omständigheterna skäligt rådrum, kontakta polis eller annan myndighet. I NJA 2003 s. 473 är personen i fråga hyresvärd i förhållande till den person som förvarar narkotika i sin bostad. Eftersom hyresvärden inte har tillräcklig vetskap om var narkotikan är placerad är han inte i besittning av den. Enbart ett passivt godtagande av förvaringen är heller inte tillräckligt för straffansvar. Hyresvärden kan heller inte straffas för medhjälp genom underlåtenhet att ingripa mot förvaringen eftersom han inte anses vara i garantställning gentemot de utrymmen som hyresgästen disponerar för egen del. Situationen i NJA 2004 s. 797 är att A och B har tillträde till C:s bostad och att A förvarar narkotika där. Om B får kännedom om att narkotika placerats i bostaden samt var den förvaras anses B inte ha besittning till narkotikan, eftersom utrymmet inte tillhör henne. Inte heller anses B vara i garantställning i förhållande till A så att det finns en skyldighet att ingripa enligt reglerna för medverkan genom underlåtenhet.¹⁷⁷

Ett alternativ till NJA 2003 s. 473, som Jönsson presenterar, är när två personer, A och B, delar bostad och att A förvarar narkotika i ett gemensamt utrymme som både A och B disponerar gemensamt. Om B får kännedom om att det förvaras narkotika i lägenheten samt var narkotikan är placerad har B sambesittning till narkotikan. För att undgå ansvar måste B, efter skäligt rådrum, kontakta polis eller myndighet. Jönsson har tolkat HD:s domskäl i NJA 2003 s. 473 på ett sådant sätt att det anses finnas en garantställning gentemot sådana utrymmen i en bostad som disponeras gemensamt.¹⁷⁸

Den slutsats som Jönsson drar är att det för ansvar krävs både faktisk rådighet över narkotikan och insikt om att det är narkotika samt var denna

---

¹⁷⁶ Jönsson, *Att vara bekant med en knarkare – tankar kring ett prejudikat angående innehav av narkotika*, s. 652-660.

¹⁷⁷ Jönsson, *Att vara bekant med en knarkare – tankar kring ett prejudikat angående innehav av narkotika*, s. 657-659.

¹⁷⁸ Jönsson, *Att vara bekant med en knarkare – tankar kring ett prejudikat angående innehav av narkotika*, s.658-660.

förvaras. Den är oroväckande enligt Jönsson att en person som bor tillsammans med en knarkare kan bli ansvarig för brott endast genom själva vetskapen om var narkotika är placerad. Han poängterar att dessa personer redan är i en mycket utsatt situation. Konsekvensen av detta kan bli att familj och bekanta överger den som brukar narkotika vilket ökar personens sociala isolering. Detta är enligt Jönsson inte eftersträvansvärt.¹⁷⁹

8.6 Sammanfattande synpunkter

Domstolarna, och främst högsta domstolen, använder sig inte av den uppdelning mellan olika underlåtenhetsbrott som framhålls i doktrinen. Det finns inget i HD:s argumentation som tyder på en uppdelning mellan effektbrott och beteendebrott. Inte heller garantläran diskuteras i någon större utsträckning. De rättsfall då domstolen använde sig av garantläran handlade om medverkan till brott. Vad HD gör är att tolka lagtexten för att undersöka om underlåtenheten i det aktuella fallet kan anses straffbar och domstolen grundar underlåtenhetsansvaret på är en bedömning av vad som skäligen kan begäras av en person i en viss situation.

Underlåtenheten att avvärja annans brottslighet kan bestraffas som medverkan enligt samma principer som gäller för de oäkta underlåtenhetsbrotten, dvs. underlåtenhet som anses vara ett fysiskt orsakande av en viss följd. Straffbarhet förutsätter garantställning och att det kan anges på vilket sätt den underlåtande skulle ha handlat för att undgå straffansvar. Om det dessutom finns ett krav på att den andres gärning faktiskt underlättades är oklart, troligen finns det inte ett sådant krav eftersom det inte heller uppställs gällande medverkan genom handling. HD diskuterar endast garantställning och nämner inte ens de andra förutsättningarna för straffbarhet.

En sammanfattning av vilka skyldigheter som anses finnas enligt praxis är följande:

- Den som upptäcker att den egendom de förvarar åt någon annan är vederlag för narkotika har en skyldighet att uppmana ägaren att få förvaringen att upphöra.
- Den som upptäcker att den egendom de förvarar åt någon annan är narkotika har en skyldighet att kontakta polisen eller annan myndighet, efter ett med hänsyn till omständigheterna skäligt rådrom.
- Den som delar bostad med någon annan kan bli ansvarig för sin underlåtenhet att ingripa mot dennes brottslighet om de anses vara i garantställning.
  - i. En lägenhetsinnehavare står inte i garantställning gentemot den del av lägenheten som han hyr ut.

---

¹⁷⁹ Jönsson, *Att vara bekant med en knarkare – tankar kring ett prejudikat angående innehav av narkotika*, s. 658-660.

- ii. En person som har nyckel och fri tillgång till annans lägenhet där narkotika förvaras och har kännedom om var narkotikan förvaras står inte i garantställning.

Det kan konstateras att HD inte i något av fallen dömde den underlåtande för brott.

I de två artiklarna som redogjordes för ovan framförs en del kritik mot domstolarnas tillämpning av underlåtenhetsbegreppet. Norée varnar för att en tillämpning av medverkan genom underlåtenhet, i fall då det inte kan fastställas vad som har hänt, kan leda till att domstolarna kommer att fingera en handlingsplikt. Jönsson drar slutsatsen att själva vetskapen om narkotikan innebär att en person som bor tillsammans med en narkotikamissbrukare kan bli straffad för innehav eller förvaring av narkotika. Gällande detta finns det anledning att invända mot Jönssons sista exempel och de slutsatser han drar av detta och det är följande.

Det HD uttryckte i NJA 2003 s. 473 var att det *i vart fall* inte finns en garantställning gentemot utrymmen i en bostad som en annan person än den underlåtande disponerar för egen del. Med det säger de inte att det anses finnas en garantställning gentemot gemensamma utrymmen. Detta är en tolkning som Jönsson gjorde och som kan göras, men det innebär ett motsatsslut och det är tveksamt om det var HD:s intention. Vad HD prövade gällande garantställningen var dessutom ett medverkansansvar för underlåtenhet att ingripa mot annans brottslighet, inte ett självständigt ansvar för förvaring. Det kan därför inte bli fråga om att den underlåtande blir ansvarig för förvaring eller innehav av narkotika, utan endast, *möjligen*, ett medverkansansvar för sin underlåtenhet att ingripa mot A:s förvaring.

9 Analys

De principer gällande brott begångna genom underlåtenhet som förespråkas i doktrin är inte riktigt desamma som tillämpats av domstolarna i de rättsfall som redogjordes för under avsnittet om praxis. Analysen kommer att utgå från de frågeställningar som är syftet med denna uppsats dvs.; vad händer i situationer där någon av en eller annan anledning visar sig inneha eller förvara narkotika eller pengar från narkotika, eller när någon upptäcker att det förvaras sådan egendom i en gemensam bostad?

Analysen är indelad i tre avsnitt. Först redogörs för de generella principer och de straffstadganden som aktualiseras gällande narkotika och underlåtenhet. Det andra avsnittet som heter *Innehav och förvaring genom underlåtenhet* redogör för vilket straffansvar som kan aktualiseras för den som upptäcker att den egendom de förvarar är narkotika eller vederlag för narkotika. Det andra avsnittet, *Medverkan genom underlåtenhet*, behandlar vilket straffansvar som kan anses tillämpligt för den person som upptäcker att det i en gemensam bostad förvaras narkotika eller vederlag för narkotika.

9.1 Generella regler och principer

Det finns en lagstadgad skyldighet att avslöja och hindra brott i BrB 23:6. Skyldigheten av avslöja brott aktualiseras endast gällande de brott där det är särskilt stadgat och varken gällande häleri eller narkotikabrott finns detta ansvar. Skyldigheten att hindra brott åligger föräldrar och förmyndare och detta gäller alla slags brott, även häleri och narkotikabrott. Förutsättning för ansvar är att det är fråga om ett brott och att hindrandet kan ske utan anmälan till myndighet samt utan fara för de själva och deras närmaste. Detta innebär att den som upptäcker att deras barn innehar eller förvarar narkotika har en skyldighet att tillse att förvaringen upphör. Det finns däremot ingen skyldighet att anmäla brottet till polisen. Om det däremot inte är fråga om ett brott d.v.s. att de objektiva och subjektiva rekvisiten inte är uppfyllda, kan föräldrarna ändå anses ha ett ansvar att ingripa enligt reglerna för medverkan genom underlåtenhet. Förutsättningarna för detta ansvar redogörs för nedan i avsnitt 9.2.

Det kan konstateras att den som tar fysisk befattning med narkotika gör sig skyldig till narkotikabrott, eftersom underlåtenheten övergår i handling och befattningen är direkt straffbelagd i de aktuella lagrummen. Ett annat straffstadgande som aktualiseras för den person som tar befattning med egendom som härrör från brottslighet är ansvar för skyddande av brottsling. Den som upptäcker narkotika eller vederlag för narkotika i sin besittning eller i sin bostad kan inte utan vidare göra sig av med egendomen. Om personen i fråga förstör narkotikan eller pengarna så kan det uppfattas som ett försök att dölja brottslighet. Det finns dessutom fler brott som aktualiseras. Om personen ifråga väljer att förstöra egendomen eller placera

den så att den blir hittegods kan han eller hon dessutom göra sig skyldig till skadegörelse eller olovligt förfogande.

Både förvaring av narkotika, förvaring av vederlag för narkotika samt häleri är straffbart om gärningarna begås genom grov oaktsamhet. Detta betyder att även den som inte insåg, men som borde ha insett att det var narkotika som fanns i hans besittning kan drabbas av ett straffansvar. Detsamma gäller medverkan till dessa brott.

Häleribrottet aktualiseras i fall då den tilltalades uppsåt inte täcker det faktum att egendomen var just narkotika eller vederlag för narkotika. Om domstolen inte finner personen i fråga skyldig för vårdslöshet med narkotika, men ändå menar att insikt måste ha funnits för att det var fråga om egendom från brottslig verksamhet, så kan den tilltalade dömas för häleri eller häleriförseelse.

9.2 Innehav och förvaring genom underlåtenhet

Den person som upptäcker att den egendom de förvarar åt någon annan är narkotika eller vederlag för narkotika kan drabbas av straffansvar. Först och främst ska det aktuella straffstadgandet läsas och tolkas för att klargöra om underlåtenheten omfattas.

Lagtext är den främsta utgångspunkten för straffbarhet och lagar måste ofta tolkas för att det ska framgå om en gärning omfattas av straffstadgandet. Den lagtolkning som då görs ska alltid ske inom ramarna för legalitetsprincipen. Gällande narkotikabrott brukar man i allmänhet utgå från att innehav betyder detsamma som att ha besittning till något, och det avgörande för bedömningen är möjligheten att utöva *faktisk fysisk rådighet* över saken. Förvaring är en mer kvalificerad form av innehav och kräver, förutom faktisk rådighet, en mer ingripande åtgärd. Om en person genom underlåtenhet har besittning till narkotika eller vederlag för narkotika kan denne straffas för narkotikabrott genom underlåtenhet.

Frågan om narkotikabrott kan begås genom underlåtenhet finns det inget självklart svar på, men enligt vad som framkommit i doktrin och praxis kan narkotikabrott och häleribrott begås genom underlåtenhet. Det borde även vara så att det är fråga om beteendebrott och då aktualiseras inte garantlärnan.

I straffstadgandet för häleri används uttrycket att *ta befattning med* och då menas främst det som enligt vanligt språkbruk betraktas som fysisk gärning, men i häleribestämmelsen även att någon sätter sig i besittning av något utan att ta fysisk befattning med den, dock med kravet att han ska ha rådighet över saken. Även häleri kan alltså begås genom underlåtenhet i de fall då gärningen kan jämföras med *befattning*.

Enligt vad som framkom om de olika typerna av oäkta underlåtenhetsbrott i avsnittet 2.2 ovan borde det vara så att narkotikabrott och häleribrott är beteendebrott och att dessa kan begås genom underlåtenhet. Underlåtenhetsansvaret förutsätter inte någon garantställning gällande beteendebrott och bör därför inte heller anses tillämplig på innehav och förvaring av narkotika eller häleriegendom.

För att någon ska fällas till ansvar för en underlåtenhet måste personen i fråga ha haft en realistisk möjlighet att handla. Vid bedömningen av vad som skäligen kan begäras av den underlåtande ska hänsyn tas till de individuella förutsättningarna och omständigheterna i det konkreta fallet och den underlåtande har även rätt till ett skäligt rådrum. T.ex. kan det aldrig begäras att den underlåtande vidtar en handling som innebär att han därigenom själv begår ett brott. Vad som skäligen kan begäras har i viss mån behandlats i praxis.

I NJA 2003 s. 254 fastställde HD att den som upptäcker att den egendom de förvarar åt någon annan är vederlag för narkotika har en skyldighet att uppmana ägaren att få förvaringen att upphöra. Enligt HD kan det inte krävas att den underlåtande kontaktar polisen eller annan myndighet. Inte heller kan det krävas att den underlåtande vidtar åtgärder som skulle bedömas som ett brott.

I NJA 2003 s. 361 fastställde HD att den som upptäcker att den egendom de förvarar åt någon annan är narkotika har en skyldighet att kontakta polisen eller annan myndighet, efter ett med hänsyn till omständigheterna skäligt rådrum. Vad som anses vara skäligt rådrum ska bedömas efter omständigheterna i det aktuella fallet.

9.3 Medverkan genom underlåtenhet

Medverkan genom underlåtenhet är ett oäkta underlåtenhetsbrott och ansvar för medverkan aktualiseras både vid effektbrott och vid beteendebrott, dvs. även vid narkotikabrott och vid häleribrott.

Den som upptäcker att det förvaras narkotika eller vederlag för narkotika i en gemensam bostad kan i viss utsträckning bli ansvarig för detta, även om han inte vidtar någon åtgärd med egendomen. Det som aktualiseras är medverkan genom underlåtenhet och den kan ske både genom psykisk och genom fysisk medverkan. Medverkansansvaret är endast straffbart för förvaring, inte innehav.

Psykisk medverkan genom underlåtenhet kan t.ex. vara att förmedla psykiskt stöd till den som förvarar narkotikan i bostaden genom att förhålla sig passiv till förvaringen. För att kunna bli ansvarig för underlåtenheten i detta fall måste gärningsmannen ha uppfattat stödet och gärningen faktiskt ha underlättats. Att en domstol skulle döma till ansvar i ett sådant fall ter sig inte speciellt sannolikt, inte minst med tanke på vilken bevisvärighet det

innebär att visa på att den underlåtande faktiskt hade uppsåt och att gärningsmannen verkligen uppfattade underlåtenheten som ett stöd.

För fysisk medverkan genom underlåtenhet krävs dels att medhjälparen måste anses vara i garantställning och dels att den andres gärning underlättas. Endast om den andres gärning rent faktiskt underlättas kan det vara fråga om ett *främjande* genom underlåtenhet. Ett fysiskt stöd av gärningsmannens brottsliga handling kan t.ex. vara att en portvakt underlåter att låsa en port och på så sätt underlättar för en gärningsman att utföra en stöld i byggnaden.

Underlåtenheten att hindra brott är kriminaliserad i BrB 23:6, men under vissa förutsättningar anses emellertid underlåtenhet att avvärja annans brott kunna bestraffas som ansvar för fysisk medverkan genom underlåtenhet.

9.3.1 Allmänna ansvarsprinciper

Ansvar för fysisk medverkan genom underlåtenhet förutsätter en garantställning, att det kan anges på vilket sätt den underlåtande skulle ha avvärjt brottet samt att den underlåtande handlingen var av betydelse; dvs. att den andres gärning faktiskt underlättades. Huruvida det sistnämnda är ett strikt krav är osäkert, men det kan i varje fall inte krävas att underlåtenheten orsakade gärningen. Det innebär dessutom vissa bevissvårigheter att avgöra om gärningen faktiskt underlättades. Detta krav diskuteras inte heller i praxis.

Det första kravet, dvs. att det kan anges på vilket sätt den underlåtande skulle ha agerat innebär att det måste finnas ett realistiskt handlingsalternativ. Vad detta kan vara beror på de individuella förutsättningarna och omständigheterna i det enskilda fallet. I det föregående nämndes att det t.ex. kan krävas att den underlåtande uppmanar ägaren att få förvaringen att upphöra eller att den underlåtande borde ha kontaktat polisen eller annan myndighet. Det är däremot inte skäligt att kräva att den underlåtande vidtar åtgärder som innebär att han begår ett brott.

Gällande ansvar för medhjälp genom underlåtenhet till befattning med häleriegendom gäller detsamma som för medhjälp genom underlåtenhet till förvaring av narkotika.

Penninghäleri är en form av främjande och i straffstadgandet används begreppen *medverkar* och *främjar*. En gärning som innebär att någon genom underlåtenhet främjar möjligheterna för annan att tillgodogöra sig egendom som härrör från brottslig verksamhet skulle därmed anses vara brottslig. Detsamma skulle gälla den som medverkar till att vidta en åtgärd med egendom med uppsåt att dölja dess ursprung. När någon upptäcker att de har pengar eller annan egendom som härrör från brottslig verksamhet i sin besittning, såsom är fallet i NJA 2003 s. 254, kan de drabbas av straffansvar

för penninghäleri. Detta uppställer samma krav som ansvar för fysisk medverkan genom underlåtenhet bl.a. att den underlåtande befinner sig i garantställning.

9.3.2 Garantställning

De olika förutsättningarna för garantställning presenterades ovan i kapitel 2 och det finns situationer som kan aktualisera ett ansvar att agera gällande förvaring och innehav av narkotika eller vederlag för narkotika.

Den första situationen är den som ålägger föräldrar ett ansvar gällande sina barn. Enligt Jareborg finns det en skyldighet att såsom övervakningsgarant tillse att barnet inte begår en brottslig handling, såsom att stjäla eller förvara narkotika eller vederlag för densamma. Dessutom har föräldern ett ansvar som övervakningsgarant att avbryta ett händelseförlopp som satts igång av barnet. Om barnen förvarar narkotika eller pengar för narkotika borde föräldrarna anses vara i garantställning och ha en skyldighet att avbryta förvaringen. Dessutom har de även en skyldighet att hindra brott enligt straffstadgandet i BrB 23:6. Garantläran är enligt alla författarna tillämplig gällande relationen föräldrar – barn. Till detta ansvar ska även läggas den skyldighet att avvärja brott som finns i BrB 23:6 st. 2. Detta innebär att föräldrar som inte agerar när de upptäcker att barnen förvarar narkotika eller liknande kan drabbas av straffansvar för sin underlåtenhet att agera. Föräldrarna kan straffas antingen för underlåtenhet att avvärja brott enligt BrB 23:6, som är ett äkta underlåtenhetsbrott, eller enligt principerna för oäkta underlåtenhetsbrott och garantläran.

Enligt Jareborg finns det en skyldighet som övervakningsgarant att avvärja fara som har orsakats av eget föregående handlande. Detta handlande ska ha varit en otillåten handling och som övervakningsgarant innebär det ett ansvar att avbryta en kausalkedja. Även Leijonhufvud och Wennberg menar att det finns en skyldighet att agera på grund av eget föregående handlande. Denna skyldighet gäller för de personer som själva föranlett en farlig situation och sedan underlåter att avvärja faran. Strahls garantställning är till stor del densamma, dvs. ett underlåtenhetsansvar för ett föregående handlande. Den som försätter sig själv i besittning av något som först senare visar sig vara narkotika kan anses ha en skyldighet att se till att besittningen upphör. Genom att ta emot egendomen kan det anses att personen i fråga har intagit en garantställning gentemot egendomen. Denna garantställning skulle kunna innebära att det fanns ett ansvar för medverkan genom underlåtenhet i rättsfallen NJA 2003 s. 254 och NJA 2003 s. 361. Däremot skulle även denna tillämpning av ett underlåtenhetsansvar leda till att underlåtenheten inte innebar brott, eftersom det inte fanns något annat realistiskt handlingsalternativ än det den underlåtande vidtog i båda fallen.

Den tredje anledningen till att det skulle kunna finnas en garantställning gentemot en förvaring av narkotika är narkotikans farlighet. Jareborg förespråkar en ställning som övervakningsgarant för farlig egendom som en

person har i sin besittning. T.ex. finns det en skyldighet att förvara vapen och sprängämnen på ett korrekt sätt och hundägare har ett strikt ansvar för den skada hunden orsakar. Denna garantställning brukar markeras genom åläggande i lag eller genom myndighetsbeslut, men det finns inget sådant krav för att garantställning ska antas föreligga. Om någon i sin besittning har egendom som är eller kan vara farlig för allmänheten om den hanteras på fel sätt, t.ex. vapen, sprängmedel eller gifter, så kan det finnas en skyldighet att agera. Gällande förvaring av narkotika genom underlåtenhet kan det tänkas att det finns ett ansvar för att den farliga narkotikan inte skadar någon, dvs. att den missbrukas.

9.3.3 Ansvar enligt praxis

I NJA 2003 s. 473 fastställde HD att underlåtenheten att avvärja annans brottslighet kan bestraffas som medverkan enligt samma principer som gäller för underlåtenhet som anses vara ett fysiskt orsakande av en viss följd.

Straffbarhet förutsätter garantställning och att det kan anges på vilket sätt den underlåtande skulle ha handlat för att undgå straffansvar. Vid avgörande av vad som är skäligt att kräva ska hänsyn tas till omständigheterna i det enskilda fallet.

I NJA 2003 s. 473 fastslog HD att den som delar bostad med någon annan kan bli ansvarig för sin underlåtenhet att ingripa mot dennes brottslighet om de anses vara i garantställning. Däremot kan en lägenhetsinnehavare inte anses vara i garantställning gentemot den del av lägenheten som han hyr ut.

I NJA 2004 s. 747 slog HD fast att en person som har nyckel och fri tillgång till annans lägenhet där narkotika förvaras och har kännedom om var narkotikan förvaras inte står i garantställning.

10 Slutsatser

Principerna gällande ansvar för underlåtenhet skiljer sig mellan vad som förespråkas i doktrin och vad som tillämpas i praxis.

Narkotikabrott och häleribrott är beteendebrott och dessa kan begås genom underlåtenhet och underlåtenhetsansvaret förutsätter inte någon garantställning, förutom gällande medverkan till dessa brott. För att någon ska fällas till ansvar för en underlåtenhet måste personen i fråga ha haft en realistisk möjlighet att handla med hänsyn till de individuella förutsättningarna och omständigheterna i det konkreta fallet och personen i fråga har även rätt till ett skäligt rådrum. Vad som skäligen kan begäras av den underlåtande har i viss mån behandlats i praxis.

Vad som måste anses gälla är det som har fastslagits av HD i de refererade rättsfallen i avsnittet om praxis. I inget av dessa rättsfall dömde HD den underlåtande till ansvar. Däremot öppnade HD upp för att ett ansvar för underlåtenhet skulle kunna vara aktuellt under vissa förutsättningar. Vilka skyldigheter som anses finnas enligt praxis är följande:

Den som upptäcker att den egendom de förvarar åt någon annan är vederlag för narkotika har en skyldighet att uppmana ägaren att få förvaringen att upphöra.

Den som upptäcker att den egendom de förvarar åt någon annan är narkotika har en skyldighet att kontakta polisen eller annan myndighet, efter ett med hänsyn till omständigheterna skäligt rådrum.

Den som delar bostad med någon annan kan bli ansvarig för sin underlåtenhet att ingripa mot dennes brottslighet såsom medverkan genom underlåtenhet om de anses vara i garantställning. En lägenhetsinnehavare anses inte stå i garantställning gentemot den del av lägenheten som han hyr ut. En person som har nyckel och fri tillgång till annans lägenhet där narkotika förvaras och har kännedom om var narkotikan förvaras står heller inte i garantställning.

I analysen ovan har jag diskuterat för vilka situationer som, utöver vad som fastställts i praxis, skulle kunna föranleda ett straffansvar. Föräldrar har ett ansvar att deras barn inte begår brott, en person kan bli skyldig att avvärja en fara som orsakats av eget föregående handlande och personer som innehar farlig egendom, såsom narkotika, kan anses ha en skyldighet att egendomen inte skadar någon. Dessa teorier har viss grund i doktrin, men det är tveksamt om domstolarna skulle döma till ansvar med tanke på resonemangen i de behandlade rättsfallen.

Käll- och litteraturförteckning

Offentliga källor

- Proposition 1982/83:141 om ändringar i narkotikastrafflagen (1968:64).
- Proposition 1990/91: 127 om Sveriges tillträde till FNs narkotikabrottskonvention, m.m.
- Proposition 1992/93:141 om ändring i brottsbalken m.m.
- SOU 1983:50 Översyn av lagstiftningen om förmögenhetsbrott utom gäldenärsbrott.
- SOU 1996:185 Straffansvarets gränser, Del I

Litteratur

- Elwin, Göran *Häleribrottet – de objektiva rekvisiten i Brottsbalken 9 kap. 6 § i komparativ belysning*, Norstedt, Stockholm 1969.
- Elwin, Göran *Brottet och straffet – En första bok i straffrätt*, Wahlström & Widstrand, Stockholm 1978.
- Jareborg, Nils, *Brotten. Andra häftet. Förmögenhetsbrotten*, 2:a upplagan, Norstedt, Stockholm 1986.
- Jareborg, Nils, *De särskilda strafflagarna*, Iustus, Uppsala 1987.
- Jareborg, Nils, *Allmän kriminalrätt*, Iustus, Uppsala 2001.
- Holmqvist, Lena, Leijonhufvud, Madeleine, Träskman, Per Ole, Wennberg, Suzanne, *Brottsbalken – En kommentar. Kap 1-12. Brotten mot person och förmögenhetsbrotten m.m.*, Norstedts juridik, Stockholm, Supplement 19 januari 2008.
- Holmqvist, Lena, Leijonhufvud, Madeleine, Träskman, Per Ole, Wennberg, Suzanne, *Brottsbalken – En kommentar. Kap 13-24. Brotten mot allmänheten och staten m.m.*, Norstedts juridik, Stockholm, Supplement 19 januari 2008.
- Hoflund, Olle, *Medverkan till brott*, Norstedt, Stockholm 1972.
- Hoflund, Olle, *Narkotikabrotten - En straffrättslig studie*, 3:e upplagan, Juristförlaget, Stockholm 1993.

- Leijonhufvud, Madeleine,
Wennberg, Suzanne, *Straffansvar*, 7:e upplagan, Norstedts juridik, Stockholm 2005.
- Machnow, Roland, *Specialstraffrätt – Om trafik- smugglings- narkotika och skattebrott*, Wahlström & Widstrand, Stockholm 1976.
- Malmström, Åke,
Agell, Anders, *Civilrätt*, 17:e upplagan, Liber ekonomi, Malmö 2001.
- Strahl, Ivar *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, Norstedt, Stockholm 1976.
- Zila, Josef *Specialstraffrätten. En introduktion*, 5:e upplagan, Stockholm 2006.

Artiklar

- Jönsson, Sverker, *Att vara bekant med en knarkare – tankar kring ett prejudikat angående innehav av narkotika*, Juridisk Tidskrift, 2005-2006, nr 3, s.652-660.
- Noréen, Annika: *Underlåtenhet inget brott utan stöd i lag*, Juridisk tidskrift, 2003-2004, nr 4, s. 976-990.
- Wennberg, Suzanne *Tillsammans och i samförstånd – ett nytt begrepp för gärningsmannaskap*. Förhandlingarna vid det 36 nordiska juristmötet i Helsingfors 15-17 augusti, Del I, utgivet av lokalstyrelsen för Finland, Jyväskylä 2002.
- Wong, Cristoffer *Den magiska formeln har förlorat lite av sin magi – nya prejudikat om det straffrättsliga begreppet gemensamt och i samförstånd*, Juridisk tidskrift, 2003-2004, nr 4, s. 925-928.

Övriga källor

- Brottsförebyggandet rådet *BRÅ PM 1982:2 – Översynen av lagstiftning mot organiserad och ekonomisk brottslighet*, Stockholm 1982.
- Uppslagsverk *Karnov: Svensk lagsamling med kommentarer 2006/2007*, Thomson Fakta AB, Stockholm 2006.

Rättsfallsförteckning

Rättsfall från Högsta domstolen

- NJA 1956 s. 119   En person har inlämnat stöldgods till en järnvägs effektförvaring och sedan överlämnat beviset rörande inlämningen till en annan person, som hade vetskap om att beviset avsåg stulet gods. Fråga om mottagandet av beviset kan anses likställt med befattning med det stulna godset och om det då är fråga om häleri.
- NJA 1961 s. 402   Ett stulet varuparti strumpor har några dagar förvarats i ett av X disponerat källarutrymme. Fråga om huruvida X, som innan partiet inlades där inte förstod att det var fråga om stöldgods, har ådragit sig ansvar för häleri.
- NJA 1963 s. 574   A, som gick på en väg i sällskap med B och C, misshandlade svårt en mötande person och rånade honom, varvid B var A behjälplig. Fråga huruvida även C, till vilken A omedelbart dessförinnan överlämnat sin rock och som höll denna medan våldsgärningen förövades, främjat gärningen.
- NJA 1981 s. 444   Fråga om medföljande i en bil, där det förvaras narkotika med avsikten att senare fördelas mellan passagerarna, kan anses ha en sådan konkret befattning med narkotikan att de är ansvariga för innehav av narkotika.
- NJA 1982 s. 164   Två personer ha åtalat för medhjälp eller förberedelse till grovt narkotikabrott, bestående i att den ene till den andre överlämnat 240 900 kr som enligt åtalet antingen utgjorde betalning för i Sverige försåld narkotika eller var avsedda för inköp av narkotika i Holland.
- NJA 1984 s. 922   Tre personer, som har färdats i bil, har gjort sig skyldiga till misshandel av fotgängare. Fråga huruvida bilens förare på grund av sin åtgärd att stanna bilen skall fällas till ansvar för medhjälp till misshandeln. Dessutom fråga huruvida en annan person, som följt med i bilen, har gjort sig skyldig till psykisk medhjälp.

- NJA 2003 s 254 En person som i sin bostad för annans räkning förvarar pengar får efter en tid vetskap om att pengarna härrör från narkotikabrott men vidtar inte någon åtgärd med pengarna. Fråga om förhållandena är sådana att underlåtenhet att agera för att avbryta förvaringen är straffbar som narkotikabrott.
- NJA 2003 s. 361 A., som för B:s räkning mottagit förseglade paket, får efter mottagandet reda på att de innehåller narkotika och överlämnar fyra dagar senare paketen till polisen efter att först ha tillkännagett för B att han vägrar att förvara paketen och förgäves ha anmodat denne att hämta dem. Fråga om ansvar för A. för förvaring eller innehav av narkotika.
- NJA 2003 s. 473 En person som hyr ut ett rum i sin lägenhet får kännedom om att hyresgästen förvarar narkotika i rummet. Fråga om hyresvärd, genom att förhålla sig helt passiv, har gjort sig skyldig till narkotikabrott eller medverkan till sådant brott.
- NJA 2004 s. 797 En person placerar narkotika i ett skåp i sin svärmoders lägenhet, varefter han blir häktad och intagen i fängelse för ett annat brott. Under fängelsevistelsen informerar han sin hustru, som har fritt tillträde till lägenheten, om narkotikan. Fråga om hustrun har gjort sig skyldig till narkotikabrott.

Rättsfall från hovrätterna

- RH 73:81 Fråga om huruvida en tilltalad, som på en annan persons uppdrag mottagit och förvarat två större penningbelopp, därigenom blivit skyldig till medhjälp till narkotika brott. Denne andre person var för de tilltalade känd som narkotikabrottsling.
- RH 139:85 Fråga om vårdslöshet med narkotika, bestående i förmedling av ett penningbelopp om 7 500 kr.
- RH 1997:1 Det s.k. Kodemordet: Gärningsman som var drygt 18 år gammal, har dömts för mord och försök till misshandel till fängelse. Ansvar har utdömts för underlåtenhet att avslöja grov misshandel.